

DEPREM VE TİCARET

RAPORU

DEPREM VE TİCARET RAPORU

Editörler

Prof. Dr. Gökhan Tuncel
Doç. Dr. Osman Ağır
Dr. Öğr. Üyesi Arif Gümüş

MALATYA 2024

İnönü Üniversitesi Yayınları: 162

DEPREM VE TİCARET RAPORU

Editörler

Prof. Dr. Gökhan Tuncel
Doç. Dr. Osman Ağır
Dr. Öğr. Üyesi Arif Gümüş

ISBN

978-625-8293-17-3

Sertifika No

49391

Genel Yayın Yönetmeni

Prof. Dr. Cengiz Yakıncı

Görsel Sanat Yönetmeni

Yayın Koordinatörü

Öğr. Gör. Bünyam Bayram

Yayınevi Müdürü

Necati Bay

Adres

Merkez Kampüs, 44280 Battalgazi MALATYA
0422 377 32 24 e-posta: yayinevi@inonu.edu.tr

Baskı

İnönü Üniversitesi Matbaası MALATYA
Şubat 2024

Takdim

Afetler insan ve toplum hayatını farklı yönlerden etkileyen olağandışı hadiselerdir. Afetlerin gerçekleşeceği yer ve zaman tam olarak bilinmemekle birlikte tarihi tecrübe ile bilimsel veriler afetin gerçekleşeceği yer ve zamana dair bazı önemli bilgilerin afet öncesinde bilinmesine imkân vermektedir. Uzmanların afet öncesi verdiği bu bilgiler bireyler başta olmak üzere toplum ve devletin yaşanabilecek afetlere karşı daha hazır olmasına aracılık etmektedir. Bilimsel verilere ek olarak afet anında ve sonrasında yaşananlardan elde edilen birikim ve tecrübeler farklı mekân ve zamanlarda yaşanacak afetlere hazırlık konusunda önemli bilgiler sunmaktadır.

Afetler, maliyeti oldukça yüksek olsa de, bireyler ve toplumlar için önemli bir eğitim sürecidir. 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan depremler, deprem bölgesindeki insanlar başta olmak üzere ülkede yaşayan insanların afetlere dair bilgi ve farkındalık düzeyini yükseltmiştir. Ancak afetlerle ilgili farkındalık ve bilgi düzeylerinin bilince dönüşmesi için deprem anında ve sonrası yaşananları daha ayrıntılı ve sistematik bir şekilde ele alan bilimsel çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

6 Şubat depremleri deprem bölgesinde insan ve toplum hayatına dair hemen her şeyi olumsuz yönde etkilemiştir. Depremden en fazla etkilenen illerin başında gelen Malatya’da şehir merkezindeki ticari alandaki binalar depremde bütünüyle yıkılmış veya kullanılamaz hale gelmiştir. İnsanların temel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için deprem sonrası bütünüyle duran ticaretin yeniden canlanması için işyeri sahipleri ile kamu kurumları yoğun bir çaba içerisine girmiştir. Deprem sonrasında yaşananlar sorunların bir kısmı şehirde yaşayan tüm insanlar gibi ticaret hayatı içinde yer alan bütün aktörleri de etkilerken bazı sorunlar ise sadece bazı meslek gruplarını etkilemiştir.

Deprem sonrası Malatya’da ticari hayatta yaşanan sorunların tespiti, sorunların çözümü için yapılanlar ile yapılması gerekirken yapılmayanları belirlemeyi amaçlayan Deprem ve Ticaret Raporu toplumdaki afet bilincinin gelişmesine, bireylerin ve kurumların afetlere karşı daha hazırlıklı olmasına önemli bir katkı sunacaktır. Ticari hayatın normalleşmesi için afet sonrası yönetim süreçlerinin daha etkili bir şekilde sürdürülmesi,

eldeki kaynakların daha verimli kullanılabilmesi gerekmektedir. Deprem sonrası yaşananları sahadan alınan verilere dayanarak bilimsel bir yaklaşımla ortaya çıkarmayı amaçlayan bu tür bilimsel raporlar toplumdaki afet bilincinin yükselmesi yanında şehirlerin afet dirençli mekânlara dönüşmesine de kaynaklık ve aracılık edecektir.

Deprem sonrasında ticari ilişkilerde yaşananların işyeri sahipleri ve çalışanlarla yüz yüze görüşülerek rapora dönüştürülmesine katkı veren İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nin değerli yönetici ve akademisyenlerini özverili çalışmalarından dolayı tebrik ediyorum. Deprem ve Ticaret Raporunun Malatya ticari hayatının normalleşmesine ve gelişmesine katkı sunmasını temenni ediyorum.

Prof. Dr. Ahmet KIZILAY
İnönü Üniversitesi Rektörü

Önsöz

Anadolu içinde bulunduğu coğrafik konum itibariyle büyük deprem üretme potansiyeli yüksek fay hatlarının üzerinde bulunan bir yerdir. Bu kapsamda depremlerin Anadolu tarihinde önemli bir yeri vardır. Jeopolitik konumu itibariyle doğu batı ve güney kuzey yönünde önemli bir kavşak noktasında yer alan Malatya, aynı zamanda Anadolu'dan geçen ana fay hatlarının kesiştiği bir yerde kurulmuş şehirdir. Geçmişte farklı tarihlerde büyük depremlerin yaşandığı Malatya, 6 Şubat 2023 tarihindeki asrın felaketi olarak nitelenen iki büyük depremden en fazla etkilenen dört şehirden biridir.

Toplum hayatına dair hemen her alanı olumsuz yönde etkileyen 6 Şubat depremleri Malatya'nın ticari hayatında etkisi uzunca bir süre devam edecek birbiriyle bağlantılı birçok sorunun ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Şehirdeki ticaretin kalbi kabul edilen Yeni Cami etrafındaki ticari alan başta olmak üzere şehrin hemen her bölgesinde yaşanan yıkım ve şehirdeki işyerlerinin birçoğunun kullanılamaz hale gelmesi şehirde yaşayanların ihtiyaçlarının karşılanmasını zorlaştırmıştır.

Depremde yaşanan birçok sorunun çözülebilmesi ve hayatın normalleşebilmesi için öncelikle ticari ilişkilerin normalleşmesi gerekmektedir. Bu kapsamda depremin hemen sonrasında bir taraftan insanların yeme içme ile barınma ihtiyaçlarının karşılanması için yoğun bir çalışma yürütülürken diğer taraftan ticaret erbabı ile kamu kurumları ticaretin canlanması için elinden geleni yapmaya çalışmıştır. Ancak gerek yaşanan depremlerin yıkıcı etkisi ve gerekse deprem öncesi ve sonrasında dair gerekli hazırlıkların tam olarak yapılmaması ticari hayatı canlandırma sürecinde aksama ve yanlışlıklara neden olmuştur.

Deprem ve Ticaret Raporu, deprem sonrasında şehirde ticari hayata dair hangi sorunların yaşandığı, bu sorunların çözümüne yönelik kimin ne tür çalışmalar yaptığını belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda Deprem ve Ticaret Raporu şehrin ticari hayatında öne çıkan on bir farklı meslek grubunun deprem sonrası yürütülen faaliyetlere yönelik düşünceleri ile şehrin ticari geleceğine dair görüşlerini ortaya çıkartmaktadır.

Raporda farklı meslek mensuplarından işyeri sahipleri başta olmak üzere bu işyerlerinde çalışanlar ile deprem sonrasında işini bırakmak durumunda kalanların görüş, düşünce, eleştiri ve önerilerine yer verilmektedir. Rapor, on bir farklı meslek grubundan

doksan altı kişiyle yüz yüze görüşüerek elde edilen bilgilerin derlenmesiyle hazırlanmıştır. Rapor, Malatya ve deprem bölgesindeki şehirlerde yöneticilik yapanlar ile afetle doğrudan ilişkisi bulunan merkezi yönetimde görev yapan yöneticilere deprem sonrasında yaşanan sürecin daha az hasarla atlatılmasına yardımcı olacağı gibi bundan sonrası olası afetlere hazırlık konusunda da önemli bilgiler sunmaktadır.

6 şubat depremleri sonrasında ticari faaliyetini sürdürme çabası içerisinde yer alan esnafın muhatap alınıp yaptığı çalışmalarını anlatmalarına fırsat tanınması ve gözlemlerini aktarma fırsatı tanınması birçok açıdan önemlidir. Deprem sonrasında hayata tutunma adına esnafın yaptığı çalışmalar ile yaşadıklarına ve gözlemlerine dayanan bilgi ve birikimin kayıt altına alınması daha yaşanılabilir bir gelecek inşasına önemli katkılar sunacaktır.

Raporun düşünce aşamasından uygulama ve raporlama aşamasına kadar geçen süreçte her türlü desteğini esirgemeyen İnönü Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ahmet KIZILAY'a raporu hazırlayan çalışma arkadaşlarım adına şükranlarımı sunuyorum. Rapora görüşmeler aracılığıyla birikimlerini aktaran tüm katılımcılara teşekkür ediyoruz. Ayrıca raporun hazırlanma sürecinde özveriyle çalışan öğretim üyeleri, araştırma görevlileri ve doktora öğrencilerini ayrı ayrı tebrik ediyorum. Raporun şehrimizin deprem sonrası ticari hayatının normalleşmesi sürecine katkı sunması temennisiyle...

Prof. Dr. Gökhan TUNCEL
Rapor Hazırlama Kurulu Başkanı

Deprem ve Ticaret Raporuna Katkı Sunanlar

Koordinatör

Prof. Dr. Gökhan TUNCEL

Elektrik ve Telekomünikasyon

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman EKİCİ

Arş. Gör. Mehmet Emin GÜVEN

Fırın ve Pastane

Doç. Dr. Osman AĞIR

Arş. Gör. Fatih TEKİN

Hazır Giyim

Dr. Öğr. Üyesi Arif GÜMÜŞ

Öğr. Gör. Dr. Halime KARACA

Kuyumcu

Dr. Öğr. Üyesi Zekeriyya AKDAĞ

Arş. Gör. Emre ÖZSALMAN

Lokanta ve Cafe

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman EKİCİ

Arş. Gör. Mehmet Emin GÜVEN

Mobilya

Dr. Öğr. Üyesi Umut Turgut YILDIRIM

Kasap

Doç. Dr. Murat SEZİK

Arş. Gör. Onur ÖZKAN

Arş. Gör. Kaan POLAT

Otel ve Konaklama

Doç. Dr. Tolga ORAL

Perakende Kayısı ve Kuruyemiş

Prof. Dr. Recep KARABULUT

Arş. Gör. Fatih TEKİN

Zahireciler

Dr. Öğr. Üyesi Emin GİTMEZ

İÇİNDEKİLER

Takdim	4
Önsöz	6
Deprem ve Ticaret Raporuna Katkı Sunanlar	8
Yönetici Özeti	12
1. MALATYA İLE İLGİLİ DEPREM İSTATİSTİKLERİ	18
2. Meslek Gruplarının Değerlendirmesi	29
2.1. Bakliyat ve Tahıl	29
2.1.1. Mevcut Durum	29
2.1.2. Sorunlar	30
2.1.3. Sorunların Çözümü İçin Yapılanlar	31
2.1.4. Öneri ve Beklentiler	32
2.2. Hazır Giyim / Konfeksiyon	34
2.2.1. Mevcut Durum	34
2.2.2. Sorunlar	35
2.2.3. Sorunların Çözümü İçin Yapılanlar	38
2.2.4. Öneri ve Beklentiler	40
2.3. Mobilya	43
2.3.1. Mevcut Durum	43
2.3.2. Sorunlar	44
2.3.3. Sorunların Çözümü İçin Yapılanlar	45
2.3.4. Öneri ve Beklentiler	46
2.4. Kasap	47
2.4.1. Mevcut Durum	47
2.4.2. Sorunlar	49
2.4.3. Sorunların Çözümü İçin Yapılanlar	53
2.4.4. Öneri ve Beklentiler	53
2.5. Lokanta ve Kafe	55
2.5.1. Mevcut Durum	55
2.5.2. Sorunlar	55
2.5.3. Sorunların Çözümü İçin Yapılanlar	59
2.5.4. Öneri ve Beklentiler	61
2.6. Fırın ve Pastane	64
2.6.1. Mevcut Durum	64

2.6.2.	Sorunlar	65
2.6.3.	Sorunların Çözümü İçin Yapılanlar.....	66
2.6.4.	Öneri ve Beklentiler	67
2.7.	Otel ve Konaklama.....	69
2.7.1.	Sorunlar	69
2.7.2.	Sorunların Çözümü İçin Yapılanlar.....	70
2.7.3.	Öneri ve Beklentiler	71
2.8.	Perakende Kayısı ve Kuruyemiş.....	73
2.8.1.	Mevcut Durum	73
2.8.2.	Sorunlar	74
2.8.3.	Sorunların Çözümü İçin Yapılanlar.....	75
2.8.4.	Öneri ve Beklentiler	75
2.9.	Kuyumcu.....	77
2.9.1.	Mevcut Durum	77
2.9.2.	Sorunlar	77
2.9.3.	Sorunların Çözümü İçin Yapılanlar.....	79
2.9.4.	Öneri ve Beklentiler	80
2.10.	Elektronik ve Telekomünikasyon	83
2.10.1.	Mevcut Durum	83
2.10.2.	Sorunlar	85
2.10.3.	Sorunların Çözümü İçin Yapılanlar.....	87
2.10.4.	Öneri ve Beklentiler	89
3.	Genel Değerlendirme ve Sonuç	91
KAYNAKÇA		92

TABLolar VE ŐEKİLLER LİSTESİ

Tablo 1. Depremden Etkilenen İnsan ve Bina Sayısı	18
Tablo 2. Deprem Sonrası Bölgeden ve Malatya'dan Ayrılan İnsan Sayısı	19
Tablo 3. Malatya Konut Stoku ile İlgili Genel Bilgiler	20
Tablo 4. Deprem Sonrası Geçici ve Kalıcı Barınma Yerlerine Dair Veriler	21
Tablo 5. Depremden İşyeri ve Çalışanlar Üzerindeki Etkisi.....	21
Tablo 6. Deprem Öncesi ve Sonrası Elektrik Tüketim Miktarı.....	22
Tablo 7. Malatya Dış Ticaret Verilerindeki Değişim (1000 \$)	22
Tablo 8. Malatya İhracat Verilerindeki Değişim (1000 \$) ⁹	23
Tablo 9. Türkiye Geneli Kuru Kayısı İhracatı (\$) ¹⁰	24
Tablo 10. Deprem Sonrası Devletin Yaptığı Bireysel Yardımlar ¹¹ (Ocak 2024)	24
Tablo 11. Malatya İli Kredi Miktarındaki Değişim (2018- 2023) ¹²	25
Tablo 12. Malatya İli Deprem Sonrası Kredi Miktarındaki Değişim ¹³	26
Tablo 13. Malatya İli Mevduat Miktarındaki Değişim ¹⁴	27
Tablo 14. Malatya İli Deprem Sonrası Mevduat Miktarındaki Değişim ¹⁵	27
Tablo 15. Bölgelere Göre Zorunlu Deprem Sigortası İstatistikleri	28
Şekil 1: Malatya'da 6 Şubat Depremleri Sonrası Kasapların Fiziki Kayıpları.....	49

Yönetici Özeti

6 Şubat 2023 tarihinde merkez üssü Kahramanmaraş olan iki büyük deprem yaşanmıştır. Depremler Malatya'nın da içinde bulunduğu dört farklı ilde büyük bir yıkıma ve çok sayıda ölüm ve yaralanmaya neden olmuştur. İnsan ve toplum hayatına dair hemen her alanı olumsuz yönde etkileyen depremler ticaret hayatını da büyük ölçüde etkilemiştir.

Depremlerde Malatya ticaretinin kalbi konumundaki Yeni Camii civarı başta olmak üzere şehrin muhtelif yerlerinde yer alan çok sayıdaki işyeri yıkıldığı için şehirdeki ticaret hayatı bitme noktasına gelmiştir. Özellikle Malatya'da çarşı olarak bilinen Yeni Cami civarındaki ticaret alanında yer alan binaların yıkılması veya ağır hasar alması şehirdeki ticaret hayatı yanında şehirde yaşayanların psikolojik açıdan da yıkım yaşamasına neden olmuştur.

Deprem sonrasında şehirde yaşanan karmaşa ortamında çarşıda işyeri bulunan insanların güvenlik başta olmak üzere birçok sorunla karşı karşıya kalmasına sebebiyet vermiştir. Depremlerden kısa bir süre sonra şehirde yaşayan insanlar buldukları çeşitli yol ve araçlarla şehirden ayrılmıştır. İşyeri sahipleri başta olmak üzere bazı sektörlerde çalışanların şehirden ayrılması söz konusu olmamıştır. Depremden bir ay sonra, Mart 2023'te deprem bölgesinden ayrılan toplam nüfus 3,3 milyonu bulurken Malatya'da ise 300 bini aşan bir nüfus şehirden ayrılmıştır¹. Şehirden ayrılamayan işyeri sahipleri bir taraftan yıkılan işyerlerinden ticari malları ile demirbaşları tahliye etmeye çalışırken diğer taraftan canlarını yaşanan sarsıntılardan, mallarını ise hırsızlardan korumak durumunda kalmıştır.

Deprem sonrasında esnaf yıkılan veya ağır hasar alan binalardan ayrılmak durumunda kalmıştır. Hafif hasarlı binalar ile az sayıda da olsa hasarsız kalan binaların sahipleri ticari faaliyetlere başlamak için yoğun bir çaba içerisine girmiştir. Ancak fiziki açıdan yıkım yaşayan, altyapısı düzgün işlemeyen bir ortamda ticari faaliyete yeniden başlamak kolay olmamıştır. Çünkü ticari faaliyete başlamak isteyen ve kendi binası buna uygun olan çok sayıda esnaf çevresindeki olumsuzluk veya yetersizlik nedeniyle faaliyete geçememiştir.

Depremi şehir hayatına verdiği olumsuzlukları giderebilme veya bu olumsuzlukların etkisini azaltabilme adına kamu kurumları, piyasa aktörleri ve sivil toplum kuruluşları çeşitli çalışmalar yapmıştır. Ancak depremlerin yıkıcı etkinin büyüklüğü ve etkilediği alanın genişliği ile kriz yönetimi bağlamında yapılan yanlışlar ve eksiklikler yapılan bu çalışmaların gecikmesine veya yeteriz kalmasına neden olmuştur. Bu bağlamda Malatya esnafı da deprem sonrasında karşılaştığı birçok sorunu kendisi çözmek veya bu sorunların çözümünü sabırla beklemek durumunda kalmıştır.

Yapılan bu çalışmada toplam 38 meslek odasının bulunduğu² şehrin ticaretinde öne çıktığı düşünülen farklı on meslek grubunun deprem sonrası yaşadığı sorunların tespiti, sorunların çözümüne yönelik yapılan çalışmalar ile şehrin ve kendi ticaretlerinin geleceğine yönelik düşüncelerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç kapsamında her bir meslek grubundan işyeri sahipleri ile yüz yüze görüşülmüştür. Yapılan bu görüşmelerden elde edilen bilgiler sistematik bir şekilde tasnif edilmiştir. Görüşme yapılan kişilerin depremde farklı şekilde etkilenen kişiler olmasına olabildiğince dikkat edilmiştir. İşyerinin hasar durumu, deprem sonrasındaki işyerinin özelliği, işe devam durumu gibi özelliklerdeki farklılıkların temsiliyetine de önem verilmiştir.

Depremi her birey üzerindeki farklı tesirleri olabileceği gibi her bir işyeri veya esnaf ile meslek grubu üzerinde de farklı tesiri olmuştur. Ancak depremde kaynaklanan bazı sorunlar vardır ki, o şehirde yaşayan tüm bireyler veya farklı toplumsal gruplar bu sorunlarla yüz yüze kalmıştır. Yapılan bu çalışmada meslek grupları üzerinden depremin Malatya ticari hayatına etkisi farklı yönleriyle ele alınmıştır.

Depremi Malatya ticaretine etkisi aşağıdaki sorunlar ve bu sorunların çözümü için yapılanlar ile yapılması gerekenlerin maddeler halinde belirtildiği gibi özetlenebilir. Bu sorunlardan bir kısmı şehirdeki ticari hayatın tamamını veya büyük bir kısmını ilgilendirirken, bir kısım sorunlar ise belirli meslek grubunu veya gruplarını ilgilendirmektedir. Ticari hayatın tamamını veya büyük bir kısmını ilgilendirdiği düşünülen genel sorunlara yönetici özeti kısmında yer verilirken belli meslek grubunu ilgilendiren sorunlara meslek gruplarının değerlendirildiği kendi bölümlerinde ayrıntılı şekilde yer verilmiştir.

Sorun 1. 6 Şubat 2023 tarihli depremler Malatya'daki ticari mekânların çok büyük bir kısmında yıkıma neden olmuştur. Yaşanan yıkım çok sayıda yeni işyeri ihtiyacı ortaya çıkartmıştır. Şehirde yaşayanların ihtiyaçlarını karşılayabilmesi ve hayatın normalleşmesi için gerekli işyerlerinin planlı ve hızlı bir şekilde ayarlanması ve işyeri sahiplerinde teslim edilmesi gerekmesine karşın süreç birçok yönden sorunlu işlemiştir. Deprem öncesinde il afet planında yaşanacak afet sonrasında şehrin farklı bölgelerinde işyerleri kurulması için yeterli ölçek ve sayıda gerekli rezerv alan ayrılmamıştır. Planlamadaki bu eksiklik deprem sonrası şehirde ticaretin uzun bir süre yapılamamasına, ticari hareketlilik başladıktan sonra da önlenabilir birçok sorunun ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir.

Çözüm 1. Öncelikle gelecekte olası afetlerde şehrin ticaret hayatını bütünsel bir şekilde ele alan eylem planları yapılmalı, bu planın uygulanabilirliğini sağlayacak rezerv alanlar belirlenmelidir. Bu planda insanların ihtiyaç önceliğine ve işyerlerine ulaşılabilirliğine dikkat edilmelidir.

Sorun 2. Deprem sonrasında gecikmeli de olsa işyeri olarak kullanılmak üzere konteynerler ayarlanmıştır. Ancak ayarlanan konteynerlerin yer seçiminde ve konteynerlerin dağıtımında yaşanan koordinasyonsuzluk birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Yer seçimi ve dağıtım süreçlerinde planlı ve programlı bir süreç izlenmediği gibi bu süreçlerin adaletsiz bir şekilde kişisel ilişkiler üzerinden yürütülmesi söz konusu olmuştur. Sürecin şeffaf yürütülmesine ve işyeri sahipleri ile sağlıklı iletişim kurulmasına aracılık edecek kanallar yeterince kullanılmamıştır.

Çözüm 2. İşyeri belirleme ve dağıtım sürecinin tüm aşamasında valilik koordinasyonu sağlanmalı ve yönetilen yöneten ilişkisinde güvensizliğe sebebiyet verecek olumsuzluklara açık kapı bırakmamalıdır. Sürecin her aşamasında işyeri sahipleri bilgilendirilmeli, sektör temsilcileri ve yöneticiler sıklıkla bir araya gelerek süreci istişare etmeli, kamuoyunda oluşan bilgi kirliliği azaltılmalıdır.

Sorun 3. İşyerleri için tahsis edilen konteynerlerin yerleştirildiği birçok alanlarda gerek işyeri çalışanlarının ve gerekse müşterilerin asli ihtiyaçlarını karşılayacak altyapı uzun bir süre yapılmamıştır. Birçok işyeri kendilerine tahsis edilen konteynerlerde içme suyu, kanalizasyon, elektrik, doğalgaz, çöp toplama gibi temel hizmetlerden mahrum bir şekilde ticari faaliyetlerini yürütmek durumunda kalmıştır.

Çözüm 4. İşyeri olarak tahsis edilen konteynerlerin altyapı planlaması ve uygulamasının konteynerler yerleştirilmeden önce yapılması gerekmektedir. Bunun için konteynerlerin yerleştirileceği yerlerin önceden rezerv alan olarak ayrılmış, altyapısının önceden tamamlanmış bir şekilde olası afetler için hazır bekletilmesi gerekmektedir.

Sorun 4. İşyeri olarak belirlenen konteynerlerin veya afet sonrası çarşıya dönüştürülen yerlerde inşa edilen yapıların tahsisinde meslek gruplarının ihtiyaç ve özelliklerinin dikkate alınmaması işyeri sahipleri ile ticari ilişkilerde birçok sorun yaşanmasına neden olmuştur. Kasap, lokanta, terzi, kitap kırtasiye, berber gibi birbirinden farklı ihtiyaç ve özelliklere sahip meslek gruplarına tek tip standart ölçüsü bulunan yapıların (konteyner, prefabrik yapı veya çelik yapının) tahsisi birçok sorunu beraberinde getirmiştir.

Çözüm 5. Geçici işyerlerinin bulunduğu çarşıların planlanması ve inşasında bu işyerlerini kullanacak meslek mensupları ile meslek odalarının talep ve beklentilerinin dikkate alınması daha sonra ortaya çıkacak birçok sorunun önüne geçecektir. Geçici işyerlerinin bulunduğu çarşıların planlanması ve inşasında sadece zamanla yarışı esas almayıp fonksiyonelliği de dikkate almak gerekmektedir. Fonksiyonelliğin de dikkate alınması küçük ek maliyetlerle daha sonra telafisi mümkün olmayan veya yüksek maliyetle mümkün olacak birçok sorunun çözümüne katkı sağlayacaktır.

Sorun 6. Şehirdeki farklı caddelerde veya geçici çarşılarda faaliyete geçen işyerlerinin adres ve iletişim bilgilerinin müşterilere etkili bir şekilde ulaştırılamaması nedeniyle insanlar aradıkları ürüne ve işyerine ulaşmada zorluk yaşamıştır.

Çözüm 6. Teknolojinin imkânlarından ve özellikle de iletişim araçlarının sunduğu imkânlardan yararlanılarak müşteriler ile işyerleri arasında sağlıklı iletişim kurulması sağlanabilir. Bu konu da özellikle Malatya Büyük Şehir Belediyesi, meslek odaları ile üniversitelerin işbirliği yapması interaktif bir yazılım aracılığıyla sorunun hızlı bir şekilde çözülmesini sağlayabilir. Ayrıca geçici çarşıların farklı yerlerine okunabilir ve anlaşılabilir dikkat çekici tabela ve yönlendirmeler aracılığı ile de sorunun çözümüne katkı sunulabilir.

Sorun 7. Depremi ilk anından itibaren kamu kurumları, meslek odaları, uluslararası kuruluşlar, bankalar veya finans kurumları deprem bölgesinde faaliyet yürüten esnafı veya işletmeleri destekleyici farklı adlar altında yüklü miktarda finansal destek sunmuştur. Sunulan bu finansal desteğin kaynak ve türündeki çeşitlilik bu destekten yararlanma imkânı bulunan kişilerde kafa karışıklığına ve kamuoyunda bilgi kirliliğine neden olmuştur. Ayrıca başta siyasilerin beyanatları olmak üzere basında çıkan haberler ve bürokrasiden kaynaklanan sorunlar da eklenince bu kişilerde ki kafa karışıklığı ve kamuoyundaki bilgi kirliliği daha da artmıştır. Bu olumsuzluklar birçok esnaf veya işyeri sahibinin kendisi için ayrılan finansal desteğe ulaşamamasına veya geç ulaşmasına neden olmuştur.

Çözüm 8. Deprem bölgesinde faaliyet yürüten esnafı veya işletmeleri desteklemek amacıyla sunulan finansal desteklerin muhataplarına sağlıklı bir şekilde iletilmesi için meslek odalarının daha aktif olması gerekmektedir. Finansal destek sürecinin her aşamasında görev alan bürokratların bu süreçte klasik bürokrat kimliğinden sıyrılarak çözüm üretici bir rol üstlenmesi önem arz etmektedir.

Sorun 9. Yerel düzeyde de olsa marka değeri bulunan işletmelerin büyük bir çoğunluğu deprem sonrasında faaliyetlerine devam etmesine karşın yeni kurulan veya faaliyetlerini daha küçük ölçekli bir şekilde sürdüren esnaftan birçoğu deprem sonrasında işini yeniden kur(a)mamıştır. Bunlardan bir kısmı yeni bir işyeri kur(a)madığı için aynı alanda başkasının namı hesabına çalışan işçi olarak hayatını devam ettirmiş, bir kısmı başka mesleğe geçiş yapmış, bir kısmı ise şehri terk ederek başka bir yerde kendine yeni bir hayat kurmayı yeğlemiştir. Deprem sonrasında inşaat sektöründe ara elemana duyulan ihtiyacın artması ve ara elamanların kazancındaki artıştan dolayı birçok insana yeniden işyeri açmak yerine ara işlerde çalışmak daha cazip gelmiştir.

Çözüm 9. Başta meslek odaları olmak üzere yöneticilerin esnafın işiyle ilgili motivasyonunu artırıcı çalışmalar yapmalı. İşyerini yeniden açmayı özendirici faaliyetler yapılmalı. İşyeri destek kaynaklarından küçük esnafın haberdar edilmesi sağlanmalı. Bu konuda kamu kurumları küçük ölçekli işyerlerine daha fazla destek vermelidir.

Sorun 10. İşyerlerinde nitelikli eleman bulamama sorunu deprem sonrasında daha da artmıştır. Birçok işyeri yeterli sayıda nitelikli çalışan bulamadığı için kapasitesini artıramamıştır. Çalışanların verimlilik düzeyi deprem öncesine göre daha düşük kalmıştır. İşyerini kendi imkânları aracılığıyla yeniden kurma gayreti içerisinde giren esnafa kamu bürokrasisi mevzuat ve prosedürleri öne sürerek sorun çıkartmış, üst kademe yöneticilerinin bu sorunların çözümüne yeterince ihtimam göstermemiştir.

Çözüm 10. Şehirdeki farklı alanlarda çalışan birçok nitelikli eleman deprem sonrasında şehir dışına çıkmıştır. Bunlardan birçoğu şehre dönememiştir. Bu durumun en önemli nedenlerin başında şehirde barınma sorununun çözülmemiş olması gelmektedir. Kalıcı konutların inşası ve teslimi bu sorunun çözümüne önemli bir katkı sunacaktır. Çalışanların motivasyonunu artırıcı maddi ve manevi destekler de işyerindeki verimliliği artıracaktır. Kalıcı işyerlerinin inşası ve çalışma hayatının daha uygun koşullarda sürdürülmesi de çalışan motivasyonunu ve dolayısıyla iş verimini artıracaktır.

Sorun 11. Yeni Cami civarındaki ticaretin kalbi konumundaki bölgenin yıkılması ticari hayatın fiziki ve finansal açıdan büyük sorunlar yaşamasına neden olmuştur. Bu bölgede sürdüren çalışmaların kamuoyu ile paylaşımında yaşanan sorunlar, inşa sürecinin uzaması ve kamuoyu gündemini meşgul eden bilgi kirliliği ticari hayatı olumsuz yönde etkilemiştir. Ayrıca şehirde yaşayanlar üzerinde bu bölgenin ticari etkisi yanında manevi bir etkisi bulunduğundan, bu bölgenin inşasında yaşanan gecikme insanların manevi çöküntü yaşamasına, umutsuzluğa düşmesine sebebiyet vermiştir.

Çözüm 11. Bu bölgenin bir an önce yeniden inşa edilmesi şehirdeki ticari hayatın canlanması ve normalleşmesi için gereklidir. Yeniden inşa sürecinin yaşanabilecek hukuki sorunların yargı sürecine girmeden önlenmesi ve kısa sürede çözülmesi için şehrin yöneticileri sorumluluk üstlenmelidir. Bu hususta kanaat önderleri, sivil toplum kuruluşları ile piyasa aktörleri bir araya gelerek bilgilendirme yapmalı, anlaşmazlıklara çözüm üreterek hak sahiplerinin yargı yoluna başvurup süreci akamete uğratması önlenmelidir.

1. MALATYA İLE İLGİLİ DEPREM İSTATİSTİKLERİ

2021 ile 2022 yıllarını kapsayan Türkiye İller Arası Rekabet Endeksinde Malatya genel endekste 29. Sırada bulunmaktaydı. Ulaşım, tarım, inovasyon, girişimcilik ve yükseköğretim indeksi sıralamasında kendisine oldukça iyi bir yer bulan Malatya, altyapı, sosyal yaşam, makroekonomi, finansal piyasalar, turizm ve dış ticaret endekslerinde ise alt sıralarda yer almaktaydı³. 6 Şubat depremleri bu endekste yer alan şehrin güçlü yönlerini olumsuz yönde etkilediği gibi şehrin zayıf yönleri olarak belirlenen altyapı, sosyal yaşam, makroekonomi, finansal piyasalar, turizm ve dış ticaret alanları üzerindeki etkisi daha yıkıcı olmuştur.

6 Şubat depremlerinin Malatya'nın ticari hayatı üzerindeki etkisinin daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle depremin ülke ve şehir üzerindeki etkisini belirleme imkânı tanıyan genel istatistiki verilere başvurulması gerekmektedir. Bu kapsamda farklı kurum ve kuruluşlarla alanda çalışan uzmanların bu kapsamda bazı kurumlar ile uzmanların hazırladığı, depremin Malatya'ya etkisinin daha net anlaşılmasına aracılık edeceği düşünülen istatistiki veriler tablolar halinde verilmiştir. Tabloda sunulan istatistiki verilerle ilgili bazı açıklayıcı bilgi ve yorumlarla konunun daha iyi anlaşılmasına çalışılmıştır.

Tablo 1. Depremden Etkilenen İnsan ve Bina Sayısı

	Türkiye				Malatya	
Depremlerdeki Vefat Sayısı	50.399				1.237	
Depremlerdeki Yaralı Sayısı	115.000				6.444	
Malatya						
Konut Hasar Durumu	Yıkık	Acil Yıkılacak	Ağır	Orta	Az Hasarlı	Hasarsız
Bina Sayısı	5.650	1.843	36.306	2.532	53.895	65.519
Bağımsız Bölüm Sayısı	14.495	9.004	85.535	21.911	169.899	115.120
Depremden Etkilenen Bina Sayısı		178.987	Hasarlı Bina Oranı			%27

Tablo 1'de görüleceği üzere 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan depremlerde Malatya'da 1.237 kişi vefat etmiş, 6.444 kişi de yaralanmıştır. Çoğu yıkık veya ağır hasarlı olmak üzere 170.000'in üzerinde binanın etkilendiği depremler sonrasında Malatya nüfusunun yaklaşık üçte biri (320.000 kişi) şehirden geçici veya kalıcı olarak

ayrılmış, bu ayrılmanın yüzde kaçının geçici, kaçının ise kalıcı olabileceğini bu günden kestirmek zordur.

Tablo 2. Deprem Sonrası Bölgeden ve Malatya'dan Ayrılan İnsan Sayısı

	Toplam Nüfus 2023	Türk Vatandaşı	Yabancı Uyruklu	Mart 2023 Tahliye Edilen Kişi Sayısı	Ayrılanların Toplam Nüfusa Oranı %
Türkiye	90.135.224	85.279.558	4.855.671	3.300.000	3,5
Deprem Bölgesi	15.789.358	14.013.196	1.771.194	2.465.122	15,61
Malatya	845.340	812.580	32.760	320.100	37,87

Tablo 2’de görüldüğü üzere depremden etkilenen Adıyaman, Kahramanmaraş, Hatay gibi şehirler başta olmak üzere deprem bölgesinde yaşayan üç milyonu aşkın bir nüfus depremden etkilenmeyen veya az etkilenen yakın şehirler ile ülkenin farklı bölgelerine dağılmıştır. Malatyalılar ise ulaşımı kolay en yakın şehir olması dolayısıyla Elazığ başta olmak üzere Ankara, Kayseri, Sivas gibi birçok şehre göç etmiştir. Bu kapsamda deprem sonrasında elli bini aşkın bir nüfus Malatya’dan ayrılarak Baskil İlçesi başta olmak üzere Elazığ şehir merkezinde yaşamını sürdürmek durumunda kalmıştır⁴. Bu insanlardan bir kısmı Malatya’yı bütünüyle terk etmemiş kalacak yer bulamaması, kiralara çok yüksek olması, şehirde ticari ve sosyal hayatın istenen seviyede olamaması ve deprem korkusu nedeniyle Elazığ’dan Malatya’ya gidiş geliş yapmaya başlamıştır. Bu durum bir taraftan Malatya’daki hizmet bekleyen insan sayısını azaltması dolayısıyla kamu kurumlarına yönelen baskıyı azaltıcı bir etki yaparken diğer taraftan şehrin ticari ve sosyal hayatındaki normalleşme sürecini olumsuz yönde etkilemiştir.

Tablo 3’te görüleceği üzere Türkiye geneli konut stokunun yaklaşık yarısı 1999 Gölcük Depremi sonrasında inşa edilmiştir. Malatya’nın toplam konut stokunu ülkedeki toplam konut stoku ortalamasından daha yenidir. Ülke geneli toplam konut stokunun % 47,4’ü 2001 sonrası inşa edilmiş iken Malatya’da bu oran %58,1 olarak gerçekleşmiştir. Konutların önemli bir kısmı yeni olmasına rağmen bu konutlardan birçoğu 6 Şubat depremlerinde ağır hasar almıştır. Şehrin Batı kısmına inşa edilen sitelerdeki ağır hasarlı on binlerce bina kontrollü bir şekilde yıkılmıştır. Deprem sonrasında konut satış sayısı

önceki yıllara göre yarı yarıya azalmıştır. Daha önce küresel salgın (pandemi) döneminde başlayan müstakil eve olan yönelim depremle birlikte daha da artmıştır. Müstakil eve olan bu yönelim arsa, bahçe ve villa fiyatlarında büyük bir artışa sebebiyet vermiştir.

Tablo 3. Malatya Konut Stoku ile İlgili Genel Bilgiler

Toplam Konut Sayısı	345.536			
Konut Mülkiyet Durumu (2021)	Ev Sahibi Sayısı	Oran %	Kiracı	Oran %
	156.250	67,8	45.000	19,5
Bina Yaşına Göre Hane Halkı (%)	1980 ve Öncesi	1981-2000	2001 ve Sonrası	Bilinmeyen
Türkiye	12,6	31	47,4	9,1
Malatya	11,7	26,9	58,1	3,3
Malatya’da Konut Satış Sayıları				
Yıl	2013	2017	2022	2023
Satılan Konut Sayısı	11.237	11.984	12.847	6.334
Deprem Öncesi TOKİ Konut Sayısı			20.605	

Tablo 4’te görüleceği üzere depremin hemen sonrasında insanların barınma ihtiyacını karşılamak için çadırlar kurulmuştur. Depremden bir iki ay sonra ilde kurulan çadır sayısı 60.000’i aşmıştır. Çadır geçici süreliğine barınma ihtiyacını karşılasa da, çadırların uzun süreli barınma ihtiyacını sağlaması mümkün olmamıştır. Bu kapsamda kalıcı konutlar yapılana kadar çadırla kıyaslandığında barınma için daha uygun olduğu düşünülen konteyner kurulmuştur. 32.179 aile ve 116.727 kişi şehrin muhtelif bölgelerinde kurulan 74 ayrı konteyner kentte yaşamını sürdürmüştür. Şehirde devletin TOKİ üzerinden inşa ettiği ve edeceği konut sayılarına bakıldığında insanların uzun bir süre daha yaşamını kurulan konteyner kentlerde sürdürmeye devam edeceği anlaşılmaktadır.

Tablo 4. Deprem Sonrası Geçici ve Kalıcı Barınma Yerlerine Dair Veriler

Kurulan Çadır Sayısı (Nisan 2023)	62.809	Konteyner Kent Sayısı	74
Konteyner Sayısı (Aralık 2023)	30.600	Kırsaldaki Bireysel Konteyner	7.421
Konteynerde Yaşayan Aile Sayısı	32.179	Konteynerde Yaşayan Nüfus	116.727
TOKİ'nin İnşa Edeceği Deprem Konutu Sayısı	31.019	TOKİ İnşasına Başlanan Deprem Konutu Sayısı	14.338
Mart 2024'te Teslim Edilecek TOKİ Toplam Deprem Konutu Sayısı	4.225	İnşa Edilecek Köy Evi Sayısı	7.550

Deprem sonrasında şehirdeki ticari hayatın bitme noktasına geldiği Tablo 5'teki verilerden anlaşılmaktadır. Şehirdeki toplam 22.959 işyerinin 19.700 tanesi yıkılmış veya kullanılamaz hale gelmiştir. Yıkılan işyerlerinin yerine şehrin muhtelif bölgelerinde 39 adet konteyner çarşı kurulmuş, bu çarşılarda toplam 3.158 işyeri açılmıştır. Açılan işyeri sayısı yıkılan veya kullanım dışı kalan toplam işyeri sayısı ile kıyaslandığında yetersiz kaldığı görülmektedir. Ayrıca Tablo 5'den deprem sonrasında başkası namı hesabına ücreti mukabili çalışan işçi sayısında büyük bir düşüş yaşandığı ancak daha sonraki süreçte çalışan sayısında önemli bir artış sağlandığı anlaşılmaktadır.

Tablo 5. Depremden İşyeri ve Çalışanlar Üzerindeki Etkisi

Malatya İşyeri Sayısı ⁵	22.959	Yıkılan veya Kullanılamaz Haldeki İşyeri Sayısı ⁶	19.700
Malatya Esnaf Sayısı	21.656	Esnafların şehir nüfusuna oranı	%2,67
Konteyner Çarşı Sayısı	39	Konteyner Çarşılarındaki İşyeri Sayısı	3.158
Malatya SSK'lı Çalışan (İşçi) Sayısı	Mart 2022	Mart 2023	Eylül 2023
	140.147	87.752	120.095
5 Mart 2023 tarihinde 2021 Yılına Göre Kayıp Çalışma Saati ⁷		%58,8	

Elektrik sarfiyatı depremin üretim sektörü özellikle de sanayi sektörü üzerindeki etkisini belirlemeye yarayan önemli parametrelerden birisidir. Tablo 6'da deprem öncesi ve deprem sonrası dönemde sanayide kullanılan elektrik miktarı arasında önemli bir farklılık olduğu gözlenmektedir. Bu fark büyük bir hasar almamasına karşın sanayinin

üretim miktarında depremle birlikte büyük bir düşüş yaşandığını, sanayideki işyerlerinin kapasite kullanım oranlarının düştüğünü ortaya koymaktadır.

Tablo 6. Deprem Öncesi ve Sonrası Elektrik Tüketim Miktarı

Elektrik Tüketim, (MWh) ⁸	Mesken	Sanayi	Tarım	Diğer	Toplam
Şubat 2022	36.865	58.821	1.087	39.175	135.947
Şubat 2023	21.305	20.502	1.078	31.245	74.129
Eylül 2022	44.990	60.020	16.078	42.417	163.505
Eylül 2023	42.481	45.697	16.395	38.828	143.401

Tablo 6’da görüldüğü üzere meskenlerde kullanılan elektrik sarfiyatında yaşanan azalma, depremin hemen sonrasında insanların şehirden ayrılma düzeyindeki yüksekliği göstermektedir. Depremden sekiz ay sonra Eylül 2023’te elektrik sarfiyatı şehirde büyük bir toparlanma sürecine girildiğini göstermektedir.

Tablo 7. Malatya Dış Ticaret Verilerindeki Değişim (1000 \$)

Yıl	İhracat (bin \$)	İthalat (bin \$)
2022	449.649	171.650
2021	405.220	106.529
2020	288.864	114.404
2019	271.877	84.863
2018	224.177	102.412

Tablo 7’de görüleceği üzere Malatya ili ihracatı deprem öncesindeki dönemde geçen her yılda büyük artış göstermiştir. Döviz kurunda TL aleyhine gerçekleşen yükselmenin de desteği ile Malatya’da ihracat geliri ithalat oranından daha yüksek bir artış göstermiştir. Deprem sonrası ihracattaki yükseliş trendi tersine dönmüştür.

Tablo 8’deki veriler deprem sonrasında şehrin ihracatında önemli bir azalma yaşandığını göstermektedir. Şehir ihracatının büyük bir kısmını oluşturan tarım sektörü (kuru kayısı) ile sanayi sektörünün üretim alanlarının depremde çok büyük hasar almamasına karşın depremin ihracat gelirinde azalmaya neden olduğu gözlenmektedir.

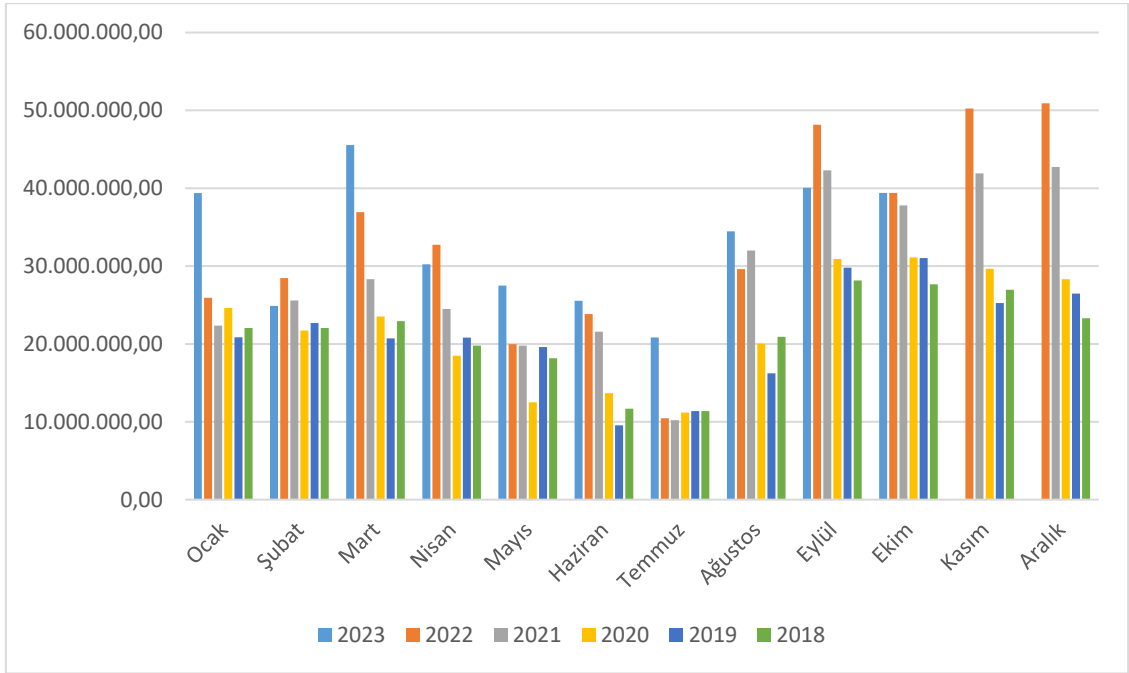
Bu azalmanın özellikle deprem sonrası sanayide yaşanan işgücü kaybı ile depremin üzerinden uzun bir süre geçmesine rağmen bu kaybın telafî edilememesinin önemli bir etkisi bulunmaktadır. Şehirdeki barınma imkânının sayı ve nitelik itibarıyla yetersiz kalması, sanayideki işgücü kaybının en önemli nedenlerinden birisini oluşturmaktadır.

Tablo 8. Malatya İhracat Verilerindeki Değişim (1000 \$)⁹

2022 Yılı	İhracat (1000 \$)	2023 Yılı	İhracat (1000 \$)	Fark (1000 \$)
Şubat	34.826	Şubat	16.682	-18.144
Mart	45.914	Mart	34.568	-11.346
Nisan	38.879	Nisan	27.631	-11.248
Mayıs	29.931	Mayıs	31.048	1.117
Haziran	32.716	Haziran	29.932	-2.784
Temmuz	24.002	Temmuz	29.055	5.003
Ağustos	34.208	Ağustos	32.832	-1.376
Eylül	45.966	Eylül	37.737	-8.229
Ekim	44.150	Ekim	42.685	-1.465
Kasım	48.365	Kasım	38.178	-10.187
Toplam	378.957	Toplam	320.349	-58.608

Tablo 9’da görüleceği üzere 2023 yılında Türkiye kayısı ihracatında önceki yıllarla kıyaslandığında düşüş yaşanmadığı görülmektedir. Türkiye kuru kayısı üretiminin büyük bir kısmını karşılayan Malatya ili 6 Şubat depremlerini yaşamasına rağmen kuru kayısı ihracatı önceki yıllardaki gibi devam etmiştir. Kayısı üretim, ticareti ve ihracatında büyük bir düşüş yaşanmaması deprem sonrasında Malatya’nın hızla toparlanmasına büyük katkı sağlayacaktır. Kayısı geliri şehrin ekonomik açıdan normalleşmesi yanında sosyal ve manevi açıdan da normalleşmesine önemli bir katkı sunacaktır.

Tablo 9. Türkiye Geneli Kuru Kayısı İhracatı (\$) ¹⁰

Tablo 10. Deprem Sonrası Devletin Yaptığı Bireysel Yardımlar¹¹ (Ocak 2024)

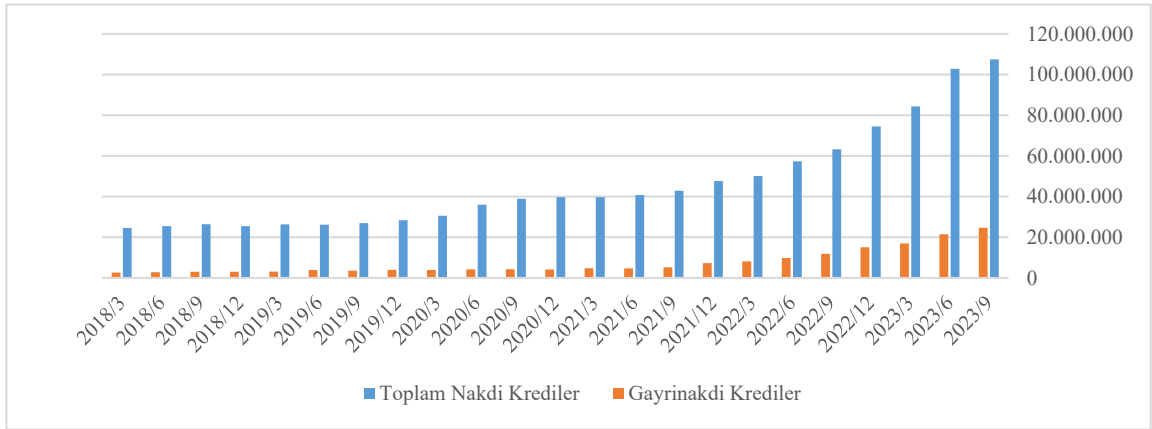
Yardım Türü		Yardım Tutarı (TL)		Yardımdan Yararlanan Kişi Sayısı	
10.000 TL Deprem Yardımı		1.937.410.000		193.741	
Taşınma Yardımı		1.245.540.000		83.036	
Kira Yardımı		4.505.516.000		Ev Sahibi	Kiracı
				55.380	74.608
Ölüm Yardımı		101.100.000		1.011	
Yakıt Desteği		37.791.024		31.387	
Toplam Yardım Tutarı	7.827.357.024	Yardımlardan Yararlanan Toplam Kişi Sayısı			439.163
Sıcak Yemek Sayısı	56.935.904				

Deprem sonrasında devlet deprem bölgesinde arama kurtarma, tahliye, yeme içme, barınma ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik faaliyetler için tüm kaynaklarını seferber etmiştir. Devlet kriz yönetimi bağlamında bu tür faaliyetleri yürütürken diğer taraftan depremzedelere maddi kaynak aktarmayı da ihmal etmemiştir. Tablo 8’de

görüldüğü üzere devlet öncelikle bölgede yaşayan ve depremde evi veya işyeri hasar alan vatandaşlara hane başına 10.000 TL’lik bir yardımda bulunmuştur. Daha sonra taşınma, kira, ölüm ve yakıt desteği adı altında çeşitli nakdi yardımlar yapmıştır. Yapılan bu yardımlardan toplam 439.163 kişi yararlanmış, yardım tutarı da toplamda 57 milyar liraya ulaşmıştır.

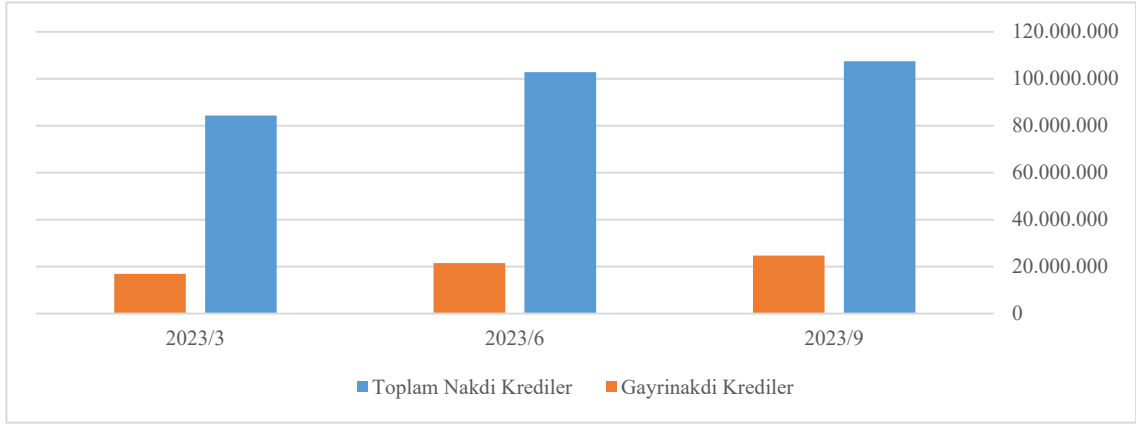
Tablo 11’de görüleceği üzere Malatya ilinde faaliyet gösteren banka ve finans kurumlarından kullanılan kredi miktarı 2020 sonrasında yükselme trendine girmiş 2022 yılının haziran ayından sonra yükseliş trendi daha da artmış, Tablo 11’de görüleceği gibi deprem sonrasında herhangi bir azalma olmadığı gibi kullanılan kredi miktarı zirve yapmıştır. Kredi miktarındaki bu artış ülkede var olan yüksek enflasyonla ilişkili olduğu gibi deprem sonrasında firmaların yaşadığı sorunları çözebilmek için acil finans kaynağı ile de ilişkisi bulunmaktadır.

Tablo 11. Malatya İli Kredi Miktarındaki Değişim (2018- 2023)¹²

Tablo 12’de görüleceği üzere Malatya’da kullanılan toplam kredi miktarı 2022 yılının ilk aylarında 60 milyar TL’yi bulmuyor iken, deprem sonrası dönemde, Eylül 2023’te, 130 milyara ulaşmıştır. Deprem döneminde her geçen ay bir önceki aya göre kullanılan kredi miktarında büyük artış olmuştur.

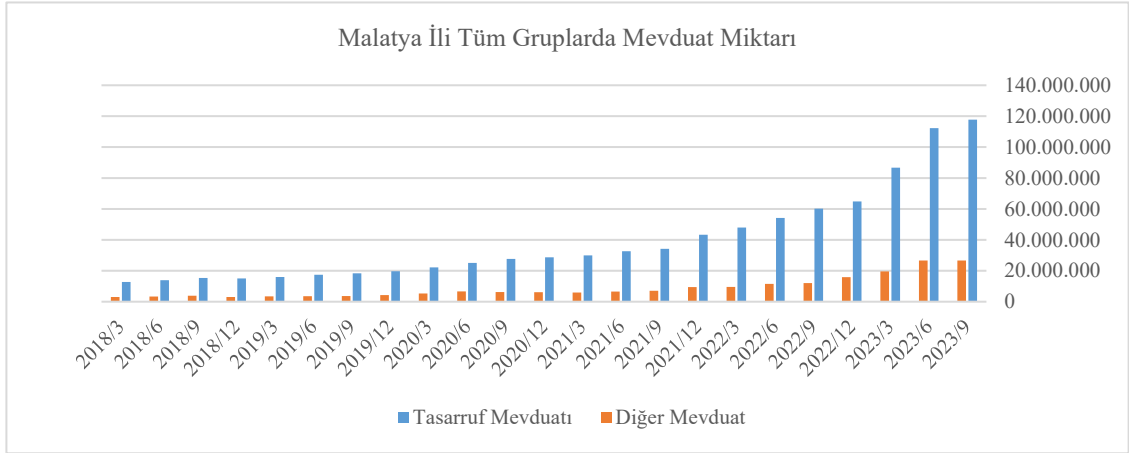
Tablo 12. Malatya İli Deprem Sonrası Kredi Miktarındaki Değişim¹³

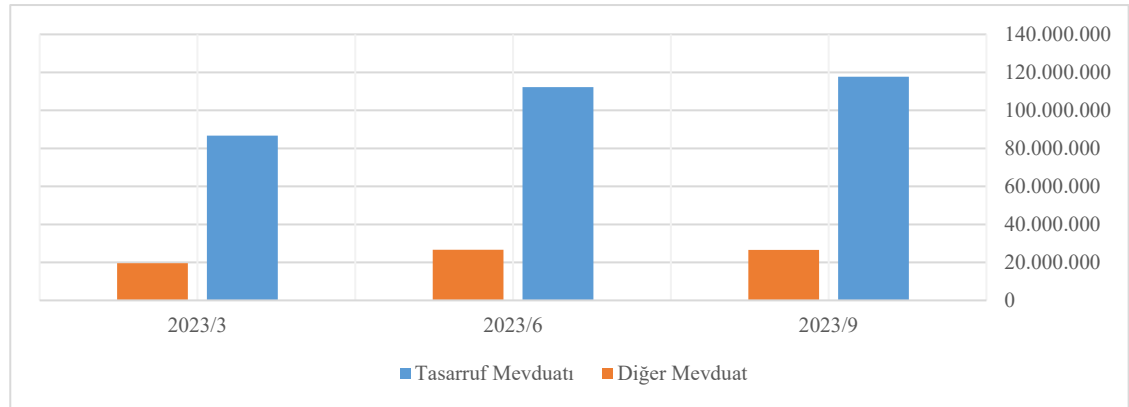
Tablo 13'e göz atıldığında Malatya'da banka mevduat miktarının deprem öncesinde kur korumalı mevduat sisteminin de etkisi ile büyük bir artış gösterdiği görülmektedir. Deprem sonrasında devletin deprem yardımı kapsamında yaptığı ödemeler, zorunlu deprem sigortası ile gönüllü deprem sigorta ödemelerinin de etkisi ile banka mevduat oranlarında ülke ortalamasının üzerinde bir artış olmuştur. Ayrıca birçok insan evinde sakladığı ve üzerinde taşıdığı birikimini daha güvenli ortam sağladığı için banka ve finans kurumlarına aktarma yolunu seçmiş, bu durum da mevduat artışına katkı vermiştir.

Tablo 14'e bakıldığında deprem sonrasında hızlanan banka ve finans kurumlarındaki mevduat oranının 2023 yılının ikinci yarısında giderek düşüş gösterdiği görülmektedir. Bu düşüş oranında korumalı kur mevduat sisteminin eski cazibesini kaybetmesinin de etkisi olmuştur. Ayrıca, kuyumcularla yapılan görüşmelerde deprem sonrası işyerleri açıldıktan sonra daha önce benzeri görülmemiş bir altın alımı yapıldığı belirtilmiştir. Altın ticaretindeki bu artışta yapılan devlet yardımları ile sigorta ödemelerinin önemli etkisi olduğu düşünülebilir.

Tablo 13. Malatya İli Mevduat Miktarındaki Değişim¹⁴

Tablo 14. Malatya İli Deprem Sonrası Mevduat Miktarındaki Değişim¹⁵

Tablo 15’te görüldüğü üzere 2023 yılı sonunda ülkedeki konutların yaklaşık % 60’ı için DASK yapılmıştır. Malatya’da DASK yapılan konutların oranı ülke ortalaması gibi %60’a ulaşmıştır. DASK yapılan konutların sayısındaki artışta yaşanan depremlerin etkisi büyük olmuştur. Malatya’da 6 Şubat 2023 depremleri öncesinde %38 olan bu oran 6 Şubat sonrası kısa süre içerisinde %60’a çıkmıştır. 2023 yılında ülke genelinde 468.444 hasar dosyası için toplam 34.440.530.375 lira DASK ödemesi yapılmıştır. Yapılan bu ödeme miktarı 2020 yılı sonrasında yapılan toplam ödemelerin %96’sını oluşturmuştur. 6 Şubat depremleri sonrasında Malatya’da DASK yaptırılan konutlar için ödenen hasar bedeli toplamda 7.477.819.732 TL olmuştur.

Tablo 15. Bölgelere Göre Zorunlu Deprem Sigortası İstatistikleri

Bölge	Konut Sayısı	Sigortalı Konut	Sigorta Oranı	Prim (TL)
Doğu Anadolu	868.000	513.871	%59,20	324.653.614
Toplam	20.032.000	11.675.368	%58,30	5.109.391.330
Malatya Sigortalı Konut Oranı	6 Şubat 2023 Öncesi		Kasım 2023	
	%38		%60	
6 Şubat Sonrası DASK Ödeme Tutarı (Kasım 2023)	Malatya		Türkiye	
	7.477.819.732		34.440.530.375	

Depremden etkilenen esnafa veya işletmelere farklı kaynaklardan birçok mali destek sağlanmıştır. Bu kapsamda KOSGEB, Dünya Bankası, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Esnaf ve Sanatkarlar Kredi Kooperatifi, banka ve finans kurumları esnafa veya işletmelere farklı ad altında destek sağlamıştır. Hayata Dönüş Kredisi, İstihdam Taahhütlü KOBİ Finansman Destek Programı, Geleneksel Girişimci Destek Programı ve İleri Girişimci Destek Programı gibi destek programları ile hibe veya kredi şeklinde mali destek sağlanmıştır.

2. Meslek Gruplarının Değerlendirmesi

6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen depremler Türkiye ekonomisi üzerinde negatif sonuçlar doğurmuştur. Depremın vurduğu 11 ilde fiziki yapı, beşerî sermaye ve ekonomi alanları ciddi kayıplar vermiştir. Depremın Türk ekonomisine maliyetinin yaklaşık olarak 2 trilyon Türk Lirası olduğu tahmin edilmektedir (T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2023). 6 Şubat depremlerinin vurduğu coğrafyada konut, eğitim, sağlık, altyapı hizmetleri, istihdam, çevre, tarım, imalat ve madencilik sektörlerinde önemli sorunlar meydana gelmiştir. Özellikle altyapı hizmetleri, barınma ve beslenmede yaşanan sorunlarla ilişkili yaşanan işgücü düşüşü ve yine bunlara bağlı olarak üretime ara verilmesi bölgede ekonomik hayatı durma noktasına getirmiştir. Deprem sonrasında her meslek grubu benzer veya farklı sorunlarla karşılaşmıştır. Yaşanan sorunlar ile bu sorunları çözmeye yönelik faaliyetler bu başlıkta her meslek grubu için ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

2.1. Bakliyat ve Tahıl

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremlerden olumsuz etkilenen illerden biri olan Malatya’da depremin meslek gruplarına yönelik etkilerinin analiz edilmesi için yürütülen çalışma kapsamında; bakliyat ve tahıl işi yapan kişilerle görüşülmüştür. Tahıl ve bakliyat grubuna ait bağımsız bir meslek odası bulunmamaktadır. Malatya Ticaret Borsası Yönetim Kurulu üyesi ve buğday pazarı esnafının genel sorunlarıyla ilgilenen bir üye ve pazarda faaliyet gösteren 6 iş yeriyle görüşülmüştür. Ayrıca, yol kenarında konteynerde perakende tahıl ve bakliyat satışı yapan 2 iş yeriyle daha görüşülmüştür. Görüşmeler kapsamında meslek odası başkanı, oda başkan yardımcısı ve işletme sahiplerine yapılandırılmış görüşme soruları yöneltilmiş ve görüşmelerden elde edilen veriler raporlanmıştır.

2.1.1. Mevcut Durum

Şehir merkezinde yer alan ve perakende satış yapan işletmelerin bir kısmı depremde yıkılmıştır. Geri kalan kısmı ise ağır hasarlı olup yıktırılmıştır. Hem perakende hem de toptan satışın olduğu buğday pazarında yer alan işletmelerin neredeyse tamamı ağır hasarlıdır. Buna rağmen işletmeler faaliyetine devam etmektedir.

İlçe belediyelerinin işletmelerle herhangi bir iletişimi olmamıştır. Rutin çöp toplama işlemleri ilçe belediyesince yapılmaktadır. Büyükşehir belediyesine yönelik eleştiriler çokça dile getirilmiştir. Özellikle yeni yerin tahsisi için büyükşehir belediyesince önerilen işyeri fiyatlarının yüksek olmasından dolayı işyeri sahipleri belediyelerin ilgisizliğinden yakınmışlardır. Sonuç olarak yerel yönetimlerin faaliyetlerine yönelik bir memnuniyetsizlik durumu görülmektedir.

2.1.2. Sorunlar

İşyerlerinin güvenliğinin sağlanması deprem sonrası en önemli problemlerin başında gelmektedir. Mevcut durumda buğday pazarının güvenliği için sadece gece saatlerinde bekçi bulundurulmuştur. Ancak depremden hemen sonra pazarda faaliyetlerin durdurulması sürecinde çok sayıda hırsızlık olayı yaşanmıştır. Polis bazen caydırıcılık olması açısından pazarın çevresinden geçmektedir. Güvenlik konusunda sorunlar devam etmektedir. Zira pazar alanında ürünlerin depolanması için yeterli alan bulunmamaktadır. Ürünler açık ortamda üstü kapalı yarı açık alanlarda bekletilmektedir. Bu durum hırsızlık olaylarının yaşanmasını mümkün kılmaktadır. Ayrıca pazarın etrafının açık olması güvenlik açısından riskli görülmektedir.

Depremde yıkılan işyerlerinin büyük bir kısmı perakende bakliyat ve tahıl satışı yapmaktaydı. Bu işletmelerin bazıları mevcut durumda yol kenarlarına kurulan konteynerlerde faaliyetlerine devam etmektedir. Diğer perakende satışı yapan işyeri sahipleri şehri terk etmiştir. Perakende satışı yapan işyerlerinde personel sayısı işyeri sahibi ile sınırlıdır. Bu nedenle personel konusunda sorun görülememiştir. Ancak toptan satışın olduğu buğday pazarı mevkiinde mahsulün araçtan indirilmesi, bindirilmesi ve taşınması için personele ihtiyaç duyulmaktadır. Taşıma konusunda personel sıkıntısı yaşanmaktadır. Personel genel olarak saatlik/günlük çalışanlardan oluşmaktadır. Sayı az olduğundan bir yerde yapılan yükleme boşaltma bitirilmeden diğer işyerinin işleri yapılamamaktadır. Çalışanların neredeyse tamamı Suriyelilerden oluşmaktadır. Suriyelilerin nispeten daha az bir ücrete çalışıyor olması pazar esnafı tarafından memnuniyetle karşılanmaktadır. Türk çalışanların çoğu ise Malatya'yı terk etmiştir.

Sürekli olarak çalışana ihtiyaç duyulmamaktadır. Sadece yükleme boşaltma işleri için saatlik/günlük çalışan işçiye ihtiyaç duyulmaktadır.

Depreme bağlı olarak alıcı sayısında azalmalar yaşanmıştır. şehirden ayrılan nüfus perakende satışlarını azaltmıştır. Satışların azalmasında insanların konteynerlerde yaşaması da önemli etkindir. Toptan satışlarda devletin arpa ve buğdayı çiftçiye ucuza satması satışlarda düşüş yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Yine en büyük tahıl ürünleri alıcısı olan kentteki fırınların unu Toprak Mahsulleri Ofisi'nden (TMO) alması da satışlarda düşüşe neden olmuştur.

2.1.3. Sorunların Çözümü İçin Yapılanlar

Deprem sonrası işyerlerinin faaliyete geçmesi yaklaşık 3 ay sonra olmuştur. Bu dönem yeni mahsulün çıktığı bir zamana denk geldiğinden bu dönemde işyerleri sıkıntıları olmalarına rağmen çalışmaya başlamak zorunda kalmıştır.

Faaliyete yeniden başlama sürecinde güvenlik, personel ve fiziki mekân açısından sorunlar görölmüştür. Ancak en temel sorun ürünlere olan talebin azalmasında görölmüştür. Depremden sonra ticari faaliyetlerin azalması, bireysel tüketicinin şehri terk etmesi, bakliyat ve tahıl işleyen fabrikaların faaliyetlerine ara vermesi firmaların satışlarının azalmasına neden olmuştur.

İşyerlerinin fiziki mekân konusunda sorunları devam etmektedir. İşyerleri hijyen açısından yetersizdir. Duvar ve çatılarda rutubet izleri görölmektedir. Yağmur yağdığında işyerlerinin içini su basmaktadır. Depolama alanı olmadığından mahsul açık alanda üstü naylon örtölerek korunmaktadır. Halk sağlığının korunması açısından pazarın fiziki mekânın yenilenmesi önem arz etmektedir. Mahsulün işlenmesi için gerekli ezme, eleme ve değirmen makinelerinin yerleştirileceği alan mevcut değildir. Dükkan genişlikleri ağırlıklı olarak 52 metrekare ölçüsündedir.

Bakliyat ve tahıl arzı konusunda yıl içerisinde sorun yaşanmamıştır. Bu yıl yağışların fazla olması ve üretimde ağırlıklı olarak konvansiyonel yöntemlerin kullanılması nedeniyle yeterli miktarda ürün tedarik edilmiştir. Ancak TMO'nun değerinin çok altında (Buğday 2023 yılı yeni ürün piyasa fiyatı 7000 TL, TMO çiftçiye 4580 TL'den satmıştır) çiftçiye arpa, buğday vb. satması ürünün elde kalmasına neden olmuştur. Mevcut durumda satış için stoklarda yeterli miktarda bakliyat ve tahıl bulunmaktadır.

Finans konusunda her işyerinin durumu farklılık göstermektedir Bazı işyerleri ipotek karşılığı faizsiz kredi desteği almıştır. Bazıları ise depremde ev ve araçları zarar gördüğü için ipoteki karşılayacak varlığı olmadıklarından aynı destekten faydalanamamıştır. Sadece deprem bölgesinde faaliyet gösteren bakliyat ve tahıl satışı yapan işyerlerine faizsiz kredi desteği verilmiştir. Desteği alan işletmelerin durumdan memnun olduğu söylenebilir.

Deprem sonrası işyerleri ile iletişime geçen kurum olmamıştır. Ancak işletmeler Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) destekleri için başvuru yapabilmişlerdir. KOSGEB tarafından sağlanan 100 bin TL'lik desteği alan işyerleri bulunmaktadır. Meslek örgütleri iletişime geçme konusunda yetersiz kalmıştır.

Perakende satışı yapan işyerlerinin nedeysse tamamı yıkılmış/yıkılmıştır. Bu işyerlerine konteynerler tahsis edilmiştir. Buğday pazarında faaliyet gösteren işletmeler için yeni kuru kayısı satışı yapan işletmeler için yapılan iş merkezinin belli bir alanında yer tahsisi büyükşehir belediyesi tarafından yapılacaktır. Bu işyerleri 6 ay boyunca kira ödemedi bu merkezde faaliyetlerine devam edecektir. Ancak sonrasında bu işletmeler için nasıl bir yol haritası izleneceği belli değildir.

Deprem sonrası devlet tarafından faizsiz kredi desteği sağlanmıştır. Bu destekten az sayıda işletme faydalanmıştır. Dünya Bankası'nın deprem bölgesinde faaliyet gösteren mikro ve küçük ölçekli işletme desteğine tahıl ve bakliyat sektöründen az başvuru yapılmıştır. Desteğin alınmasına dönük bir ümitsizlik durumu söz konusudur.

2.1.4. Öneri ve Beklentiler

İşyeri sahipleri kendileri için kendi ihtiyaçlarını giderecek nitelikte bir yer projesi yapılmasını talep etmiştir. Büyükşehir belediyesi şu an için kayısı ürünleri perakende ve toptan satışı yapan işyerleri için yapmış olduğu dükkânların bir kısmını işyeri sahiplerine 6 aylığına kiralama düşüncesi içerisinde.

Yeni merkezde işyeri satış tutarları yüksek olduğundan neredeyse hiçbir işyeri sahibi satın alamamıştır. İlçe belediyelerinin deprem sonrası herhangi bir desteği olmamıştır.

Kendilerinin üye oldukları bir meslek odası bulunmamaktadır. İşyeri sahiplerinin çoğunluğunun üye oldukları bir dernekleri bulunmaktadır. İşyeri sahipleri ağırlıklı olarak Malatya Ticaret Borsası'na kayıtlıdır. Borsanın kendileri için herhangi bir çalışma yapmadığı sürekli olarak dile getirilmiştir. Borsayakayıtlı olan işyerlerinin çoğu aynı zamanda Malatya Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlıdır. Genel itibariyle deprem sonrası yalnız bırakıldıklarından kendi meslek örgütlerinden şikayetçi oldukları söylenebilir.

Toprak Mahsulleri Ofisi'nin ucuz tahıl ve bakliyat satışını durdurması talep edilmektedir. Sadece kendi ihtiyaçlarını karşılamaya dönük, planlamanın iyi yapıldığı geniş bir yeni buğday pazarının yapılması gereklidir. Pazarda ürünlerin hijyenik şartlarda korunması için depolama hizmetlerini karşılayacak siloların inşa edilmesi gerekmektedir. Belediyenin mevcut buğday pazarının yerine işyeri sahiplerine yeni yapılacak yerde (henüz bu yönde bir çalışma yok, ancak mevcut buğday pazarı 3 ay içinde boşaltılacak) ücretsiz işyeri tahsis etmesi talep edilmektedir.

Kendileri açısından bir belirsizlik durumu söz konusudur. Yakın zamanda mevcut işyerlerinin yıkımı gerçekleştirilecek ve yeni işyerleri merkezden uzak ve 6 aylığına kiralanacaktır. Kiralar büyükşehir belediyesi tarafından ödenecek. Sonrasında ne olacağı ise bilinmemektedir. Deprem sonrası şehirde görülen iç karartıcı manzara ticarete de yansımış durumdadır. Tahıl ve bakliyat sektörü açısından sektör temsilcilerindeki genel kanaat geleceğe dönük bir umutsuzluğun var olduğu şeklindedir. Ancak şehrin yeniden yapılanmasının meydana getireceği iyilik hali bu sektörün de canlanması için umut verici bir beklentiye dönüşebilir.

2.2. Hazır Giyim / Konfeksiyon

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremlerden olumsuz etkilenen illerden biri olan Malatya’da depremin meslek gruplarına yönelik etkilerinin analiz edilmesi için yürütülen çalışma kapsamında; giyim sektöründe faaliyet gösteren işletmelerle görüşülmüştür. Görüşmeler kapsamında meslek odası başkanı, oda başkan yardımcısı ve işletme sahiplerine yapılandırılmış görüşme soruları yöneltilmiş ve görüşmelerden elde edilen veriler raporlanmıştır.

2.2.1. Mevcut Durum

Malatya’da ticaretin merkezi konumundaki Yeni Cami civarı büyük bir yıkım yaşamıştır. Şehri ikiye bölen çevre yolunun Battalgazi Kavşağı ile Yeni Sanayi Kavşağı arasında kalan kısmın güneyinde yer alan ticaret alanı bütünüyle kullanılamaz hale gelmiştir. Akpınar Meydanı ile Mısır Çarşısı’nda az sayıda işyeri ayakta kalmıştır. Bu işyerlerinin önemli bir kısmı hazır giyim işi yapmaktadır.

Hazır giyim sektöründe faaliyet yürüten ve meslek odasına kayıtlı 400 üye bulunmaktadır, bu üyelerden 130’unun işyeri ağır hasar almış ve bu esnaflardan yalnızca 40 tanesine konteyner verilmiştir. Deprem sonrası ayakta kalan bazı işyerleri bitişikteki ağır hasarlı binaların yıkımı sırasında gerekli özenin gösterilmemesi nedeniyle kullanılamaz hale gelmiştir.

Depremde kendi işyeri de dâhil şehir merkezindeki işyerlerinin yıkılması nedeniyle bu bölgede faaliyet yürüten tüm esnaf sıkıntı yaşamıştır. Kendisine tahsis edilen konteynerde faaliyetlerini yürüten oda başkanı deprem sonrası yapılan çalışmaların yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Bazı esnafların deprem sonrasında işyeri açamadığı bazıların ise kendi imkânlarıyla eski işyerine yakın bölgelerde konteyner kurduğunu belirtmiştir.

Kanal Boyu, Tecde Yolu, Malatya Büyükşehir Belediyesi yanındaki konteyner çarşı başta olmak üzere şehrin farklı bölgelerinde diğer alanlar yanında hazır giyim esnafı için konteyner işyeri tahsis edilmiştir.

Malatya Park Alışveriş Merkezi’nde (AVM) faaliyet yürüten hazır giyim firmaları deprem sürecini, AVM depremde önemli bir hasar almadığı için şehirdeki esnafa göre

daha az sorunla atlatmıştır. AVM’de faaliyet yürüten işyerleri yaklaşık altı ay kapalı kalmıştır. Bu süre zarfında iş yerinde meydana gelen küçük hasarların tadilatını yapılmıştır. Şehir merkezindeki işyerlerinin kullanılamaz hale gelmesi AVM’ye gelen insan sayısını daha da artırmış, ancak bu artış buradaki diğer işyerleri gibi giyim firmaların gelirlerine beklenen olumlu katkıyı yapmamıştır. Ekonomik durumu daha iyi olan insanların deprem sonrasında il dışına çıkması, ilde kalanların ekonomik durumunun il dışına çıkanlara göre daha düşük olmasının gelir artışını engellediği ifade edilmiştir. Şehire geri dönüşler arttıkça gelirlerin artış gösterdiği de belirtilmiştir.

2.2.2. Sorunlar

Hazır giyim sektöründe faaliyet yürüten esnaf veya firmalar diğer faaliyet alanlarında yaşanan benzer bazı sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. İşyeri yıkılan veya ağır hasar alan işyerlerindeki malların tahliye edilememesi, tahliye edilemeyen malların güvenliğinin sağlanamaması, yeni işyeri tahsis sürecinde yaşanan sorunlar, tahsis edilen işyerinin fiziki açıdan ihtiyaca cevap vermemesi ve tahsis edilen konteynerin konumu nedeniyle ticari işlem hacminin yetersiz kalması gibi genel sorunlarla karşılaşmıştır. Ayrıca deprem sonrası şehirde hemen her sektörde yaşanan personel temini sorunu hazır giyim sektöründe de yaşanmıştır. Eski yerinde faaliyetine devam eden veya yeni işyeri açan bazı esnaf ise eski iş hacmine ulaşamadığı için çalışanlarını işten çıkartmak durumunda kalmıştır. Çalışanlarını aile fertlerinin oluşturduğu işyerlerinde mekânsal daralma ile iş hacmindeki düşüş nedeniyle iş gücü fazlalığı ortaya çıktığı, bunun da aile içi sorunlara sebebiyet verdiği belirtilmiştir.

Deprem sonrası uzun bir süre şehirde güvenlik zafiyeti yaşanmıştır. Bu kapsamda Söğütlü Cami ile Yeni Cami arasında kalan Ayakkabıcılar Çarşısı’nda bazı işyerlerinin yıkık duvarlarından girilerek işyerleri talan edilmiş, özellikle depremin ilk on gününde ciddi yağmalama hadiseleri yaşanmıştır. Güvenlik güçlerinin özellikle de askerin sahada aktif rol almasıyla işyerlerinin bulunduğu bölgelerde bu tür hadiseler azalmış ancak evlerdeki talan ve hırsızlık vakaları uzun bir süre devam etmiştir. Başta ağır hasarlı binalar olmak üzere ev sahiplerinin deprem korkusuyla evine giremediği hasarsız veya az hasarlı binalarda da çok sayıda hırsızlık olayı gerçekleşmiştir.

Depremın ilk anından itibaren özellikle Malatya dışından geldikleri plakalarından anlaşılan değişik tür ve modeldeki taşıma araclarının denetiminde gerekli hassasiyetin gösterilmemesi ve hava karardıktan sonra arşı pazarın bulunduğu bölgeler ile yerleşim bölgelerinde yeterli denetimin yapılamaması mal güvenliğine dair zafiyetler oluşturmuştur.

Malatya’da tarımsal faaliyetlerin özellikle baheciliğin yaygınlığı deprem sonrasında önemli sayıda insanın kırsal alanlara yönelmesini ve barınma ihtiyaını bahçelerdeki yapılar da karşılamasını sağlamıştır. Hazır giyim sektöründe işyeri sahipleri ile çalışanların bir kısmı da bu kapsamda deprem sonrasında kırsala yönelmiş ve barınma ihtiyaını bizzat kendisi veya akrabaları aracılığıyla çözmeye çalışmıştır. Barınma ihtiyaı il içerisinde karşılanamayan çok sayıda insan il dışına çıkarak ülkenin değişik yerlerinde yaşamını srdrmştur. Bu durum çalışanların birçoğunun uzun bir süre işlerine dönmesini veya işe geliş gidişlerini zorlaştırmıştır. Ayrıca işyeri olarak tahsis edilen yapıların yeterli boyutta olmaması personel ihtiyaını olabildiğince azaltmıştır. Deprem sonrasında şehir merkezinden ayrılan personelin birçoğunun şehre geri dönememesi, geri dönenlerden birçoğunun farklı işlere yönelmesi de personel bulmayı zorlaştırmıştır. İnsanların düğün, nişan gibi törenleri yapamaması veya ertelemesi işlerin en yoğun dönemi olması gereken yaz aylarında dahi durağanlık yaşanmasına neden olmuştur.

Kamu kurumları arasında izin konusundaki farklı tutumlar ve eşgdmszlk nedeniyle bazı işyeri sahipleri işyeri tahliye sürecinde sorunlar yaşamıştır. Bu kapsamda depremden ancak on beş gün sonra işyeri sahiplerine işyerlerini boşaltmaları için sadece on beş dakika gibi çok kısa bir süre verilmiş, bu süre içinde de enkaz altından çıkarılabilecek malzemelerin çok az bir kısmı çıkartılmıştır. İşyerindeki malzemenin büyük bir kısmı tahliye edilemediği için işyerleri ya talan edilmiş ya da malzemeler hırsızlar tarafından çalınmıştır. Hırsızlık yapanların birçoğunun il dışından deprem sonrasında bu iş için özel olarak geldiği belirlenmiştir. Hasarsız veya az hasarlı işyerlerinde gerçekleştirilen hırsızlıkta kullanılan yöntemler, bu işin profesyonelce yapıldığını göstermiştir.

Deprem sonrası yıkımın en fazla olduğu Akpınar Meydanı civarında ayakta kalan çok az sayıda binaya bağlı olarak çevrede az sayıda esnaf kalmıştır. Bu esnafların çoğu

da Söğütlü Cami altında faaliyet gösteren esnaflardır. Deprem sonrası bodrumda bulunan işyerlerini su basmış, suyu tahliye edebilmek için işyerinin bir köşesine çukur kazılarak tahliye işlemi gerçekleştirilmek istenmiştir. Bu durum bu bölgenin zemininin tamamen su üzerinde durduğunu bir kez daha ortaya çıkarmıştır.

Söğütlü Camisi'nin altında bulunan işyerleri ile ilgili yapılan ilk hasar tespit çalışmasında, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı görevlileri tarafından hafif hasar verildiğini beyan eden işyeri sahipleri, bir süre sonra valiliğin kendilerine “caminin kolonlarında bükülme var yıkılacak” açıklaması yaptığını ifade etmişlerdir. Hasar durum sisteminde hafif hasarlı görünen cami ile ilgili ne tür bir işlem yapılacağı uzun bir süre belirsizliğini korumuştur. Bu süre içerisinde cami altındaki işyerleri faaliyetlerini sürdürmüştür. Depremden yaklaşık on ay sonra caminin yıkılacağı ve işyerlerinin boşaltılması gerektiği kararı buradaki işyeri sahiplerine tebliğ edilmiştir.

Kendilerine konteyner tahsis edilen çantacı esnafının, işyerlerinin kurulduğu yerlerde içme suyu, lavabo, tuvalet, klima gibi temel ihtiyaçlarını karşılayacak altyapı hizmeti uzun bir süre kurulamamıştır. Konteynerdeki aşırı ısınmanın sattıkları çanta ve yapıştırıcıları olumsuz yönde etkilediğini, yağmurlu havalarda farklı bölgelerdeki birçok konteyneri su bastığını veya konteynerlerin su sızdırdığı belirtilmiştir. Konteynerlerin yerleştirildiği yerin ticari açıdan sorunlu olması, konteynerlerin yerleştirildiği alanın altyapısının tamamlanmamış olması ve tahsis edilen konteynerlerin yapılacak işe göre dizayn edilmemiş olması ticari faaliyetin birçok sorunla birlikte yürütülmesine sebebiyet vermiştir. Ayrıca kurulan konteyner çarşılarındaki işyerlerinin adres ve iletişim bilgileri konusunda kamuoyunun yeterince bilgilendirilmemesi, hangi işyerinin nerede faaliyet yürüttüğünün bilinmemesine neden olmuştur. Esnafın kendi reklamını yapacak durumda olmaması da bu sorunun çözümünde yerel yönetimlerin sorumluluk almasını gerekli kılmıştır.

Kendilerine meslek odası tarafından konteyner tahsis edilen esnaf işyerini ancak Kurban Bayramı'nda açabilmiştir. Tahsis edilen konteyner sayısı uzun bir süre ihtiyacın çok altında kalmış, sınırlı sayıdaki konteynerin dağıtımı da çoğunlukla, nesnel ölçütler üzerinden değil de kişisel ilişkiler üzerinden yürütülmüştür. Konteyner yetersizliği dolayısıyla farklı zamanlarda konteyner tahsis edilmesi, çarşı merkezinde işyeri bulunan birçok insanın maddi yıkımla birlikte büyük bir manevi yıkım yaşamasına neden

olmuştur. İşyeri tahsisinde yaşanan adaletsizlikler esnafın yönetime olan güvenini, şehre olan bağlılığını azaltmış, esnafı umutsuzluğa sevk etmiştir. Hasarsız veya az hasarlı binalarda bulunan boş alanlar için istenen yüksek kiralar da toplumsal güveni daha fazla sarsmış ve umutsuzluğu daha da artırmıştır.

Konteyner çarşıda veya cadde kenarında tahsis edilen konteyner işyerlerinin küçük olması dolayısıyla esnaf mallarının büyük bir kısmını işyerine sığdıramamıştır. Mallarını depolayacak yeterli alan bulamayan esnaf maliyeti artırıcı yol ve yöntemlerle bu sorunu çözmeye çalışmıştır. İşyerinden oldukça uzak mesafelerde depo ayarlamış bu durum hem maliyeti artırmış hem de ürüne anlık ulaşımı zorlaştırmıştır.

Akpınar bölgesinde işyeri hasar görmeyen veya az hasar gören az sayıdaki esnaf depremden iki ay sonra işyerini açmıştır. Ancak bu işyerlerinin çoğu yoğun yağış ile altyapı yetersizliği dolayısıyla önemli sorunlar yaşamıştır. Eski iş hacmine ulaşması bir tarafa ticaretini çevirecek düzeye ulaşmak dahi geçen uzun zamana rağmen halen sağlanamamıştır.

Mal temin edilen üretici veya aracı firmalar depremin ilk günlerinde esnafa ödeme ve mal temini konusunda duyarlı iken, süreç uzayınca bu duyarlılık endişeye ve dolayısıyla esnafı sıkıştırmaya doğru evrilmiştir.

Esnafın deprem sonrasında hangi yardım veya hizmetin hangi kurum ve kuruluş tarafından yapıldığına dair net bilgisi olmaması ve kamuoyu gündemini meşgul eden bilgi kirliliği haksız ithamları beraberinde getirmiştir. Bu süreçte esnaf tarafından en çok eleştirilen kurumların başında Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), belediyeler ve meslek odaları gelmektedir.

2.2.3. Sorunların Çözümü İçin Yapılanlar

Kurumsal firmalar deprem sonrasında çalışanları ile iletişime geçmiş ve sorunların çözümü için çalışmalar yapmıştır. Küçük esnaftan bazıları kendilerinin depremin hemen sonrasında Ticaret Bakanlığı'ndan arandığını ancak devamının gelmediğini belirtmiştir. Esnaftan bazıları işyeri temini başta olmak üzere devletten farklı türde yardım aldığını beyan ederken bir kısmı ise herhangi bir yardım almadığını, esnaf odası da dâhil sorunlarıyla ilgili herhangi bir kişi veya kurumun kendileri ile iletişime geçmediğini ifade etmiştir.

Deprem sonrasında belediyelerin sorunların çözümü için çaba sarf ettiğini beyan edenler olduğu gibi belediyelerin bu süreçte herhangi bir ilgi ve yardım görmediklerini özellikle vurgulayan kişiler de olmuştur. Belediyelerin çaba gösterdiğini beyan eden esnaf, belediye imkânlarının yaşanan afet karşısında yetersizliğini vurgulamıştır. Belediyelerin en çok eleştirildiği konuların başında, konteyner çarşıların altyapısındaki aksaklıklar yer almıştır. Ayrıca belediyeler tarafından konteyner çarşı için önceden yeterli büyüklükte ve sayıda alan planlaması yapılamamasının sürecin plansız ve programsız yürütülmesine neden olmuştur. Bu plansızlıktan dolayı şehirde konteyner konulmaması gereken birçok yere konteyner konulduğu ve bu konteynerlerin işlevsiz kaldığı gözlenmiştir. Ayrıca bu süreçte kamu kurumları ile meslek odaları arasında başarılı bir koordinasyon kurulamadığı da belirtilmiştir.

Hazır giyim esnafı yaşadığı sorunların büyük bir kısmını kendisi çözmek zorunda kalmıştır. Bu kapsamda yıkılan işyerini tahliye etmiş, tahliye ettiği mallarını il içinde veya yakın illerdeki depolara aktarmış, bazı ürünleri yeniden kullanılacak hale getirmiş ve kendi imkânıyla inşa ettiği işyerinde veya devletin tahsis ettiği konteynerde ticari hayata yeniden devam etmiştir.

Kurumsal firma çalışanlarının işyerleri açılana kadarki ücretleri ve yemek kartları eksiksiz yatırılmıştır. Kurumsal firmalar yeniden faaliyete geçtiklerinde lojistik açıdan herhangi bir sorunla karşılaşmamıştır. Firmaların merkezleri hem çalışanlar hem de ürün temininde deprem bölgesi için gerekli hassasiyeti göstermiştir.

Küçük işyerleri için durum oldukça farklıdır. İşyeri sahipleri bu süreçte ticari faaliyetlerini yürütebilmek için finansal desteğe ihtiyaç duymuştur. Bu ihtiyacın bir kısmı devlet tarafından hibe, borç erteleme veya faizsiz kredi şeklinde verilen desteklerle karşılanmıştır. Bu süreçte Esnaf ve Sanatkarlar Odası ile KOSGEB finansal destek sunan önemli kurumlar olmuştur. İmalatçı konumunda olan veya resmiyette imalatçı görünen işyerleri daha fazla destek almıştır. Ancak sağlanan bu destekler önemli bir işlev görse de yeterli olmamıştır. Bu süreçte birçok esnaf hazır olanı tüketerek ayakta kalabilmiştir. Birikimi olmayan küçük esnaf ise işyerini yeniden açamamıştır. Çok sayıda yeniden işyeri açamayan esnafın bulunması işyeri açanların müşteri sayısını artırmıştır.

Meslek odası esnafın sorunlarını valilik ile belediyelere iletme konusunda önemli bir işlev görmüştür. Ancak deprem sonrası sorunları yerinde görmek ve yapılan çalışmaları denetlemek için Ankara'dan gelen yöneticilere Malatya'nın dolayısıyla da esnafın sesini iletmede çok başarılı olamadığı sıklıkla ifade edilmiştir. Yapılan ziyaretler protokolü aşmayan, seremonik ve çoğu zaman da magazinsel yönü öne çıkan programlar şeklinde gerçekleştiği için depremlerin Malatya'ya etkisi kamuoyuna ve merkezi yönetime tam olarak aktarılamamıştır.

2.2.4. Öneri ve Beklentiler

Depremin şehirdeki izlerinin silinmesi için öncelikle yıkım işlemlerinin tamamlanması gerektiği vurgulanmıştır. Şehrin yeniden inşası için düzgün bir planlama yapılması gerekmektedir. Şehrin ekonomisinin düzelmesi için esnafın mali yönden desteklenmesi gerekmektedir. Konutların bir an önce teslimi sağlanmalı, geçici konteyner çarşı sayısı artırılmalı ve bu çarşılarda temel ihtiyaçları karşılayacak donatılar ihmal edilmemelidir. Bu çarşıların ticaret hacmini artırmak için ulaşım altyapısı başta olmak üzere çevre düzenlemesinin yapılması gerekmektedir.

Esnafa tahsis edilen işyerinin her meslek grubunun ihtiyacı dikkate alınarak düzenlenmesi gerekmektedir. İşyerlerinde bu tür bir ayırım yapılmadığı ve her meslek grubuna standart konteynerler tahsis edildiği için esnaf birçok sorunla karşılaşmış veya tahsis edilen işyeri kullanılamamıştır. İnşa edilen konteyner çarşılar arasında konum ve işyerleri arasında belli bir standart olmadığı için esnaflar arasında eşitsiz bir durum ortaya çıkmıştır. Oysa konteyner çarşılar bir plan kapsamında belli standartlar geliştirilerek inşa edilse bu sorunların birçoğu ile karşılaşılmayacaktı. Ayrıca bundan sonra olası afetler için her şehirde farklı bölgelerde rezerv işyeri alanı planlaması ve projelendirmesi yapılmalıdır.

Şehirdeki yıkımların bir an önce bitirilmesi ve görüntü, gürültü ve hava kirliliğinin ortadan kaldırılması gerekmektedir. İnsanların fiziksel ve psikolojik açıdan rahatlayabilmesi için yaşanılabilir bir çevreye ihtiyaç olduğu unutulmamalıdır. Özellikle yıkım sonrasında yerinde ayrıştırma yapılmamasına özen gösterilmelidir. Yerinde ayrıştırma yıkım süresini uzattığı gibi zor şartlarda ticaret yapan işyerlerinin toz bulutu

altında kalmasına ve gürültü kirliliği dolayısıyla iş hacminin artmamasına neden olmaktadır.

Şehrin ticari açıdan yeniden ayağa kalkmasının büyük ölçüde Yeni Cami civarının imarıyla mümkün olacağı unutulmamalıdır. Bu kapsamda bu bölgenin bir an önce imar edilmesi gerekmektedir. Yeni Camii civarı için hazırlanan plan ve projelerin özenle hazırlanması ve hazırlanan plan ve projelerden başta o bölgede mülkiyeti veya işyeri olanlar olmak üzere kamuoyunun haberdar olması sağlanmalıdır. Ayrıca Malatya kamuoyu projelerin inşa süreci ile ilgili sık sık bilgilendirilmelidir. Bu süreçte şehir dışına çıkan esnafın şehre geri dönmesi için farklı destekler uygulanmalıdır.

Yeni Cami civarında yapılacak yeni çarşı planında şehrin tarihi dokusunun yaşatılmasına özen gösterilmelidir. Yeni planda mülkiyet hakkının korunmasına azami düzeyde dikkat edilmelidir. Ayrıca yapılacak proje ile mülkiyet hakkı konusunda çıkacak sorunların çözümü için yerel aktörlerin sorumluluk üstlenmesi ve sorunların yargıya intikal etmeden çözümümü için çaba göstermesi gerekmektedir. Yargıya ne kadar az sorun taşınırsa şehrin sosyal dokusunun o oranda korunacağı unutulmamalıdır. Şehrin toparlanması için bu bölgenin inşasının bir an önce bitirilmesi gerekmektedir. İnşa sürecinde öncelik insanların ihtiyaç önceliğine göre verilmelidir.

Deprem sonrası şehri terk eden esnafın yeniden şehre dönüp işyeri açması için kapsamlı çalışma yapılması gerekmektedir. Bunun için öncelikle şehri terk edenlerin tespit edilmesi, iletişime geçilmesi, sorunları ile ilgilenilmesi, talep ve beklentilerinden karşılanabilecek olanların karşılanması gerekmektedir.

Malatya ticaretinin en önemli kaynağı kayısıya her zamankinden daha fazla önem verilmelidir. Kayısının ekonomik değerinin artırılması ticaretin yeniden canlanmasına büyük katkı sağlayacağı unutulmamalıdır.

Malatya'nın ticari açıdan geleceği ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Esnafın bir kısmı gelecekte umutlu olduğunu, merkezi yönetimle yerel aktörlerin koordineli çalışmaları durumunda deprem sonrası yaşanan sorunların kısa sürede çözülebileceğini belirtmiştir. Diğer bir kısmı ise daha önce var olan kişisel menfaatleri öne çıkarma ve yaşanan koordinasyonsuzluğun deprem sonrasında da devam etmesi nedeniyle şehrin

fiziki ve ticari açıdan gelişimi konusunda umutsuz olduğunu vurgulamıştır. Her iki düşünceye sahip olanların oranı azımsanamayacak kadar yüksektir.

2.3. Mobilya

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremlerden olumsuz etkilenen illerden biri olan Malatya’da depremin meslek gruplarına yönelik etkilerinin analiz edilmesi için yürütülen çalışma kapsamında; Mobilya işletmeleriyle görüşülmüştür. Görüşmeler kapsamında yerel düzeyde faaliyet gösteren mobilyacılar (imalat/satış) ve mobilyacılar meslek odası temsilcileri ile görüşülmüş, yapılandırılmış görüşme soruları yöneltmiş ve görüşmelerden elde edilen veriler raporlanmıştır. İlgili bölüm, 6 Şubat 2023 depremlerinin Malatya’da mobilya sektöründe faaliyet yürüten imalatçı ve tüccarlar üzerindeki etkisini ele almaktadır.

2.3.1. Mevcut Durum

Meslek mensupları tarafından işyerlerinde fiziki hasarın genel itibarıyla ağır/yıkıcı olmadığı, hasar alan iş yerlerinin ise küçük maliyetler ile çalışır hale getirilebildiği belirtilmiştir. Özelde imalathanelerin bina/yapı durumundaki tahribatın Malatya sınırları içinde sınırlı olduğu ifade edilirken, ağır hasar alan imalathanelerin de mevcut olduğunun altı çizilmiştir. Ağır hasarlı imalathanelerin depremin 7. ayında halen yeni üretim alanlarına geçemediği belirtilmiştir.

Mobilya ticarethanelerinde (perakende ve toptan satış mağazaları) fiziki hasarın imalathanelere nazaran yüksek olduğu belirlenmiştir. Buna karşın mağazaların çoğunun imalathanelerinin deprem bölgesinin dışında olmasının depremin etkilerini azalttığı tespit edilmiştir.

Bu durumun temel nedeni mağazaların merkeze yakın ve müşteri yoğunluğu fazla olan bölgelere konumlanmış olmasıyla açıklanabilir. Bu bölgelerde Malatya’nın eski tarihli yapılarının olduğu ve bu yapıların depremlerde daha fazla hasar aldığı altı çizilmiştir.

Mobilya meslek grubundaki görüşmelerde hem imalat hem de satış alanlarında faaliyet gösteren işletmelerde güvenlik sorununun yaşanmadığı ifade edilmiştir. Görüşme yapılan meslek mensuplarının tamamı hem can hem de mal güvenliği noktasında deprem sonrası süreçte bir problemin yaşanmadığını belirtmiştir. Güvenlik noktasında belirli riskler taşıyan ağır hasarlı işyerlerinin de yerel kolluk kuvvetleri tarafından

korunduğunun altı çizilerek hırsızlık, gasp ya da kundaklama gibi olayların engellendiği vurgulanmıştır.

2.3.2. Sorunlar

Hâlihazırda küçük imalatçı olarak faaliyet yürüten meslek mensupları personel temin ya da ilgili konularda herhangi bir sorun yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Mağazalarda ise personel sayısının deprem öncesine göre azaldığı (% 50'ye yakın) ve işletmelerde çalıştırılacak personelin yeterli düzeyde bulunamadığının altı çizilmiştir. Bu durumun nedenleri arasında deprem kaynaklı göç ve vasıflı eleman sayısında düşüşler görülmüştür. Deprem sonrasında personelde psikolojik çöküntü durumları, iş yerlerinin tam kapasite ve verimli faaliyete geçiş zamanını ötelemiştir.

Görüşülen meslek mensuplarının ortalaması alındığında faaliyete geri dönüş süresinin deprem sonrasında 30-45 gün arasında olduğu görülmüştür. Bununla birlikte ildeki temel (barınma, sağlık, beslenme...) hizmetlerin yerine getirilememesi nedeniyle yaşanan müşteri sayısındaki düşüşün verimli ve etkin faaliyete başlamaya belirli bir süre (2-3 ay) engel olduğu ortaya çıkmıştır.

Deprem sonrasında az hasarlı işletmelerin faaliyete geçişinde finans probleminin genel anlamda yaşanmadığı ifade edilmiştir. Bununla birlikte, ağır hasarlı işyeri sahiplerinin ciddi anlamda sermaye bulamama sorunu yaşadığı ortaya çıkmıştır.

Mağazalar özelinde küçük işletmelerde gerekli nakit akışının sağlanmadığı fakat daha kurumsal ve şubeleşmiş işletmelerde finans sonunun yaşanmadığı ifade edilmiştir.

Hem mağazalar hem de imalatçılar bakımından ortak bir sorun olarak deprem sonrasında müşterilerinin belirli bir kısmından gelen sipariş iptalleri gösterilmiştir. Bu anlamda deprem öncesinde ücreti ödenmiş siparişlerin deprem sonrasında iptal edilmesinin işletmelerdeki gelir-gider dengesini olumsuz etkilediği ifade edilmiştir. Fakat burada da küçük işletmelerin büyük işletmelere nazaran daha fazla olumsuz etkilendiği anlaşılmıştır.

Mağazalar dikkate alındığında büyük metrekareli işyerlerinin gerekli olduğu ifade edilirken bu hususta devletin sağladığı konteyner mağazaların halihazırda faaliyetler için uygun olmadığı, dolayısıyla bu konuda bir yardımın alınamadığı belirtilmiştir.

Deprem sonrasında kamu kurumları ile işletmeler arasında belirli iletişim sorunları yaşandığına dikkat çekilmiştir. Bu anlamda işletme sahipleri kamu kurumlarına taleplerini yeterli düzeyde iletemediklerinin altı çizilmiştir. Devletin iletişim ve bilgilendirme noktasında belirli sorunlar yaşadığı ve bu nedenle dezenformasyonun yaygın olduğu bir dönemin tecrübe edildiği belirtilmiştir.

Yerel yönetimlerin sektörün toparlanmasına yönelik herhangi bir katkı sağlamadığı ifade edilmiştir. Ayrıca meslek mensupları da yerel yönetimlerden herhangi bir talebinin olmadığını belirtmiştir. Yerel yönetimler ile meslek mensupları arasındaki iletişim ve etkileşimin oldukça sınırlı bir düzeyde kaldığı görülmüştür. Konteyner sağlama, altyapı hazırlama, vergi ve muafiyet destekleri gibi yerel yönetimlerin faaliyet alanlarında herhangi bir desteğin söz konusu olmadığı ifade edilmiştir.

2.3.3. Sorunların Çözümü İçin Yapılanlar

Meslek mensuplarından hasarsız/az hasarlı işyeri sahipleri herhangi bir sorunla karşılaşmadıklarını, buna karşın ağır hasarlı işyeri sahiplerinin ise henüz faaliyete geçme oranının oldukça düşük kaldığı ifade edilmiştir.

Mobilya imalatçılarında malzeme temininin herhangi bir sorun teşkil etmediği gerekli tüm araç-gereci temin edebildikleri belirtilmiştir. Bu noktada sorunun yalnızca artan girdi maliyetlerinde olduğunun altı çizilmiştir. Fakat deprem sonrasında artan iş hacmi nedeniyle bu durumun meslek mensuplarını olumsuz etkilemediği belirtilmiştir.

Mağazalarda da malzeme temininin sorun olmadığı anlaşılmıştır. Mağazaların imalathanelerinin deprem bölgesi dışında olmasının bu noktada işletmelere avantaj sağladığı görülmüştür.

Görüşülen mobilya meslek mensuplarından az hasarlı ya da hasarsız işyeri sahiplerinin geneli, deprem öncesi ile kıyaslandığında iş hacimlerinin arttığını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda depremlerin mobilyacılar özelinde iş hacminin olumsuz etkilemediği anlaşılmıştır. Öte yandan ağır hasarlı işyeri sahipleri ise depremden bu yana imalat kapasitelerini faaliyete geçiremediklerini belirtmişlerdir. Mağazalarda da deprem sonrasında (3 aydan sonra) iş yoğunluğunun giderek arttığını gözlemlenmiştir.

Görüşülen meslek mensupları devletin kendi faaliyet alanları ile ilgili herhangi bir katkısının olmadığı belirtilmiştir. Buna karşın, meslek odası-devlet (valilik) işbirliği ile meslek mensuplarından ağır hasarlı ev sahiplerine konteyner temini sağlanmıştır.

Meslek Odası'nın mobilyacılık faaliyetlerine yönelik çalışmalarının temelde deprem sonrası iş yeri hasar durum tespiti üzerine yoğunlaşmıştır. Öte yandan meslek mensuplarının temel ihtiyaçlarının (barınma/beslenme) karşılanması için çalışmalar yürütüldüğü ve çoğu meslek mensubuna konteyner temininin sağlandığı belirtilmiştir.

İmalatçılar özelinde yeni iş yerlerinin teslim taleplerinin devlete aktarılma işlevini üstlenen meslek odalarının meslek mensuplarının nazarındaki konumunun olumlu olduğu tespit edilmiştir.

2.3.4. Öneri ve Beklentiler

Meslek mensuplarının genel anlamıyla tek bir talep üzerinde birleştiği tespit edilmiştir. Bu talep ise yeni sanayi sitesinde kendilerine tahsis edilecek imalathanelerin sayısının arttırılmasıdır. Ayrıca meslek mensuplarının sosyal/sağlık sigortası anlamında mağduriyetler yaşadıkları ifade edilmiştir. Özellikle ağır hasarlı işletme sahiplerinin sigorta primlerini ödemediği ve buna bağlı olarak çeşitli sorunlarla karşılaştıkları belirtilmiştir. Dolayısıyla bu noktadaki talepler de başta ağır hasarlı iş yeri sahipleri olmak üzere sosyal/sağlık sigorta primlerinin ödenmesi isteği üzerinde yoğunlaşmıştır. Ağır hasarlı imalathane sahipleri tarafından olabildiğince hızlı bir şekilde kiralık iş yeri sorunun çözülmesi talep edilmiştir.

Depremin orta ve uzun vadede Malatya için bir konut sorunu yaşatacağını öngören meslek mensupları, yeterli sayıda yeni konut inşasının kendi faaliyet hacimlerini arttıracağını ifade etmişlerdir. Bu artışın aynı zamanda Malatya ticaretine de olumlu katkı sağlayacağını vurgusu yapılmıştır.

Yerel yönetimler ve devletin desteklemesi durumunda faaliyetleri artacağı için mobilyacılar, Malatya'daki istihdama da katkı sağlayabileceklerini düşünmektedirler. Özellikle Malatya'da yapılması planlanan devlet kurumlarının binalarının mobilya işlerinde yerel üreticiye öncelik tanınmasının gerekliliğine dikkat çekilerek, bu durumun hem Malatya'ya hem de mobilyacılara olumlu katkı sağlayacağı söylenebilir.

2.4. Kasap

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremlerden olumsuz etkilenen illerden biri olan Malatya’da depremin meslek gruplarına yönelik etkilerinin analiz edilmesi için yürütülen çalışma kapsamında; kasap işletmeleriyle görüşülmüştür. Görüşmeler kapsamında meslek odası başkanı, oda başkan yardımcısı ve işletme sahiplerine yapılandırılmış görüşme soruları yöneltilmiş ve görüşmelerden elde edilen veriler raporlanmıştır.

Temel tüketim mallarından gıda alanında hizmet veren, gıda yönetmeliklerine uygun et, tavuk ve diğer et ürünlerinin temin edildiği ve ticaretinin yapıldığı yerler olarak kasaplar, esnaflık meslek grubuna tabi olabildiği gibi zincir marketlerde bir reyon olarak da yer almaktadır. Araştırmanın kapsamı, esnaf olan kasaplar üzerinedir. Depremlerle birlikte toplumsal, kültürel, ekonomik yapının mekânsal doku ile beraber bozulmuş olması, yerel alış-verişin temel dinamiklerinde yer alan esnaf olarak kasaplık mesleğini yapanlar üzerinde de çeşitli sorunları beraberinde getirmiştir. Esnaflar, az miktarda sermayelerini emekleri ile birleştirerek ve yanlarında çırak, kalfa gibi az sayıda çalışana sahip küçük işletmelerdir (Büyükboyacı, 1984). Esnaflar, mesleklerini gerçekleştirme noktalarında herhangi bir kesintiye uğradıklarında pek çok meslek grubundan daha az ekonomik ve sosyal dirençliliğe sahiptirler.

Hâlihazırda, hem fiziksel hem de sermaye olarak büyük, yerel olmanın ötesinde kimi zaman ulusal veya küresel pazarın parçası olan zincir market, süper market gibi işletmelerin, kasaplığın uzmanlık alanlarını da gerektiren kasap reyonlarına sahip olması, esnaflık meslek örgütlenmesine bağlı kasaplar üzerinde bir baskı yaratmaktadır. Kasaplık mesleği bu sebeple bir esnaf olma durumundan süpermarkete işçi olma durumuna doğru evrilmiştir. Kendi küçük işletmelerine sahip olan, kiralık veya mülk dükkânlarında mesleklerini icra eden kasapların “esnaf olma durumlarını” sürdürmeleri de küçük sermaye ve emeklerine bağlı olarak deprem sonrası süreçte oldukça zor koşullarda gerçekleşmektedir.

2.4.1. Mevcut Durum

Tüketim davranışları ve tüketim ilişkilerinin, yerel ilişkilere dayalı olduğu ve yerel olanı tüketme talebinin daha yüksek oranda karşılandığı esnaflık meslek grubunda

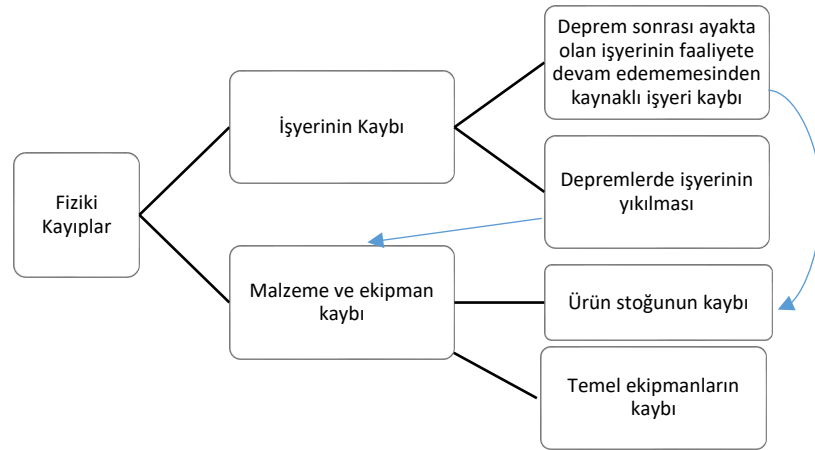
yer alan kasapl k mesleği, büyük marketlerin baskısı altındadır. Bu araştırma boyunca görüşülen kasaplardan edinilen bilgilere göre, depremin ardından kasapların k  k işletmelerini, sınırlı sermayeleri ile yeniden işler duruma getirmeleri oldukça güç olmuştur. Yeterli destek mekanizmalarının işlemiyor olması sebebi ile kasapların bu sorunları giderek artmıştır.

Araştırma kapsamında görüşülen kasapların büyük bir çoğunluğunun depremlerde işyerleri yıkılmış ya da ağır hasar almıştır. Görüşülen kasaplardan birisinin ise depremlerde d kk nı hasar almamasına rağmen etrafındaki diğer dükkânların ve konutların yıkılmasından kaynaklı, bulunduğu semt canlılığını yitirmiş, müşteri kayıpları yaşanmış, bu sebeple bulunduğu konumda faaliyete devam etme imkanı kalmamıştır. Ticaretin tek başına fiziki bir mekânın varlığından ibaret olmaması ve yaşam çevresi ile bir bütün oluşturması vurgusunu yapmak bu noktada önemlidir. Nitekim kasapların yaşadığı sorunlardan bir tanesi de d kk nlarını kaybeden esnaflara, uygun alış-veriş imkânlarının bulunmadığı yerlerde, belediyenin vermiş olduğu konteyner dükkânların işlevsizliğidir. Çünkü et ve et ürünlerini muhafaza etmek için konteyner dükkânlar, soğutma ve hijyen mekanizmaları yetersiz kalmaktadır. Depremlerin ardından Malatya'da Emlak Konut Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı (GYO) ve belediyeler tarafından inşa edilen geçici  arşı merkezlerinde koku, hijyen ve saklama koşullarının uygun olmaması gerekçesi ile kasap d kk nlarına yer verilmemiştir. Malatya Kasaplar Odası Başkanı'nın iletteği bilgilerden hareketle, bu odaya 180'i kasap, 60'ı tavuk u, geri kalan ise evcil hayvan mağazası ve g brece olmak üzere toplamda 300  ye bulunmaktadır. Bu  yelerin %70'i deprem sonrası faaliyetlerine devam edememiştir. Çalışmada, deprem sonrası faaliyete tekrar dönen kasaplar ile görüşülmüş, deprem sonrası faaliyetlerini sürdüremeyen esnaflar ile görüşülmemiştir.

Deprem sonrası tüm kasaplara verilmek üzere yalnızca 25 konteyner tahsis edilmiş, bu konteynerlerin dağıtımı ise kasaplar odası tarafından kura ile gerçekleşmiştir. D kk nları yıkılan ya da taşınmak zorunda kalan kasaplar, farklı yerlerde yeni dükkânlar veya konteynerlerde faaliyette bulunmaya çalışmıştır. Bu durumda yeniden işletilen d kk nın, yer seçimi kararında belediyelerin göstermiş olduğu yerden ziyade esnafların kendi toplumsal ilişkileri ekseninde karar verdiği geçici yerler olduğu belirtilebilir.

Yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen bulgular, fiziki kayıplar (işyeri kaybı, malzeme veya ekipman kaybı), yeniden faaliyette bulunma aşamasında yer seçim sorunları, iş hacminde düşüş, merkezi yönetim, yerel yönetim ve meslek odalarının ilgisiz kalması, mesleğin geleceğine dair beklenen sorunlar şeklinde tasnif edilmiştir.

Kasapların deprem sonrası fiziki kayıpları iki şekildedir. Bunlardan ilki doğrudan işyerinin kaybı, ikincisi ise malzeme ve ekipmanların kaybıdır. İşyerleri depremde doğrudan yıkılan esnaflar işyerlerinin dışında, dondurucu, soğuk hava deposu, soğutucu vitrin, fırın, paslanmaz çelik tezgâh, kıyma çekme makinesi gibi küçük sermayeler için tekrar edinmesi maliyetli malzemelerini ve işyerlerinde bulunan ürün stoklarını doğrudan yitirmişlerdir. İşyerleri deprem anında yıkılmamasına rağmen hasar gören veya faaliyette bulunma imkânı kalmayan kasaplar ise bu ekipmanlarını çoğunlukla kurtarabilmişlerdir. Ancak maliyeti yüksek olan ürün stoklarının bozulma, çürüme gibi gıda güvenliğini yitirme durumlarından kaynaklı bir maddi kayıp durumu söz konusudur.

Şekil 1: Malatya’da 6 Şubat Depremleri Sonrası Kasapların Fiziki Kayıpları

2.4.2. Sorunlar

Deprem sonrası yeniden faaliyete başlama zamanı 45 gün ile 6 ay arasında değişen kasaplar ilk olarak yeniden faaliyete geçecekleri yeri belirleme sürecinde yerel yönetimlerden yeterince destek göremediklerini dile getirmiştir. Kimi kasap, işyeri yıkılmasına rağmen henüz bir konteyner alamadığını ifade ederken kimisi de kendisine verilen konteynerin, alış-veriş ilişkilerinden çok uzak noktalarda, ticari faaliyette bulunmanın olanaksız olduğu yerler olarak ifade etmiştir. Yeniden işyeri açma noktasında

karşılaşılan bir diğer sorun ise işyerleri yıkılmamasına rağmen daha önce bulundukları yerde sağlam bir dükkân kalmaması sebebiyle çarşı ya da alışveriş alanlarının bu dokusunu yitirmesi ve etrafında hane halkının kalmaması nedeniyle müşterilerini kaybeden kasaplara konteyner verilmemesidir. Ticaret alanları salt tek bir işyerinden oluşmayan, birbirleri ile doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili işyerlerinin bir arada yer aldığı, aynı zamanda tüketicilerin kolayca ulaşabileceği ve alışveriş yapabileceği yerler olduğu için işyerleri yıkılmamasına rağmen ticari ilişkilere uygun çevresini yitiren işyerlerinin, bu kayıpları da dikkate alınmalıdır.

Yeniden faaliyete geçme sürecinde yerel yönetimlerden yeterli desteği alamadığını dile getiren kasaplar, kendi toplumsal ilişkilerine göre geçici konteyner yapılarının kurulacağı yerleri belirlemiştir. Örneğin, görüşülen kasaplardan birisi merkez konumunda bulunan dükkânında faaliyet imkânlarını yitirmiş, kendi hemşerilerinin ve akrabalarının yoğun olduğu, çocukluğunu geçirdiği, komşuluk ve mahalle ilişkilerine dayalı dayanışma geliştirebildiği mahallede kendi imkânları ile konteyner benzeri bir işyerini yeniden açmıştır. Bu işyeri, belediye tarafından ruhsatlı olmayan açık bir arazide kurulduğu için çeşitli altyapı (su, kanalizasyon, elektrik) imkânlarından yoksundur. Bu sebeple işyeri sahibi akrabasının evinden buraya elektrik hattı ve su boruları çekmiştir. Toplumsal olarak dayanışma duygusunu hissettiği yerde faaliyete başlayan bu kasap, işyerini birincil ilişkiler ağı ekseninde kurmuştur. Bu ağ içerisinde dayanışma olduğu kadar dışlanma gibi sorunları da yaşamasından kaynaklı, bu durum, faaliyet süreçlerine yansımıştır. Mahallenin muhtarı faaliyeti engellemek istemiş ve ruhsatsız olması gerekçesi ile şikâyetlerde bulunmuştur. Ancak faaliyette bulunmak isteyen kasap, bu sorunu büyükşehir belediyesine “tanıdıkları” yani yine birincil ilişkiler ağı vasıtasıyla iletmiş ve resmi olarak esnaflara çözüm getirme konusunda yetersiz kalan belediye, gayri resmi bir çözüm olarak afet koşullarında, burada ruhsatsız faaliyette bulunulmasında sorun görmemiştir. Belediyenin, yetkili organ olarak bu sorunlara formal çözüm getirmek yerine informal ağlarda geliştirilen çözümleri kabul etmesi, esnafları güvencesiz bir noktaya itmekte ve “Yarın ne olacak?” sorusunu belirsiz bırakan profesyonel olmayan bir tutum olarak kalmıştır. Esnaflar için resmi çözümler getirmeyen belediye, kendi çözümlerini üreterek faaliyette bulunmaya çalışan esnafların informal ilişkilerini kabul edip sorumluluk almayarak adeta sessiz bir sözleşme gerçekleştirmektedir.

Depremde işyeri yıkılan bir başka kasap ise yine daha önce bulunduğu sokakta yeni bir kiralık işyeri tutarak faaliyetlerine devam etmektedir. Ancak işyerinin yıkılmasıyla mesleki ekipmanlarını ve ürün stoklarını yitirmesiyle yaklaşık 870.000 TL zararı olduğunu ifade etmiştir. Bu zararın giderilmesi için Hazine ve Maliye Bakanlığı'na kaybettiği malları bildirmiş, süreç ile ilgili henüz bir sonuç alamamıştır. Daha önce iki personel istihdam eden bu işyeri, yeni açtığı işyerinde ekonomik kayıpları ve iş hacmindeki %50'lik düşüş ve depremde uğradığı ekonomik zarar sebebi ile şu anda personel çalıştırmamaktadır.

Kasaplar Odasına üye olan 300 işyerinden yaklaşık 210'u yıkılmasına rağmen net sayıya ulaşamamıştır. Çoğu kasap dükkânının yıkılmasından kaynaklı, benzer yerlerde depremde zarar görmeyen işyerlerinden bazıları, özellikle son 3 ayda (şehre dönüşlerin artmasından kaynaklı) iş hacimlerinin %50 arttığını ifade etmiştir. Ancak işlerini kaybeden kasapların çokluğu göz önünde tutularak, nadiren gerçekleşen bu iş hacmi artış durumu, genel durum için büyük bir istisna oluşturmaktadır. Kasap gibi küçük esnaflar, sınırlı sermayelerini deprem gibi afetlerde yitirdiklerinde yeniden ticari süreçlere dâhil olabilmek için piyasaya doğrudan dâhil olamamaktadır. Böyle bir durumda devletin küçük işletmelere yönelik politikaları bu alandaki ihtiyaçların giderilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Ticarethanelerin depremlerde zarar görmeleri sonucu gerek merkezi gerekse de yerel yönetim, geçici işyerleri ile esnaflara çözüm getirmek üzere bazı faaliyetlerde bulunmuşlardır. Ancak kasaplar, hijyen ve ürünlerin muhafazası konusundaki ihtiyaçlarının karşılanmamalarından kaynaklı bu alanlarda doğrudan saf dışı bırakılmıştır. Bu sebeple yeniden faaliyete geçebilecek düzeyde sermayelerini kurtarabilmiş ya da borçlanarak yeniden işyeri açmak isteyen kasaplar merkezi yönetim ve yerel yönetim desteklerinden uzak bir noktada piyasaya tutunmaya çalışmaktadır. Yönetimlerin desteklerinden faydalanamamaları çoğu zaman bu meslek grubunu denetimden de uzak bir noktaya itmiştir. Afet koşullarına bir şekilde uyumlanmış olarak faaliyet gösteren kasapların faaliyetleri kamu denetiminden uzak kalmıştır.

Görüşülen kasapların deprem sonrası kamu yönetiminden beklentileri Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu (BAĞ-KUR) ödemelerinin bu süreçte alınmaması, faizsiz ya da düşük faizli kredi olanakları, çalışanların sigorta ödemelerine destek şeklindedir. Ancak görüşülen kasaplara yöneltilen

“Devletin ticari faaliyetlerinize deprem sonrası katkısı oldu mu?” sorusuna verilen yanıt tüm kasaplarda “Devlet bizim için hiçbir şey yapmadı.” şeklinde olmuştur. Malatya Kasaplar Odası Başkanı, depremde 20 gün sonra Ticaret Bakanlığı tarafından arandığını, ihtiyaçları için kendileri ile iletişime geçileceğini söylendiğini iletmiş, ancak deprem sonrası yedinci ayda hala kendisi ile kimsenin iletişime geçmediğini belirtmiştir. Oda başkanı bu süreçte her türlü devlet kapısına gittiğini, sorunları ile ilgilenileceğinin söylenip daha sonra yanıt alamadığını iletmiştir. Deprem sonrası dağıtılmak üzere odaya verilen 25 konteyner ise kura yöntemiyle dükkânları yıkılan kasaplara dağıtılmıştır. Meslek hayatlarının devamının kura ile kadere terk edildiği yönünde kasaplardan şikâyetler gelmiştir.

5362 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar Meslek Grubu Kanunu kapsamında, esnaf ve sanatkar meslek kollarına dâhil olan sermayeleri ve bedensel çalışmaları ile mesleklerini yerine getiren kasaplar, Esnaf ve Sanatkarlar Odası ve bulunduğu ildeki Kasaplar Odası’nın birer üyesidir. Meslek odası gibi örgütlenmeler, mesleki alanda yaşanan sorunlara çözüm getirmek, mevzuatların uygulanmasını sağlamak üzere geliştirilmiş çatı kuruluşlardır. Deprem sonrası süreçte Malatya Kasaplar Odası Başkanı hızlı bir şekilde çözüm arayışına gidip ihtiyaçları tespit etmeye çalıştığını belirtirken, görüşülen kasaplar, Malatya Kasaplar Odası’nın süreçte çok ilgisiz kaldığını da belirtmiştir. Kasaplar Odası Başkanı ise bağlı oldukları Türkiye Kasaplar Federasyonu, Esnaf Odası, Ticaret Odası ve bakanlıkların ilgisizliğinden şikâyetçidir. Sonuç itibari ile deprem sonrası merkezi otoriteden başlayarak hiyerarşik olarak en altta bulunan esnafa kadar giden süreçte bir kopukluk yaşanmıştır. Bu durum ise hâlihazırda kasaplık mesleğinin bir zanaat ve esnaf olma durumundan, büyük zincir marketlerin reyonlarında işçi olma haline evrilmesini hızlandıran bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim küresel veya ulusal sermayelere ait zincir marketlerin deprem koşullarında hızlı toparlanmalarından kaynaklı varlığını sürdürmeleri oldukça mümkünken küçük işletmeler devlet desteklerinden uzakta, depremle sermayelerini kaybetmiş bir durumda mesleklerini devam ettirememektedir. Görüşmelerde edinilen bilgilere göre, işyerleri yıkılan ya da zarar gören kasapların, çoğunlukla Malatya’da farklı özel sektör alanlarında gündelik işçi ya da İş ve İşçi Bulma Kurumu’na (İŞ-KUR) ait Toplum Yararına Programlar (TYP) kapsamında geçici işçi olarak geçimlerini sağladıkları yönündedir. Mesleği sürdürmek isteyenlerin ise şehirden ayrıldıkları belirtilmiştir. Görüşülen kasaplar Malatya’da

mesleğin geleceğini oldukça karanlık gördükleri ve Malatya’da esnaf olarak kasaplığı sürdürmenin bu noktadan sonra mümkün olmayacağını iletmiştir.

2.4.3. Sorunların Çözümü İçin Yapılanlar

Deprem sonrası ilk aylarda devam eden kriz anı, işyerlerinin doğrudan faaliyetlerini devam ettirmesini olanaksız kılmıştır. Yıkılmış ya da hasar durumları henüz belirsiz olan işyerlerinin deprem sonrası ilk 45 gün neredeyse hiçbir faaliyeti olmamış, bu sürede kasaplık mesleğini yerine getiren esnafların gelirleri sona ermiş, kredi ile borçlanma veya birikimleri tüketme şeklinde geçimlerini sağlamışlardır. Depremlerden yaklaşık 45 gün sonra faaliyetlerine başlayan kasapların, özellikle ilk aylarda, kentten ayrılmaların çok fazla olması sebebi ile müşteri kayıpları yaşaması, iş hacminde yüksek bir düşüşü beraberinde getirmiştir. Bu sebeple kentin farklı yerlerinde, geçici işyerlerinde hizmet veren kasaplar, et ve et ürünleri satışı dışında ızgara ürünleri satarak hızlı bir lokanta gibi hizmet vermeye başlamıştır. Izgara evi olarak hizmet vermeye başlayan kasap, kasaplıktan gelen gelirlerini oldukça yitirdiğini ifade ederken yeni faaliyeti sayesinde deprem öncesi iş hacminin %50’sini korumaya devam edebildiğini dile getirmiştir. Depremden 6 ay sonra farklı bir yerde yeni bir işyeri açan başka bir kasap ise iş hacmindeki kaybı, net gelir üzerinden %97 olarak belirtmiştir.

2.4.4. Öneri ve Beklentiler

Esnaf olarak kasaplık görece küçük bir sermaye ve az sayıda çalışanın emeğine dayalı işletmeler olmasından kaynaklı deprem sonrası fiziki kayıplarını giderme konusunda sınırlı imkânlara sahiptir. Üstelik kasaplığın bir reyon olarak süpermarketlerde yer alması da yerel ticaret ilişkilerinde kasaplık meslek grubunun azalmasına sebep olmuştur. Zincir süpermarketler, ulusal ya da uluslararası büyük sermayelerin birer parçası olmasından kaynaklı depremde hasar alsa dahi hızlıca toparlanabilme imkânına sahiptir. Bunun yanında daha çok tüketim malına daha düşük fiyatlarla ulaşabileceği bir ticaret ağına sahip olduğu için reyon fiyatları esnaflara göre daha düşük olabilmektedir. Bu durum deprem sonrası kasapları ekonomik olarak daha dirençsiz hale getirmektedir. Buna karşı esnaf kasapları dirençli bir konuma getirmek için kamu mali yardımları, düşük faizli kredi imkanları, ekipman desteği ve hibe programlarına ihtiyaç vardır. Ekonomik

kayıpların telafisi konusunda, kasapların sosyal güvencelerini sağlayabilmesi adına BAĞ-KUR ödemeleri askıya alınmalı ve hafifletilmelidir.

Esnaflığın farklı kolları deprem sonrası geçici çarşı alanlarında bir konteyner dükkan elde edebilirken kasaplar yüksek hijyen gereksinimi ve büyük fiziki ekipmanları sebebi ile bu yerlerde yer alamamıştır. Kasapların faaliyetlerine devam edebileceği, hijyen koşullarına uygun, ulaşımı kolay ve yerel halkın yer/hizmet bakımından bilgisinin olduğu kasap pazarları kurulmalı ve işler hale getirilmelidir. Kentte gerçekleştirilen etkinliklerde ve yemek organizasyonlarında toplumsal dayanışmayı artırmak amaçlı projeler geliştirilerek bu yerlerden alışveriş belediye tarafından teşvik edilmelidir.

Kasaplar ile ilgili diğer bir sorun ise bu meslek grubunun sürdürülebilmesi için arkadan yeni bir neslin gelmiyor oluşudur. Bu sebeple esnaflığın çeşitli dalları olmak üzere gençlerin mesleki ve teknik bilgileri öğrenebilecekleri, geleneksel ve kültürel değerleri de içeren esnaflığın korunabileceği, kamu tarafından sağlanan meslek edindirme kurumlarına ve bu mesleklerin özendirilmesine ihtiyaç vardır. Bütün bunlara ek olarak kasaplık mesleğini yerine getiren kişilerin, yerel yönetimler ile sağlıklı bir iletişim kanalına sahip olmaması ve bürokratik engellere takılması önemli bir sorundur. Bu nedenle yerel yönetimlerin kasaplık mesleğini icra edenlerle şeffaf bir iletişim stratejisi geliştirmesi gerekmektedir.

2.5. Lokanta ve Kafe

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremlerden olumsuz etkilenen illerden biri olan Malatya’da depremin meslek gruplarına yönelik etkilerinin analiz edilmesi için yürütülen çalışma kapsamında; lokanta ve kafe işletmeleriyle görüşülmüştür. Görüşmeler kapsamında meslek odası başkanı, oda başkan yardımcısı ve belirlenen 10 işletme sahibine yapılandırılmış görüşme soruları yöneltilmiş ve görüşmelerden elde edilen veriler raporlanmıştır.

2.5.1. Mevcut Durum

Deprem dolayısıyla birçok işletme hasar almış (orta-ağır) veya yıkılarak kullanılamaz duruma gelmiştir. İşyerlerinin hasarlı durumu nedeniyle eşyaların ve malzemelerin büyük bir kısmı zarar görmüştür. Depremde iş yerleri kullanılamaz hale gelen işletme sahipleri yakın yerlerde alternatif iş yerleri bularak/oluşturarak faaliyetlerine devam etmeye çalışmışlardır. İlk depremden sonra birçok iş yeri açılmış olsa da öğleden sonra yaşanan ikinci depremle birlikte iş yerleri belirli bir zamana kadar açılammıştır. Depremden dolayı hasar durumu olmayan (hasarsız-hafif) iş yerleri depremin ardından en erken 20 gün sonra kısmi olarak faaliyete geçebilmişlerdir. Depremden sonra yıkılmayan birçok iş yerinde işletme sahipleri tarafından kısmi olarak depremzedelere yönelik yardım faaliyetleri yürütülmeye çalışılmıştır.

2.5.2. Sorunlar

Depremlerden sonra hasar tespit çalışmalarında yaşanan gecikmeler, işyerlerinin fiziki durumunu öğrenmeyi güçleştirmiştir. İnsanların temel ihtiyaç alanlarından birini gıda sektörü oluşturduğu için temel güvenlik sorunları başta olmak üzere birçok güvenlik (gıda, insani vs.) sorunu ortaya çıkmıştır. Deprem sonrasında hırsızlık ve yağmacılık gibi önemli güvenlik problemleriyle karşı karşıya kalınmıştır. Depremin ilk haftalarında sahada askerin ve polisin varlığı güven verirken, ilerleyen haftalarda güvenlik güçlerinin sahadaki eksikliği dolayısıyla yoğun şekilde hırsızlık olayları yaşanmıştır. Bina güvenliği nedeniyle iş yerlerinden eşyaların/malzemelerin çıkartılmasına izin verilmezken, işletme sahiplerinin giremediği iş yerlerinde gece hırsızlık olayları yaşanmıştır.

Deprem sonrasında evlerin ve iş yerlerinin terkedilmesi nedeniyle hırsızlık olayları ve temel besin maddelerine erişimde yaşanan güçlükler nedeniyle ise yağmacılık

olayları yaşanmıştır. Deprem sonrası ticari faaliyetlerin birçoğunun kurulan çadırlarda devam etmesi, hırsızlığı kolaylaştırarak işletme güvenliğini azaltmıştır. İşletmenin bulunduğu bölgenin yoğunluk/işleklik durumu güvenlik düzeyiyle doğru orantılıdır. Bu bakımdan yoğun veya işlek caddelerde bulunan işletmeler daha güvende iken, az yoğun veya تنها caddelerde bulunan işletmelerin güvenliği yeterince sağlanamamıştır. Birçok işletme kendi güvenliğini kendisi sağlarken bazı işletmeler özel güvenlik görevlileri kiralarak işletmelerinin güvenliğini sağlamaya çalışmıştır.

Yaşanan depremlerin ardından işletmelerde çalışan personellerin yaşadıkları şehri terk etmeleri durumu, ciddi istihdam kayıpları (%50 düzeylerinde) oluşturmuştur. Depremden sonra işletmeler nitelikli personel (aşçı, şef vb.) kayıpları yaşamıştır. Nitelikli personelin becerisi-kabiliyeti deprem sonrası gittikleri farklı şehirlerde çalışabilme imkânı sunduğu için personelin işletmeye bağlı kalmama durumu oluşturmuş ve bu durum personel kayıplarını artmasına yol açmıştır.

Deprem sonrası oluşan travma süreçleri ve psikolojik çöküntü durumları iş yerlerinin faaliyete geçiş zamanını ve çalışma koşullarını olumsuz etkilemiştir. Depremden sonra birçok işletme sahibinin kendi sektöründe (gıda) devam etmeme düşüncesi içerisinde olduğu gözlenmektedir. Faaliyete geçiş sürecini etkileyen bir diğer husus ise ilgili belediyelerin izin ve ruhsat verme sürecinde meydana gelen sorunlar ve gecikmeler oluşturmaktadır. Arsa alım/kiralama ve yeni fiziki mekânın açılması süreçlerinde yerel ve merkezi yönetimler zorluklar ve engellemeler (ruhsat alma işlemleri vb.) oluşturmaktadır. Deprem dolayısıyla belgeleri enkazda kalan iş yerleri tüm belgeleri olmasına rağmen geçici ruhsat alamadıkları için faaliyet gösterememektedir. Deprem sonrasında yeniden fiziki mekânın oluşturulması için yerel ve merkezi yönetimler tarafından yer gösterilmemiş ve talep edilen istekler ise reddedilmiştir. Prosedürler kolaylaştırılmak yerine zorlaştırılmaktadır. Bürokratik engeller işleyişi ve normalleşme sürecini zorlaştırmaktadır.

Faaliyete geçiş için gerekli süreçlerde yaşanan sorunlar (yer temini, altyapı hazırlığı vb.) gecikmelere neden olmuştur. Fiziki mekân açısından yer gösterilen alanlar ise bulunduğu koşullar (çevreyolu ve otoyol kenarları vb.) ve altyapı yetersizliği (su, elektrik, doğalgaz vb. eksiklikler) nedeniyle kabul edilmemiştir.

Deprem sonrasında işletmelerin faaliyet bölümlerini yürütebileceği malzeme temin sürecinde önemli güçlükler yaşanmıştır. Depreme bağlı olarak diğer sektörlerde de yaşanan sorunlar nedeniyle ticari ilişkilerde ve bağlantılarda sıkıntılar yaşanmıştır. Malzeme temin sürecinde yaşanan sorunlar işletmelerin rutinlerini bozarak belirsizlik düzeyini yükseltmiştir. Piyasada oluşan karaborsacılık olayı, malzemelerin fiyatlarını yükseltirken aynı zamanda malzeme temin sürecinde gecikmelerin meydana gelmesine neden olmuştur. Çünkü malzemelerin depoda bekleme süreci dahi ürünlerin değer kazanmasına yol açmaktadır. Deprem sonrasında işletmelerin yeniden faaliyete geçebilmesi için gerekli olan demirbaş edinme süreci ikinci el eşyalarla sağlanmaya çalışılmıştır. Sıfır eşya fiyatlarının yüksek olması süreci olumsuz olarak etkilemektedir.

Deprem sonrasında sektörün öncelikli ve ana sorunu ekmek temini sürecinde yaşanmıştır. Ekmek fırınlarının bina altında olması nedeniyle ekmek temininde ciddi zorluklar meydana gelmiş ve lokantaların hizmet faaliyetlerini olumsuz etkilemiştir.

Demirbaş ürünler ve ekmek tedarik süreci başka (uzak) bölgelerden veya çevre illerden (Elazığ) temin edilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla bu durum, faaliyetlerde aksamalar ve gecikmeler yaşanmasına neden olmuştur.

Deprem sonrası faaliyetlerin yürütülmesi konusunda önemli bir aktör olan personel eksikliği süreci olumsuz etkilemiştir. Yıkılan çevreye bağlı olarak işletmelerin düşen satış oranları aynı zamanda personel ihtiyacını da azaltmıştır. Birçok personel deprem sonrasında farklı sektörlerde (ağırlıklı olarak inşaat ve yapım/yıkım) çalışmaya başlamıştır. Bu süreçte inşaat sektöründeki gündelik ücretlerin fazla olması cezbedici olmuştur.

Deprem sonrasında personel kayıpları işletmelerin vasıfsız elemanlarla süreci yürütmesine ve yetişmiş eleman bulamama sıkıntısıyla karşılaşmasına neden olmuştur. Deprem sonrası düşen iş hacmine bağlı olarak personel ücretlerinin karşılanmasında güçlükler yaşanmaktadır. Geçici personellerle (özellikle öğrenciler) faaliyetlerini sürdürmeye çalışan işletmeler ilerleyen süreçte ciddi personel sıkıntılarıyla karşılaşacaklarını düşünmektedirler. Deprem sonrası personel kayıpları işletmelerin %50 oranında personel değişikliği yaşamasına neden olmuştur.

Deprem sonrasında işletmeler bankalardaki paralarına erişim ve temin sorununda güçlükler yaşamıştır. İşletmelerin kira ve mülkiyet sahibi olma durumları finans durumunu doğrudan etkilemiştir. Deprem sonrası ağır hasar alan veya yıkılan işletmelerin yeniden faaliyete geçme sürecindeki hazırlıkları yeni finansal yükler doğurmuştur. Birçok işletme hasar durumuna bağlı olarak personellerin ücretlerini ödeyememe veya gecikmeli olarak ödeme sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Kiraların yüksek olması işletmelerin deprem sonrasında iş yapma potansiyelini ve fırsatlarını engellemektedir. Banka (kredi ödemeleri vs.) ve kurum ödemelerinin (vergi, kefalet vs.) ertelenmesi finansal açıdan kısmi rahatlama oluştursa da işletmenin faaliyete geçememesi ilerleyen süreçte zorluklar meydana getirecektir.

Deprem öncesine göre deprem sonrasında işletmelerin iş hacminde %65-70 oranında hacimsel küçülmeler yaşanmıştır. Deprem sonrasında yaşanan artçılara bağlı olarak hacimsel küçülmeler dönemselsel olarak devam etmiştir. Müşterilerin azalması nedeniyle yaşanan iş hacmindeki küçülme dolaylı olarak personel kaybına da (işten çıkarma) yansımaktadır.

Deprem sonrası süreçte devlet kurumları, işletmelerle iletişime geçme konusunda ciddi sorunlar yaşamıştır. İşletmelerin devlet kurumlarıyla iletişime geçme süreçlerinde kamu kurumlarının iletişim kurma konusundaki isteksizliği nedeniyle sorunlar yaşanmıştır. Devlet kurumlarının işletmelerin ticari faaliyetlerine yönelik olumlu yönde katkıları olmamıştır. Deprem sonrası süreçte yerel yönetimlerin işletmelerle iletişime geçme konusunda ciddi sorunlar yaşamıştır. İşletmelerin yerel yönetimlerle iletişime geçme isteğinin tek taraflı olması ve yerel yönetimlerin iletişim kurma isteksizliği katkıdan ziyade sorunların ve belirsizliklerin artmasına neden olmuştur.

Deprem sonrasında işletmelerin faaliyetlerine devam edeceği yerlerin belirlenmesi ve taşınması süreçlerinde valilik talepleri konusunda istekleri dinlemiş olsa da dikkate almamıştır. Konteyner alanlarının/çarşıların belirlenmesi ve işletmelerin bu alanlara yerleştirilmesi süreçlerinde zorluklar meydana gelmiştir. Meslek odasına bağlı 700 küsur işletme içerisinde başvuruda bulunan 200 işletmeden yalnızca 25 tanesine konteyner verilebilmiştir. Lokantacıların faaliyet alanlarının ateş ve ateşle pişirme süreçlerini ihtiva ettiğinden güvenlik açısından konteynerlerin verilmemesi yaşanan olumsuzluklar açısından önemli bir etken olmuştur. Devlet kurumlarıyla yerel yönetimler

arasında yaşanan yer gösterme belirsizliği işletmelerin faaliyetlerini ve süreci olumsuz olarak etkilemiştir.

Deprem sonrası süreçte devlet finansal açıdan borç ertelemeleri yapmıştır. Finansal anlamda işletmelerin yaşadığı finansal zararların bilgisi alınmış ancak bu bilgilere göre uygulamalar gerçekleştirilmemiştir.

Yemek sektöründe vergi girişleri %1 ve çıkışları ise %8 olarak işlerken deprem sonrası süreçte vergi çıkışları %10'a yükseltilmiştir. Bu durum işletmelerin ürünlerde zam yapmasına ve dolaylı olarak müşteri kayıpları yaşamasına neden olmuştur. Vergi ertelemeleri dışında önemli finansal destekler yapılmamıştır. Kısa çalışma ödeneğine ilişkin olarak yapılan yardımlar personel ücretlerinin ödenmesinde önemli desteklerden birisi olmuştur. Ancak bu ödemeler depremden 5-6 ay sonra yapılmaya başlamıştır. Kısa çalışma ödeneği Ticaret Borsası'na bağlı işletmelere yapılmamıştır. Yerel yönetimlerin finansal açıdan işletmelere yönelik desteklerinin olmadığı görülmektedir. Belediyelere ait ödenen vergi kalemlerine ve harçlara ilişkin düzenlemeler yapılmamıştır.

İşletmelere yer gösterilmesi açısından işletmelerin düşüncesinin dikkate alınmadan yerel yönetimlerin tek başına belirlediği yerlerde konteynerler kurulmuştur. Kurulan konteyner alanlarının işletmelerin faaliyetlerini yürütebileceği ve sürdürebileceği altyapı desteği (su, doğalgaz, lavabo, vs.) açısından yetersiz olduğu görülmektedir. Depremi üzerinden uzun bir süre geçmesine rağmen konteynerlere alt yapı hizmete yerel yönetimler tarafından götürülmemiştir. Büyükşehir belediyesi, ilçe belediyeleri ve valilik arasında yaşanan yer gösterme belirsizliği işletmelerin faaliyetlerini ve süreci olumsuz olarak etkilemiştir.

2.5.3. Sorunların Çözümü İçin Yapılanlar

Depremlerden sonra iş yeri hasar durumu hafif olan işletmeler fiziki mekânın iyileştirilmesine yönelik tadilat çalışmaları gerçekleştirmişlerdir. Deprem sonrasında işletmenin faaliyet sürekliliğinin sağlanması için nitelikli personel kaybı vasıfsız elemanlarla giderilmeye çalışılmıştır. Ancak yeterli olmamıştır. İşletmelerin bazıları kaybettikleri personellerin yerini kendileri ve yakın akrabalarının çalışmasıyla doldurmaya çalışmıştır. Kalifiye eleman sıkıntısı vasıfsız ara çalışan elemanlarla (ağırlıklı

olarak öğrencilerle) giderilmeye çalışılmaktadır. Ancak eğitim-öğretim döneminin başlamasıyla ciddi sıkıntılar yaşanacaktır.

Birçok işletmenin mevcut personelleri kendi aile ve akraba bireylerinden meydana geldiği için deprem sonrasında personel sıkıntısı yaşanmamıştır. Deprem sonrasında işletmenin kapalı kaldığı sürede personellerin ihtiyaçları gözetilerek yardımlar yapılmış ve ücret ödemeleri gerçekleştirilmiştir.

Alternatif olarak oluşturulan iş yerleriyle faaliyetlerine devam eden işletmelerin yaşadığı nitelikli personel kaybı iş yeri fiziki mekânının varlığını önemsiz hale getirebilmektedir. Personel ekibiyle uzun yıllar boyunca devam eden iş yerlerinin depremden sonra personel kaybı yaşamadığı görülmektedir.

Depremden sonra ilk 20 gün birçok işletme faaliyet gösterememiştir. 20 günün ardından çadırlarda aperiatif ürün hizmetleriyle (dürüm vb.) faaliyet gösterilmeye çalışılmıştır. Depremlerin ardından tam kapasiteyle çalışma durumuna 4-5 ay sonra geçilebilmiştir. Faaliyete geçiş zamanını etkileyen en önemli hususlardan birini binaların hasar tespit durumları belirlemiştir. Hasar tespit çalışması hızlı yapılan ve karar verilen yerler hızla faaliyete geçmişlerdir. Depremin etkilerinin yıkıcı olduğu bölgelerde (merkez-çarşı) faaliyete geçiş zamanı daha uzun iken, depremden daha az hasar alan bölgelerde (sanayi ve çevresi) faaliyete geçiş zamanı daha hızlı gerçekleşmiştir.

Deprem sonrasında birçok iş yeri fiziki açıdan ağır hasar almış ve acil olarak kontrollü olarak yıkılmıştır. Süreç içerisinde yaşanan artçı depremler iş yerlerinin fiziki durumlarını hasar açısından ağırlaştırmıştır. Ana fiziki yapısı iyi durumda olan ancak kısmi hasar almış bölümleri bulunan işletmeler, kendi imkânlarıyla fiziki yapılarını kendileri iyileştirmeye çalışmışlardır.

Depremden sonra yeni fiziki mekânın yeniden oluşturulması için arsa satın alma/kiralama çalışmalarına ağırlık verildiği görülmektedir. Depremden sonra yıkım çalışmalarında iş yeri yakınındaki binaların yıkımı süreci mevcut iş yerinin fiziki durumu için tehlikeler (yana devrilme, toz vb.) oluşturmaktadır. Deprem sonrasında fiziki mekân açısından asli yerden tali/geçici yerlere geçişler meydana gelmiştir.

Kasapların ağır hasar alması nedeniyle birçok işletme et temin sürecinde yaşanan zorlukları kendi imkânlarıyla (besi sahipleri) aşmaya çalışmıştır. Birçok işletmenin

deprem öncesinde yapmış olduğu yoğun stok/depolama avantajı deprem sonrası faaliyetlerinin sorunsuz yürütmesine yardımcı olmuştur. Kurumsal kimliğe sahip işletmelerin personeline ve müşterisine güven vermesi, deprem sonrası dönemde de faaliyetlerini sürdürebilmesinde etkili olmuştur.

Personel ücretlerinin karşılanması konusunda işletmeler cepten veya krediler aracılığıyla ödemeler gerçekleştirmişlerdir. Kısa çalışma ödeneğinin verilmesi finansal rahatlık oluşturmuştur. Finansal birikimler, deprem sonrasında işletmelerin faaliyete geçmesi ve personel ücretlerinin ödenmesi kalemlerinde kullanılmıştır.

İş hacmi bölgede yaşayan nüfusa ve bölgenin işlerlik derecesine (cadde, çarşı vs.) göre değiştiği için lokasyon olarak iyi yerdeki işletmelerin iş hacimlerinde büyümeler (%90'lara varan) gerçekleşmiştir. Kurumsal kimliğe/isim sahip olan işletmelerin deprem öncesi sürece göre iş hacimlerini ve kâr potansiyellerini korudukları görülmektedir.

Deprem sonrasında sektördeki işletmelerin yaşadığı sorunların çözümü açısından meslek odası aktif ve yoğun şekilde çalışma yürütmüştür. Meslek odası, işletmelerin yaşadığı sorunların federasyona ve oradan da daha üst birimlere iletilmesi konusunda çabalar sarf etmiştir. Meslek odası depremden etkilenen işletmelere ve çalışanlarına yönelik federasyondan yardım paketleri ve diğer yardımlar konusunda taleplerde bulunmuştur. Meslek odası tarafından işletmelere yardım paketleri dağıtılmıştır. Meslek odası belli bir güce ve düşük bütçeye sahip olmasından dolayı yardım paketleri dışında bir destek sağlayamamıştır. Malatya Sanayi ve Ticaret Odası deprem sonrası süreçte işletmeleri arayarak destek olmaya çalışmış ve yardım paketleri dağıtmıştır.

2.5.4. Öneri ve Beklentiler

Depremden sonra yapılan çalışmalar açısından Malatya ticaret hayatının 10 yıl gerilediği düşünülmektedir. Malatya'da ticari hayatın normalleşmesi için en az 5 yıl gibi bir süreye ihtiyaç olduğu ön görülmektedir. Yapılan çalışmalar göz önüne alındığında ise bu sürenin giderek uzaması tehlikesi bulunmakta ve umutların giderek azaldığı görülmektedir. Deprem sonrasında kurulacak yeni düzende şehir yaşamı ve alışveriş kültürü birlikteliği oluşturulmalıdır.

Deprem konutları (Toplu Konut İdaresi-TOKİ) yapılırken ticari sektörler de gözetilmelidir. Ticari yaşamın şehir merkezinde yoğunlaşması engellenmelidir.

İşletmelerin şehirden kaçmalarını engelleyecek ve şehirde kalmalarını teşvik edecek düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Masa başı planlamalardan ziyade ticari sahanın gerçeklikleri göz önünde tutulmalıdır.

Sektörün gerçeklerinden uzak ve toptancı yaklaşımlardan kaçınılmalıdır. Sektörün ihtiyaçları analiz edilerek çözüme yönelik çalışmalar yapılmalıdır. İşletmelerin geleceği ve Malatya'nın geleceği birbirine bağlı süreçlerdir. Dolayısıyla bireysel veya toplumsal ticari hayatın gelişimi için planlama süreçlerinde “yönetişim” anlayışı içerisinde hareket edilmelidir. Depremden sonra işletmelerin nerede açıldıklarına ve hizmet verdiklerine yönelik merkezi yönetim veya yerel yönetimler bilgilendirici çalışmalar yürütmelidirler.

Konteynerlerin dağıtımı konusunda yaşanan adaletsiz tutumlar (torpil, kayırma vs.) işletmelerin iş yapma potansiyelini olumsuz olarak etkilemektedir. Kura sonucu verildiği düşünülen konteynerlerin bazılarının merkezde yer alması bazılarının ise çevreyolunun kenarında yer alması bu düşünce üzerinde etkili olmaktadır.

Kamunun yönlendirmeleri dışında işletmeler kendi çabalarına bağlı olarak daha başarılı sonuçlar üretmektedir. Kamunun gecikmeli tavrına binaen işletmeler kamu kurumlarının yardımlarından ziyade “gölge etmesinler başka ihsan istemiyoruz anlayışı” içerisinde zorluk çıkarmamasını istemektedir. İşletmelerin karşılaştıkları zorluklar (kamu ve yerel yönetimler), ticari faaliyetlerin olumsuz etkilenmesine ve işletmelerin faaliyetlerini şehir dışına taşımalarına neden olmaktadır.

Merkezi yönetim veya valiliğin sürece el koyarak işletmelerle doğrudan iletişime geçmesi ve istişareler yapılması beklenmektedir. Vergilerin ertelenmesi yerine silinerek işletmelerin finansal yükünün azaltılması beklenmektedir. Deprem sonrası çarşının bir an önce düzenlenip işletmeler için yer temini yapılması ve sürecin hızlandırılması talep edilmektedir. Aksi halde sürecin konteynerlerle uzun vadeli yürüyemeyeceği belirtilmektedir. Depremden dolayı hasar gören işletmelere yer teminleri sağlanarak kira destekleriyle ticari faaliyetlerin sürdürebilir kılınması talep edilmektedir.

Depremde hasar gören işletmelere eşya, malzeme ve ürün desteklerinin verilmesi beklenmektedir. Faizsiz krediler ve sigorta destekleri verilerek işletmelere finansal desteklerin verilmesi beklenmektedir. Deprem sonrası yeni açılan işletmeler için personel

giderleri için başlangıç destekleri oluşturulması ve finansal teşviklerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Deprem bölgesindeki illerde (özellikle Kahramanmaraş, Malatya, Adıyaman ve Hatay) ticari hayatın yeniden normale dönmesi için vergi indirimleri ve faizsiz krediler, finansal teşviklerin verilmesi beklenmektedir.

Yaşanan deprem dolayısıyla oluşan mücbir sebepler göz önüne alınmalı ve afet bölgesi önceliği dikkate alınmalıdır. Enkazların olabildiğince en kısa zamanda kaldırılması ve çarşı merkezin yeniden hayata geçirilmesi beklenmektedir. İşletmelerin faaliyetlerini sağlıklı şekilde sürdürebilmesi için elektrik, su, doğalgaz, internet ve telefon gibi altyapı hizmetlerinin kesintisiz işletilmesine özen gösterilmelidir.

Malatya’da ticari hayatın tek bir merkeze sıkıştırılmaması beklenmektedir. Depremın Malatya ticareti için yeni fırsatlar sunduğu, şehrin genişletilerek yayılması gerektiği düşünülmektedir. Kiracı ve mülkiyet sahiplerine ilişkin yeni düzenlemelerin yapılması gerektiği düşünülmektedir. Vergi ödemelerinin yıl sonunda toplu olarak değil, en az 2 yıl vadeli olarak taksitli şekilde tahsis edilmesi beklenmektedir.

İşletmelerin açılış ve kapanış saatlerinin şehirdeki yaşam ve iş potansiyeli dikkate alınarak yeniden düzenlenmelidir. Şehirdeki ticari hayatın canlanması için konut ve işletme kiralarına ve kira artışlarına ilişkin düzenlemelerin ve kuralların belirlenmesi gerekmektedir. Büyük işletmelerden ziyade çok daha fazla zarar gören küçük işletmelere desteğin yönlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. KOSGEB desteklerinin ve sıfır faizli kredilerin verilmesinin ticari hayatın gelişmesi açısından oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

2.6. Fırın ve Pastane

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremlerden olumsuz etkilenen illerden biri olan Malatya’da depremin meslek gruplarına yönelik etkilerinin analiz edilmesi için yürütülen çalışma kapsamında; fırın ve pastane işletmeleriyle görüşülmüştür. Görüşmeler kapsamında meslek odası başkanı, oda başkan yardımcısı ve işletme sahiplerine yapılandırılmış görüşme soruları yöneltilmiş ve görüşmelerden elde edilen veriler raporlanmıştır.

6 Şubat 2023 tarihindeki Kahramanmaraş merkezli 7.7 ve 7.6 büyüklüğündeki depremler büyük bir coğrafi alanda toplamda 13 milyondan fazla insanın yaşadığı 11 ili derinden etkilemiştir. Meydana gelen depremlerde çeşitli ekonomik sektörler ciddi kayıplar yaşamıştır. Etkilenen sektörlerin başında da fırın ve pastane sektörü gelmektedir. Malatya Fırıncılar ve Unlu Maddeler İmalatçıları Esnaf Odası Başkanı Mehmet Büyükelçi’nin belirttiğine göre depremde önce Malatya merkez ilçelerinde toplamda 700 kadar fırın ve pastane esnafı bulunmaktaydı ve günlük yaklaşık 700.000 ekmek üretilmekteydi. Depremlerin ardından fırıncılar esnafı için herhangi bir yardımın gerçekleşmemesi bu sektörü oldukça zor bir durumda bırakmıştır.

2.6.1. Mevcut Durum

Malatya’da fırın ve pastane sektörü ciddi düzeyde bina hasarı ile karşı karşıya kalmıştır. Deprem öncesindeki işletmelerin yarısı yıkılmıştır. Ayakta kalan binaların da önemli bir bölümü ağır ve orta hasarlıdır. Her ne kadar deprem öncesinde fırıncı esnafı sayısı Malatya’nın kapasitesi açısından fazla olsa da depremde sonra yıkılan binalar, ağır hasarlı binalar ve personel bulamama gibi nedenlerle fırın ve pastane sektöründeki işletme sayısı dramatik bir şekilde azalmıştır.

Faaliyetlerine devam eden işletmelerin büyük bir çoğunluğu depremde 1-3 ay sonra faaliyetlerine başlamıştır. Faaliyetlerine başlayan işletmelerin deprem öncesine nazaran iş hacmi %50 ila %70 arasında düşmüştür. Üstelik deprem öncesindeki fırınların büyük bir çoğunluğu faaliyete geçememesine rağmen faaliyetlerine başlayan işletmelerin iç hacmindeki düşüş kaygı vericidir. Bunun nedenleri arasında Malatya’dan diğer illere göç edilmesi, Malatya’da bulunan insanların konteyner kentlerden ve yardım kuruluşlarının yemek çadırlarından yiyecek temininde bulunması ve sektörde çalışacak

nitelikli personel yetersizliği gibi sebepler bulunmaktadır. Buna ek olarak şehrin merkezindeki ayakta kalan ve faaliyetlerine devam eden fırın ve pastanelerin iş hacmi düşüşleri, merkezin ağır bir tahribata uğramasının bir sonucu olarak şehir halkının konteyner kentlerde ve Malatya'nın köylerinde yaşamlarını sürdürmeleri nedeniyle müşteri potansiyelini kaybetmeleri ile açıklanabilmektedir.

2.6.2. Sorunlar

Depremden sonra en büyük problem emek gücünde yaşanmıştır. Emek yoğun bir sektör olan fırıncılık sektörü yetişmiş insan kaynağının diğer şehirlere göç etmesiyle büyük darbe almıştır. İşgücü içerisinde kalifiye işçiler göç ettikleri illerde kalmayı tercih ederken daha niteliksiz işgücü yeniden şehre dönmüş ve emek verimliliği çok ciddi düzeyde tahribata uğramıştır. İşçi ücretleri asgari ücretin iki katı üzerinde verilse de verimli çalışacak kalifiye işçi bulmak bilhassa önemli bir problem haline gelmiştir. Kalifiye eleman sorunu depremden önce de hissedilen bir sorundur ancak depremden sonra üretim faaliyetlerini kesintiye uğratabilecek boyuta ulaşmıştır. Dolayısıyla fırın ve pastane sektöründe en önemli sorun insan kaynağı sorunudur. Görüşme gerçekleştirilen fırın ve pastane esnafı, personel sıkıntısının gelecekte çok daha önemli bir problem haline geleceğini belirterek şehrin konut sorunu çözülmeden nitelikli insan kaynağının şehre dönmesinin mümkün olmadığını belirtmektedirler.

Firmalar faaliyete geçtikten sonraki süreçte malzeme temini açısından büyük sorunlar yaşamamıştır. Ancak un fiyatı başta olmak üzere üretim girdilerinin ve kira fiyatlarının yüksek olması personel ücretlerinin de yukarı yönlü hareketliliği ile birleşince işletmeleri ekonomik açıdan zorlamaktadır. Deprem öncesi ekonomik koşullardan şikâyetçi olan işletme sahipleri yine de deprem öncesi ticaretin sürdürülebilirliğine inanmaktaydı. Ancak sektörün deprem sonrası koşullarının giderek kötüleşmesi sektördeki istihdamı da azaltmıştır.

Firmalar belediye tarafından ucuz ekmek satılmasının işlerini olumsuz etkilediğini belirterek, her işin bir maliyeti olduğunu, belediyenin kamu kaynağı kullanarak üretim yapmasının kendileri açısından haksız rekabet olduğunu vurgulamaktadırlar.

Fırınlara çoğunluğunun eski binaların altında bulunması nedeniyle hasar aldığı, yeni binaların altında fırın ruhsatı genel olarak verilmediği belirtilerek bu sorunun çözümü için yerel yönetimlerin hiçbir çaba göstermediği vurgulanmıştır. Malatya kültüründe fırınlara özel bir yeri olduğu, fırınlarda ekmek üretiminin yanında yemek de pişirildiği belirtilerek yeni yerleşim yerlerinde fırın alanlarının belirlenmemiş olmasının temel bir eksiklik olduğu dile getirilmiştir. Bunun temel sebebinin ise yerel yönetimler tarafından meslek odalarının muhatap alınmaması söylenmiştir. Yeni yerleşim yerlerinde bazı parsellerin fırın alanı olarak belirlenip en az beş fırından oluşan yapıların imar edilerek fırıncı esnafına kiralanması durumunda hem yeni yerleşim yerlerinde yaşayanların fırınlara ulaşımının kolaylaşacağı, hem de çeşitli afet durumlarında üretimin aksamadan devamlılığının sağlanabileceği dile getirilmiştir.

Deprem sonrasında başta Valilik, Belediye ve Esnaf Odaları olmak üzere hiçbir yetkili tarafından aranmadıkları, sorunlarının çözümü noktasında destek görmediklerini belirten esnaflar bu durumun moral bakımından da kendilerini yaraladığını dile getirmişlerdir.

2.6.3. Sorunların özümü için Yapılanlar

Valilik ilk gece ekmek üretimi konusunda kullanılabilir fırınlara çalıştırılmasını talep etse de hem artçıların devam etmesi hem de işletme sahiplerinin ve personellerinin içinde bulunduğu koşullar depremin ilk günlerinde fırınlara çalışmasını mümkün kılmamıştır. Bu talep dışında Valilik deprem sonrası sürecin hiçbir boyutunda fırın ve pastane işletmelerine bir destekte bulunmamıştır. Buna ek olarak yerel yönetimler tarafından da hiçbir destek verilmemiştir. Şehrin meslek odaları da aynı şekilde yine fırıncı esnafına destek noktasında bir girişimde bulunmamıştır. Dolayısıyla fırın ve pastane sektöründeki işletmecilere göre deprem sonrasında sektörün yaşadığı sorunların aşılması noktasında gerek devlet kurumlarının gerek yerel yönetimlerin gerekse de meslek odalarının herhangi bir adım, politika veya desteği olmamıştır.

Fırıncı ve pastane esnafı tamamen kendi inisiyatifleri ile depremden sonra faaliyete başlamış ancak müşterilerinin büyük çoğunluğunun şehri terk etmesi veya şehir içinde barınma yerlerini değiştirmiş olmaları nedeniyle ticaret hacimlerinde genel olarak yüzde elli civarında düşüş yaşandığı, bu sorunun çözümünün kendileri alakalı bir durum

olmadığı, konut sıkıntısı çözüldükçe ticaret hacimlerinin artacağını umut ettiklerini vurgulamışlardır.

2.6.4. Öneri ve Beklentiler

İşletme sahiplerinin deprem sonrası süreçte sektörün geleceğine yönelik belli başlı önerileri bulunmaktadır. Öncelikle insan kaynağı konusunda firmaların devletten ve yerel yönetimden beklentilerinin başında şehrin yeniden yaşanılabilir bir şehir silüetine kavuşturulması gelmektedir. Çünkü insanlar deprem görüntüsünden kurtulamamış bir yere gelip yaşamak istememektedir. Emek yoğun bir sektör olan fırın ve pastane sektöründe nitelikli işçi temini noktasındaki problemler şehirde sektörün geleceği açısından bir tehlike arz etmektedir.

Sektördeki önemli sorunlardan birinin nitelikli personel olduğu ifade edilmiştir. Bu noktada fırın ve pastane sektöründeki işletmeciler meslek liselerinde bu ihtiyacı karşılamaya yönelik bölümlerin açılmasının ve çırak okullarında bu alanla ilgili eğitimlerin yeniden verilmesinin önemli olduğuna değinmişlerdir. Buna ek olarak fırın sektöründe çalışarak çok kısa sürelerde bu mesleğin öğrenilebileceğine değinen sektör temsilcileri yeni nesilde bu tip mesleklere yönelimin düşük olmasından yakınmaktadır. Ayrıca personel giderlerinin önemli bir yük getirdiği göz önüne alındığında devletin bu sektördeki işvereni rahatlatmak amacıyla vergi indirimleri ve personel sigorta primlerinde yapılacak indirimlerle sektörü rahatlatmaya yönelik adımlar atabilir.

Depremden sonra faaliyete geçen işletme sahiplerinin bir kısmı şehrin yerinde dönüşüm ile inşa edilmesini arzu etmektedir. Çünkü işletmelerinin bulunduğu bölgeler depremlerle ve deprem sonrası kontrollü yıkımlarla boşalmış ve yeni yerleşim yerleri bu bölgeler olmadığı takdirde esnafın müşteri potansiyeli ve buna bağlı olarak üretim hacmi de düşük kalacaktır. Bu da bu işletmeleri kaygılandırmaktadır. Ayrıca sektör temsilcileri deprem sonrası süreçte kent inşa edilirken tek katlı nizami fırınlar inşa edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Fırıncı ve pastaneci esnafı şehrin ticaretinin yaklaşık on yılda kendisini toparlayacağını düşünmektedir ve bu konuda karamsar bir tutuma sahiptir.

Bina altlarına fırın ruhsatı verilmediği, verilse dahi lüks semtlerde fırıncı esnafının kiralari karşılayamayacağı değerlendirilerek bu gibi yerlerde daha imar aşamasında fırın bölgelerinin belirlenmesi faydalı olacaktır. Gerekirse fırın binalarının belediyeler

tarafından inşa edilerek esnafa kiralanmasının elzem olduğu; yine TOKİ tarafından yapılacak olan konutların şehir merkezine belirli bir uzaklıkta olacağı, dolayısıyla bu yapılanmaların yakın çevrelerinde de en az beş fırının bir arada bulunacağı fırın bölgeleri inşa etmenin elzem olduğu vurgulanmıştır.

2.7. Otel ve Konaklama

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremlerden olumsuz etkilenen illerden biri olan Malatya’da depremin meslek gruplarına yönelik etkilerinin analiz edilmesi için yürütülen çalışma kapsamında; otel ve konaklama işletmeleriyle görüşülmüştür. Görüşmeler kapsamında meslek odası başkanı, oda başkan yardımcısı ve 8 işletme sahibine yapılandırılmış görüşme soruları yöneltilmiş ve görüşmelerden elde edilen veriler raporlanmıştır.

2.7.1. Sorunlar

Deprem dolayısıyla birçok işletme hasar almıştır. Hasar alan binaların çoğunluğu az hasarlı olmakla birlikte orta, ağır veya yıkılarak kullanılamaz duruma gelenler olmuştur. Otellerin hasar boyutuna bağlı olarak eşyalar ve malzemeler zarar görmüştür. Otellerin hasar boyutuna bağlı olarak altyapı problemleri (elektrik, doğalgaz ve su) yaşanmıştır. Depremlerden sonra hasar tespit çalışmalarında yaşanan gecikmeler, işyerlerinin fiziki durumunu öğrenmeyi güçleştirmiştir.

Deprem sonrası otellere yönelik doğrudan herhangi bir güvenlik problemi yaşanmamıştır. Otellerin genelinde herhangi bir güvenlik problemi yaşanmamakla birlikte özellikle yıkımın fazla olduğu mahallerde yaşanan elektrik kesintilerine bağlı olarak akşam vakitlerinde çeşitli sorunların (hırsızlık, gasp vb.) yaşandığı ifade edilmiştir. Yaşanan depremlerin ardından birçok otel çalışanları şehri terk etmişlerdir. Depremden sonra otellerde çalıştırılmak üzere nitelikli personel (müdür, yabancı dil bilen vb.) bulma problemi yaşanmıştır. Deprem sonrası bazı personeller şehir değişikliği sebebiyle işten ayrılmıştır. Ayrılan personelin yerine yeni personel bulmada güçlükler yaşanmaktadır.

Deprem sonrası oluşan travma süreçleri ve psikolojik çöküntü durumları iş yerlerinin faaliyete geçiş zamanını ve çalışma koşullarını olumsuz etkilemiştir. Depremden sonra birçok işletme yaklaşık iki ay faaliyet gösterememiştir. Depremlerin ardından birçok işletme hala tam kapasiteyle çalışma durumuna geçememiştir. Faaliyete geçiş için gerekli tamirat işlemlerinin yapılabilmesi sürecinde işçi bulma problemi yaşanmıştır. Altyapı problemlerinin (elektrik, internet, doğalgaz, su) yaşandığı bölgelerde yer alan otellerde faaliyete geçiş sürecinin daha uzun sürdüğü tespit edilmiştir.

Deprem nedeniyle konaklama hizmeti veremeyen veya sınırlı düzeyde veren işletmelerde önemli bir gelir elde edemediği için fatura (elektrik, su, doğalgaz) ödemelerinde zorluklar yaşanmıştır. Faturaların ertelenmesi işletmeleri rahatlatmamış aksine taksitlendirilerek ödenmesi nedeniyle yük getirmiştir. Zincir otel kapsamında faaliyet yürüten işletmelere merkezden finansal destek verilmiştir. Dolayısıyla finansal açıdan çok büyük sıkıntı yaşanmamıştır. Deprem sonrası süreçte herhangi bir finansal destek verilmemiştir.

Deprem öncesine göre deprem sonrasında işletmelerin birçoğunun iş hacminde yaklaşık %50 oranında hacimsel küçülmeler yaşanmıştır. Deprem sonrasında yaşanan artçılara bağlı olarak dönem dönem kapasite kullanım oranlarında dalgalanmalar yaşanmaktadır. Otel ve konaklama işletmelerinin müşteri portföyüne bakıldığında çoğunluğunu inşaat firması çalışanları oluşturmaktadır. Şehirdeki inşaat işlerinin bitmesi ile daha da önemli kayıplar olacağı tahmin edilmektedir. Kongre ve kültür turları gibi planlı etkinliklerinin iptali nedeniyle iş hacminde düşüş yaşanmıştır.

Artçı depremlerin devamı sebebiyle eski müşteriler genellikle çevre illerde konaklamayı tercih ediyor. Özellikle çeşitli firmalarının temsilcileri gece konaklama yapmayı tercih etmemektedir.

Deprem sonrası süreçte devlet kurumları, işletmelerle iletişime geçme konusunda ciddi sorunlar yaşamıştır. Devlet kurumlarının işletmelerin ticari faaliyetlerine yönelik olumlu yönde katkıları olmamıştır. Hasarsız olarak tespit edilen otellerde çeşitli bürokratların konaklama faaliyeti nedeniyle iletişimlerin gerçekleştirildiği ifade edilmiştir.

2.7.2. Sorunların Çözümü İçin Yapılanlar

Depremın etkisinin fazla olduğu otellerde faaliyete geçiş zamanı daha uzun iken, depremden etkilenmeyen hasarsız otellerde faaliyete geçiş zamanı oldukça kısa sürmüştür. Depremlerden sonra iş yeri hasar durumu hafif olan işletmeler fiziki mekânın iyileştirilmesine yönelik tadilat çalışmaları gerçekleştirmiştir. Depremde hasarsız veya az hasarlı oteller yaklaşık 2-2,5 ay sonra faaliyete geçebilmiştir. Depremde durumu daha ağır olan oteller ise hala faaliyete geçememiştir. Tamirat, tadilat ve güçlendirme çalışmaları devam etmektedir.

Deprem sonrasında birçok iş yeri az hasar almış ve gerekli tamirat işlemleri tamamlanmıştır. Deprem sonrası orta hasar alan işletmelerde ise güçlendirme çalışmaları devam etmektedir. Çok sayıda otel ve konaklama işletmesi depremden fiziki olarak az etkilenmiş olup, kısa süre içerisinde faaliyete geçebilmiş, hatta bazıları deprem sürecinde faaliyetine hiç ara vermemiştir. Fiziki yapının vermiş olduğu bu avantaj söz konusu otellere önemli bir katkı sunmuştur. Fiziki yapısında ciddi olarak bir hasar olmayan işletmeler, otel içerisindeki yenileme çalışmalarını da bu süre zarfında gerçekleştirmiştir.

Deprem sonrasında işletmenin kapalı kaldığı sürede personellerin ihtiyaçları gözetilerek yardımlar yapılmıştır. Çalışanlarının ücret ödemeleri düzenli bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Birçok otel ve konaklama işletmesi çalışanlarını deprem sonrası süreçte destekleyerek işten ayrılmalarını önlemiştir. Depremden dolayı psikolojik sorun yaşayan personele psikolog desteği verilmiştir.

Gıda tedariki sağlayan toptancı marketlerin ağır hasar alması sonucunda gıda tedarik problemi yaşanmış olmasına rağmen otel ve konaklama işletmeleri bu konuda herhangi bir sıkıntı yaşamamıştır. İşletmenin deprem öncesinde yapmış olduğu stok/depolama avantajı deprem sonrası faaliyetlerinin sorunsuz yürütmesine yardımcı olmuştur.

Personel ücretlerinin karşılanması konusunda işletmeler ödemeler gerçekleştirmişlerdir. Bu durum işletmeleri finansal açıdan zorlamıştır. Finansal birikimler, deprem sonrasında işletmelerin faaliyete geçmesi ve personel ücretlerinin ödenmesi kalemlerinde kullanılmıştır.

Depremden hasar almayan işletmelerde ise binaya duyulan güvenden dolayı iş hacimlerinde büyümeler (%90'lara varan) gerçekleşmiştir. Hatta depremden önceki durumdan daha iyi durumda olan işletmeler de bulunmaktadır.

2.7.3. Öneri ve Beklentiler

Merkezi yönetim veya valiliğin işletmelerle doğrudan iletişime geçmesi ve istişareler yapılması beklenmektedir. Ticari hayatın canlandırılmasına yönelik faaliyetlerin hızlı ve kapsamlı bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Yıkım işlemlerinin hızlı bir şekilde tamamlanması gerekmektedir. Kongreler, fuarlar gibi etkinliklerin

yapılması hem şehir hem de oteller için faydalı olacaktır. Özellikler üniversitelerin bilimsel kongrelerle bu konuda destek sağlaması beklenmektedir.

Belediye/valilik gibi çeşitli devlet kurumlarının kültürel ve sanatsal faaliyetlere ağırlık vermesi gerektiği ifade edilmektedir. Deprem turizmi adı altında, depremin nasıl olduğu ve neler yaşandığını anlatacak şekilde faaliyetlerin gerçekleştirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Deprem sonrası şehri terk eden kimselere Malatya'ya dönmelerine katkı sunacak imkânların sağlanması beklenmektedir. Nemrut Dağı'na yönelik turizm yatırımlarının yapılması beklenmektedir.

Personel desteğinin sağlanması beklenmektedir. Tazminat ve sigorta ödemelerinde kolaylıklar beklenmektedir. Hatta Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) ödemelerinin bir yıl boyunca devlet tarafından karşılanması istenmektedir. 2028 EXPO etkinliğine yönelik çalışmaların hızlandırılmasının gerektiği düşünülmektedir. Sokak ışıklandırmalarında yaşanan problemlerin giderilmesi beklenmektedir. Alt yapı çalışmalarının hızlı bir şekilde tamamlanması beklenmektedir. Vergilerin ertelenmesi yerine silinerek işletmelerin finansal yükünün azaltılması gerektiği düşünülmektedir. Sigorta ödemelerine ilişkin yardımlar beklenmektedir. Çarşı merkezinin hızlı bir şekilde yeniden inşa edilmesi beklenmektedir.

Depremin Malatya ticari hayatını derinden etkilediği düşünülmekte ve ticari hayatın bir an önce canlandırılması gerektiği ifade edilmektedir. Ticari hayatın canlanması ile birlikte birçok sıkıntının ortadan kalkacağı düşünülmektedir. Malatya'da ticari hayatın normalleşmesi için en az 5 yıl süreye ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Ancak hızlı kararlar ile bu süre daha da kısalabilecektir. Konaklama işletmeleri açısından ticari ve kültürel hayatın normale dönmesi ile birlikte iş hacminin de artacağı ifade edilmektedir.

EXPO 2028 faaliyeti dışında Malatya'nın ticari geleceğine yönelik olumlu bir bakış söz konusu olmamaktadır. EXPO 2028 organizasyonu otel ve konaklama işletmeleri için önemli bir umut kaynağı olmaktadır. Bu organizasyon ile 6 ay gibi bir süre işletmelerin kapasitelerinin büyük bir bölümünün dolacağı ifade edilmektedir. Ulusal veya uluslararası ölçekte düzenlenen kültür turlarının içerisine Malatya ilinin de dâhil edilmesi otel ve konaklama işletmelerinin iş hacmine olumlu katkı sağlayacaktır.

2.8. Perakende Kayısı ve Kuruyemiş

6 şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremlerden olumsuz etkilenen illerden biri olan Malatya’da depremin meslek gruplarına yönelik etkilerinin analiz edilmesi için yürütülen çalışma kapsamında; perakende kayısı ve kuruyemiş işletmeleriyle görüşülmüştür. Görüşmeler kapsamında meslek odası başkanı, oda başkan yardımcısı ve işletme sahiplerine yapılandırılmış görüşme soruları yneltilmış ve görüşmelerden elde edilen veriler raporlanmıştır.

Dünyada beş yıllık ortalama yaklaşık 550 bin hektar alanda kayısı üretimi yapılmakta olup bunun %23’ Türkiye’de bulunmaktadır. Türkiye’yi sırasıyla Özbekistan (%10), İran (%9), Cezayir (%7), Pakistan (%4) ve İspanya (%4) takip etmektedir. Dünya kuru kayısı ihracatında Türkiye ortalama %72’lik pay ile ilk sırada yer almaktadır. Türkiye’yi %6 ile Özbekistan, %4 ile Afganistan ve %2 ile İspanya takip etmektedir. Türkiye’de ortalama 128 bin hektar alanda kayısı üretimi yapılmaktadır. Kayısı retim alanında %65’lik paya sahip olan Malatya ortalama 82 bin hektar alan ile birinci sırada yer almaktadır. 2020 yılında kayısı retiminde Malatya 352 bin ton yaş kayısı üretimi ile Türkiye üretiminin %42’sini gerçekleştirmiştir. Mersin 170 bin (%20) tonluk üretim ile 2. sırada, 65 bin tonluk üretim ile Kahramanmaraş 3. sırada, 51 bin tonluk üretim ile Elazığ 4. sırada yer almaktadır. Kahramanmaraş merkezli depremlerden etkilenen Malatya’da, 2022-2023 ihracat sezonunda 80 bin 606 ton kuru kayısı dış satımı yapılarak, ülke ekonomisine 435 milyon 546 bin dolar girdi sağlanmıştır. Kayısı sektörü Malatya ekonomisi üzerinde oldukça önemli bir sektördür.

6 şubat 2023 tarihindeki Kahramanmaraş merkezli 7.7 ve 7.6 büyüklüğündeki depremler çeşitli ekonomik sektörler üzerinde ciddi kayıplara neden olmuştur. Bu noktada kayısı ve erezci esnafı da depremden etkilenmiştir.

2.8.1. Mevcut Durum

Görüşme gerçekleştirilen kayısı esnafının büyük bir çoğunluğunun işletmesi yıkılmış ya da ağır hasar almıştır. Deprem sonrası süreçte güvenlik açısından esnafların bir bölümü sıkıntı yaşamış ve hırsızlık olaylarıyla karşılaşmıştır. Personel açısından görüşmeye katılan işletmelerin bir bölümü zaten aileleriyle birlikte çalışırken diğerlerinde de ciddi personel kaybı yaşanmadığı belirtilmiştir.

Deprem öncesine kıyasla depremden sonra faaliyete geçen esnafların belirttiğine göre iş hacmi ortalama %50-60 oranında düşmüştür. Şehir nüfusunun azalması, şehirde kalanların birinci dereceden ihtiyaçlarını karşılamaya odaklanması, şehrin merkezinde deprem nedeniyle ortaya çıkan manzara, deprem öncesinde şehir dışından gelen ve hediye alan insan sayısının depremden sonra ciddi oranda düşmesi işletmelerin iş hacminin düşmesinin temel nedenleri arasındadır.

2.8.2. Sorunlar

Depremden sonra faaliyete geçme hususunda çok sayıda işyeri yıkıldığı ve ağır hasar aldığı için faaliyete geçemeyen esnaflar çok sayıdadır. Ayrıca işyeri yıkılan ya da ağır hasar alan esnaflardan faaliyete geçenler ise konteyner dükkânlarda ticari faaliyetlerine başlamıştır. İşyeri hasar almayan firmalar depremden yaklaşık 1 ay sonra faaliyete geçse de kayısı esnafı ticari faaliyetlerine ortalama 4-7 ay içerisinde başlayabilmiştir. Malzeme temini noktasında da önemli problemler yaşanmaktadır. Tedarikçiler ürün tedarik edememektedir ayrıca fiyatlar yükselmiştir. Görüşmeye katılan kimi işletmeler malzeme tedariki konusunda bir problem yaşanmadığını belirtse de genel olarak siparişlerin zamanında gelmediği belirtilmektedir.

Kayısı esnafı bazı işletmelerin birden fazla konteyner dükkân alabildiğine ancak bazı işletmelerin hiç konteyner dükkân alamadığına dikkat çekmiştir. Kayısı esnafının belirttiği bir diğer nokta ise binalara verilen hasar bilgisinin sonradan dönüştürülmesinin esnaflar üzerinde oluşturduğu mali problemlerdir. Örneğin önce ağır hasar verilen bir binada esnaf dükkânını boşaltmış ve tefrişatını söktürmüştür. Daha sonra gerçekleştirilen kontrollerde bina hasarı orta ya da hafif hasara dönüştürüldüğünde kapı, pencere ve demirbaş maliyetleri esnaf için ekonomik yük oluşturmuştur. Benzer şekilde ilk kontrollerde hafif hasarlı olarak tespit edilen binanın altındaki dükkânlar konteyner alamamış ancak daha sonra gerçekleştirilen kontrollerden sonra ağır hasara dönüştüğünde konteyner talepleri dikkate alınmamıştır.

Deprem sonrası süreçte şehirde önemli problemlerden biri de ışıklıandırma sorunudur. Özellikle bazı mahalle ve sokaklarda sokak ışığı yok denecek kadar azdır. Bu sorun hem güvensizlik oluşturmaktadır hem de şehirde normalleşmenin olmadığı algısı uyandırmaktadır. Dolayısıyla bu sorun güvensizliği doğrudan etkilediği gibi ticari yaşamı

da olumsuz etkilemektedir. Bu noktada şehrin normale dönüşünü hızlandırmak için sokakların ışıklandırılması da önemli bir faktör olarak esnaflar tarafından değinilmiştir.

2.8.3. Sorunların Çözümü İçin Yapılanlar

Deprem sonrası dönemde kayısı esnafı ile iletişim kurulmamıştır. İşletmesi yıkılan ve ağır hasar alan esnafın bir kısmına Malatya'nın muhtelif yerlerinde konteyner dükkânlar gösterilse de ekonomik katkı gerçekleştirilmemiştir. Ancak KOSGEB aracılığıyla bazı esnaflar 350.000 TL tutarında finansal destek alabilmiştir. Kayısı esnafı yerel yönetimlerin de kendileriyle iletişime geçmediğini ve finansal açıdan destek vermediğini belirtmiştir. Bununla birlikte Malatya meslek odaları, Malatya Ticaret Borsası ve Malatya Sanayi ve Ticaret Odası da kayısı esnafı ile iletişime geçmemiş ve herhangi bir katkıda bulunmamıştır. Ancak görüşme gerçekleştirilen bazı kayısı esnafları Malatya Esnaf ve Sanatkarlar Odası Birliği'nin kendilerine konteyner dükkân olarak yer gösterdiğini belirtmişlerdir.

2.8.4. Öneri ve Beklentiler

Kayısı esnafının bu süreçte ortaya çıkan sorunların çözümüne yönelik birtakım öneri ve beklentileri bulunmaktadır. Ticari faaliyetlerinin geleceği konusunda kaygılı olan kayısı esnafı çarşının yerinde dönüşüm ile hızla tamamlanması halinde sürecin görece daha iyi olacağına işaret etmiştir. Bu noktada şehrin yeniden yaşanılabilir bir şehir silüetine kavuşturulması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bu noktada şehir merkezinin ve Şire Pazarı'nın bir an önce inşa edilmesi vurgulanmıştır. Kayısı esnafı çarşının inşa edilmesi ve çarşı esnafının ticari faaliyetlere başlamasıyla ancak şehirde normalleşme yaşanacağına inanmaktadır. Aynı zamanda kayısı esnafı, esnaflara ucuz ve/veya sıfır faizli uzun vadeli krediler ve finansal destekler verilmesini talep etmektedir. Ayrıca esnaflar sigorta primlerinin ertelenmesinin ve hatta mümkünse en az bir yıl kamu tarafından karşılanmasının ekonomik açıdan önemli olduğunu belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra emlak vergisi ve çevre temizlik vergisinin alınmamasının yerinde olacağı belirtilmiştir. Ayrıca deprem bölgesinde katma değer vergisi, özel tüketim vergisi, gelir vergisi, kurumlar vergisi gibi vergi kalemlerinin belirli bir süre alınmamasının maliyetlerin artışını yavaşlatacağı ve alım gücünü artırarak ticareti canlandıracağı belirtilmiştir. Böylece deprem bölgesinde satın alma gücünün diğer bölgelere nazaran

biraz güçlenmesinin muhtemel göçleri önleyebileceği gibi deprem bölgesine geri dönüşü de kolaylaştıracak bir faktör olabileceğine değinilmiştir.

Konteyner çarşılarında aynı esnaf grubunun aynı alanda yer aldığı ya da karışık bir konteyner çarşıda aynı sektörden birkaç işletmenin bulunduğu konteyner çarşılar oluşturulması da esnafın talepleri arasındadır. Ayrıca işletmeler ile müşterileri buluşturmak bilhassa önem kazanmaktadır çünkü depremden sonra hangi ürün ya da malzeme nereden temin edilebilir konusunda şehir insanının bilgisi bulunmamaktadır. Bu noktada işletmelerin ulaşılabilirliğini kolaylaştırmak için mahalli idarelerce internet portalı oluşturulabilir ve hangi sektördeki hangi işletmenin hangi konteyner çarşıda yer aldığı müşteriler tarafından internet üzerinden bilgi edinebilir hale getirilmelidir.

Malatya’da ticaretin geleceği konusunda oldukça karamsar olan kayısı esnafı şehrin toparlanmasının ve ticaretin deprem öncesi duruma gelmesinin, eğer çalışmalar bu hızla devam ederse, on yılı aşacak bir sürede gerçekleşeceğini belirtmektedir.

2.9. Kuyumcu

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremlerden olumsuz etkilenen illerden biri olan Malatya’da depremin meslek gruplarına yönelik etkilerinin analiz edilmesi için yürütülen çalışma kapsamında; kuyumcu işletmeleriyle görüşülmüştür. Görüşmeler kapsamında meslek odası başkanı, oda başkan yardımcısı ve işletme sahiplerine yapılandırılmış görüşme soruları yöneltilmiş ve görüşmelerden elde edilen veriler raporlanmıştır.

“Deprem Sonrası Malatya’daki Kuyumcuların Değerlendirilmesi” başlığı altında Malatya ilinde faaliyette bulunan kuyumcular ve kuyumcular odası başkanı ziyaret edilmiş ve depremin kuyumculuk sektörüne olan etkisi araştırılmıştır.

2.9.1. Mevcut Durum

Deprem öncesinde faaliyette bulunan kuyumcu sayısı yaklaşık olarak 170 olduğu belirtilmiş ve deprem sonrasında ise bu sayının az da olsa artarak yaklaşık 180 civarında olduğu ifade edilmiştir. Kuyumcuların büyük oranda Malatya’da kaldığı, şehir dışına çıkan veya kuyumculuk mesleğini bırakan esnaf sayısının çok az olduğu tespit edilmiştir.

Kuyumcu esnafı için en büyük kayıp Kuyumcular Çarşısı’nın yıkılmasıdır. Çok sayıda esnaf işyerini kaybetmiştir. Depremden neredeyse hasar almayan Malatya Kapalı Çarşısı kuyumcular için yeni gözde mekânlardan biri haline gelmiştir. Deprem öncesinde de çok sayıda kuyumcuya ev sahipliği yapan çarşıdaki kuyumcu işyeri sayısı depremden sonra artış göstermiştir. Malatya Yeni Kuyumcular Çarşısı’nın inşa edilmesiyle birlikte işyeri yıkılan esnafın büyük çoğunluğu bu çarşıda faaliyet yürütmeye başlamıştır. Yeni kuyumcular çarşısının bulunduğu mekânın merkeziliğini ve tanınırlığını yeterli bulmayan bazı kuyumcu esnafı da kendi inisiyatifleriyle Malatya Park AVM’nin yanında Malatya Life Kuyumcular Çarşısı’nı açmışlardır. Burada faaliyet yürütmekte olan kuyumcuların büyük çoğunluğu birden fazla işyerinde faaliyet yürütmektedir.

2.9.2. Sorunlar

Malatya kuyumcular çarşısı depremde yıkılmasa da işyerlerinde ağır hasarlar meydana gelmiştir. Sonraki süreçte kuyumcular çarşısı yıkılmıştır. Görüşülen iş yeri sahiplerinin büyük çoğunluğu ciddi bir güvenlik sorunu yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

Bir iş yerinde hırsızlık girişimi olmuş ancak güvenlik güçlerinin müdahalesiyle herhangi bir kayıp yaşanmamıştır.

İş yerleri yıkılan kuyumcuların büyük kısmı varlıklarını tahliye etmede pek sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Ancak bazı küçük ölçekli esnaf varlıklarını muhafaza etmede zorlandıklarını ifade etmişlerdir.

Görüşme gerçekleştirdiğimiz kuyumcular herhangi bir personel kayıplarının da olmadığını dile getirmişlerdir.

Malatya Kapalı Çarşıda faaliyet gösteren kuyumcular deprem anında ve sonrasında iş yerlerinin fiziki durumunda bir zarar görmediklerini belirtmişlerdir. Emniyet güçlerinin deprem sonrasında hiç vakit kaybetmeden gereken bütün tedbirleri aldıklarını ve bu sayede güvenlik açısından da bir sorunla karşılaşmadıklarını belirten kuyumcular aynı zamanda personellerinden de can kaybının olmadığını eklemişlerdir.

Malatya Park AVM’de faaliyet gösteren kuyumcular da işyerlerinde herhangi bir hasar meydana gelmediğini belirtmişlerdir. Ayrıca güvenlik konusunda herhangi bir sorun yaşanmadığını ve personel kayıplarının da olmadığını dile getirmişlerdir.

Deprem sonrasında inşa edilen Malatya Yeni Kuyumcular Çarşısı’nda faaliyete devam eden kuyumcular ise yaklaşık dört ay sonra işyerlerini açabildiklerini belirtmişlerdir. Faaliyete başlamada karşılaşılan en büyük sorunun fiziki sorunlar olduğu aktarılmıştır.

Sınırlı sayıda işyerinin sağlam kalması ve kiraların sürekli bir şekilde artması temel sorun olarak görülmektedir. Bazı esnaflar hızlı kira artışı dolayısıyla yapılan anlaşmaların iptal edildiği ve daha yüksek kiralar istendiği dile getirilmiştir.

Deprem sonrası faaliyete başlarken karşılaşılan en önemli sorunlardan biri de altyapı sorunları olmuştur. Elektrik, su ve internet kesintilerinin hala devam etmekte olduğu dile getirilmiştir.

Kuyumcu esnafının genel olarak sınırlı sayıda personelle faaliyet göstermesi dolayısıyla kuyumcuların büyük çoğunluğu herhangi bir personel sorunu yaşamamıştır. Ancak yeni şubeler açan işyeri sahipleri az da olsa güvenilir personel bulma konusunda zorluklar yaşadıklarını dile getirmişlerdir.

Kuyumcuların birçoğu güçlü sermaye yapıları sayesinde deprem sonrası faaliyete başlamada zorluk çekmediklerini ifade etmişlerdir. Ancak özellikle bazı küçük ölçekli esnaf kısmen de olsa finans sorunu yaşadıklarını belirtmiştir.

Malatya Yeni Kuyumcular Çarşısı'nda faaliyete başlayan kuyumcular ise iş hacimlerinde yaşandığını dile getirmiştir. Bazı işyeri sahipleri iş hacmindeki azalmanın %70 gibi yüksek bir oranda olduğunu belirtirken bazı esnaflar bu oranın %50 civarında olduğunu söylemiştir.

İş hacmindeki azalmanın temel nedenlerinden biri şehir nüfusunun azalması olarak görülmektedir. Yüksek gelirli vatandaşların şehir dışına çıkmış olmasının yarattığı bir olumsuz durumun söz konusu olduğu düşünülmektedir.

Malatya Yeni Kuyumcular Çarşısı'nın tanınırlığının az olması diğer bir neden olarak görülmektedir. Kuyumcu esnafı, vatandaşların büyük çoğunluğunun yeni kuyumcular çarşısının yerini bilmediğini ve çarşının tanıtımının yeterince yapılmadığını aktarmışlardır.

İşyerlerinin dağıtımının kura ile yapıldığı belirtilmiştir. Ancak bazı kuyumcular işyeri dağıtımının yeterince şeffaf yapılmadığını ve bazı adaletsizliklerin yaşandığını dile getirmişlerdir. Bazı kuyumcular kendi inisiyatifleri ile devlet yetkilileri ile iletişime geçtiklerini ve kuyumcular çarşısı için merkezi bir mekân temini konusunda talepte bulunduklarını ancak bu taleplerinin karşılık bulmadığını dile getirmişlerdir. Özellikle Malatya Sanayi ve Ticaret Odası'ndan yetkililerin kendileriyle iletişime geçtiği ama onun dışında herhangi somut bir katkının olmadığı ifade edilmiştir.

2.9.3. Sorunların Çözümü İçin Yapılanlar

Kapalı Çarşı'da faaliyet yürüten kuyumcuların birçoğu depremde sonra 2 ay içerisinde faaliyetlerine tekrardan başlayabildiklerini belirtmişlerdir. Faaliyete başlamada karşılaşılan sorunlarından biri malzeme temini olmuştur. Tedarik zincirinde kısa süreli sorun yaşayan bazı kuyumcular Kahramanmaraş'taki imalathanelerin yıkılmasından dolayı mevcut siparişlerde aksama meydana geldiğini belirtmişlerdir. Ancak ürün stoğu güçlü olan işyeri sahipleri daha az sorunla karşılaşmıştır.

Kapalı çarşıda faaliyetlerine devam eden kuyumcuların büyük çoğunluğu iş hacimlerinin arttığını ifade etmişlerdir. Kapalı çarşının merkezi konumu ve bilinirliği bunu etkileyen faktörlerden başında gelmektedir. Ayrıca diğer kuyumcu çarşılarının geç faaliyete başlaması da Kapalı Çarşı esnafı lehine kısa süreli bir avantaj oluşturmuştur.

Malatya Park AVM’de bulunan kuyumcular da iş hacminde kısa süreli de olsa bir artış yaşandığını dile getirdiler. Deprem sonrasında özellikle devlet yardımları ve Doğal Afet Sigortalar Kurumu’ndan (DASK) alınan paralar sayesinde insanların altına olan talebinde artış olduğunu belirten kuyumcular, bu talebin sebebini ise halkın altının nakit paradan daha kolay muhafaza edileceğini düşünmeleri olarak gösterilmektedir.

Deprem sonrasında genel olarak işçiliği az olan, hızlı paraya dönüştürülebilen bilezik ve sarrafiyeye yönelik talebin arttığı aktarılmıştır. Deprem sonrasında elinde nakit para olan vatandaşların bunu muhafaza etmede büyük zorluklarla karşılaştığı bir kısmının nakitlerini altın ve dövize dönüştürdükleri bir kısmının da özellikle güvendikleri kuyumcu esnafında altın hesabı açıp o şekilde yatırım yaptığı dile getirildi.

Güvenlik güçlerinin deprem sonrasında kısa sürede müdahalede bulunması herhangi ciddi bir güvenlik sorununun ortaya çıkmasını engellemiştir.

Yerel yönetimlerin diğer yetkili kurumlarla birlikte yeni kuyumcular çarşısını inşa etmesi en önemli katkı olarak görülmektedir. Yerel yönetimlerin deprem sonrasında oldukça etkisiz kaldığını belirten kuyumcular bunun yanı sıra yerel yönetimlerin kuyumcuların faaliyetlerine geçmeleri için yaptıkları girişimlere de karşı çıktıklarını belirtmişlerdir. Hatta yıkılan veya ağır hasarlı olan işyerleri için vergilerin dahi alındığı ifade edilmiştir. Malatya Valiliği, Malatya Büyükşehir Belediyesi ve Fırat Kalkınma Ajansı’nın koordinasyonluğunda Malatya Yeni Kuyumcular Çarşısı’nın inşa edilmesi mekân sağlama konusunda yapılan en önemli katkı olarak öne sürülmektedir.

2.9.4. Öneri ve Beklentiler

Malatya’da ticaretin deprem öncesi konumuna gelebilmesi adına öncelikle yıkımların hızlıca bitirilmesi gerektiğini, ardından da yeni bir çarşının hızla yapılması gerektiğini belirten kuyumcular gereken adımların atılmaması durumunda çarşıda faaliyet gösteren esnafların birçoğunun şehri terk etmek zorunda kalacağını ve bunun da Malatya şehrine çok büyük zarar vereceğini belirtmektedirler. Şehrin harabe olarak kalması, esnafı

psikolojik olarak olumsuz etkilemektedir. Şehrin hızlı ve modern bir şekilde yeniden inşa edilmesi gerektiğini dile getiren kuyumcular, kendileri için merkezi bir çarşının hızlı bir şekilde yapılması yönünde talepte bulunmaktadır. Atılması gereken adımların ivedilikle atılmasının büyük önem taşıdığını, gecikmelerin hem kendilerine hem de şehrin ekonomisine çok fazla zarar verdiğini belirtmektedirler.

Bazı kuyumcular izin verilmesi halinde hızlı bir şekilde işyerlerini inşa edebilecek ekonomik güce sahip olduklarını belirtmişlerdir. Buna izin vermeyen yetkililerin depremde 8 ay geçmesine rağmen herhangi bir inşa planı dahi ortaya koyamadıkları eleştirisi yapılmaktadır.

Yerel yönetimlerin bu süreçte çok yetersiz kaldığını dile getiren bazı kuyumcu esnafı, merkezi hükümetin hızlı kararlar alması ve bu kararlarını hızlı bir şekilde yerine getirmesinin daha uygun olacağını dile getirmektedirler. Yerel yönetimlerin inisiyatifine bırakıldığında yeniden inşanın çok gecikebileceği çekincesi yaşanmaktadır.

Deprem sonra şehirden ayrılan insanların geri dönmelerinin kendilerinin ve şehrin ticari geleceği için büyük önem taşıdığını dile getiren bazı kuyumcular, geri dönüşleri teşvik edecek adımların atılmasını talep etmektedirler.

Bazı kuyumcular yeniden toparlanmak için finansal desteğe ihtiyaç duyduklarını belirtmektedirler. Devletin kredi imkânlarını arttırmasını talep etmektedirler. SGK ödemelerinin ve vergilerin taksitlendirilmesi ve ötelenmesi diğer bir talep olarak dile getirilmektedir. Geriye dönük borçların en azından faizlerinin silinmesi diğer bir talep olarak karşımıza çıkmaktadır.

Deprem sonrasında devletin kredi borçlarının ve SGK ödemelerinin ötelenmesi konusundaki desteğinin büyük yarar sağladığını belirten bazı kuyumcular, ancak bunların birden istenmesinin kendilerini zor durumda bıraktığını aktarmışlardır. Bu hususta taksitlendirme yapılmasını talep etmektedirler.

Kuyumcuların büyük çoğunluğunun kendi ticari gelecekleri hakkında olumlu düşüncelere sahip olduğu görülmektedir. Ancak az sayıda da olsa bazı işyeri sahipleri geleceği pek parlak görmemekte olduklarını belirtmektedirler. Mevcut durumun devam etmesi halinde işyerlerini kapatmak zorunda kalacaklarını ifade etmişlerdir.

Deprem sonrasında yaşanan parasal bolluk sayesinde kuyumculuk sektöründe yaşanan canlılığa rağmen sektörün birkaç aydır durgunlaştığını belirten kuyumcular eğer şehrin ve çarşının imarına hızla başlanmazsa Malatya'nın geleceğinin oldukça karanlık olduğunu ifade etmişlerdir.

Kuyumcuların büyük çoğunluğu kendi ticari geleceklerini şehrin ekonomik canlılığını yeniden kazanmasına bağlamaktadır. Kendi ticari gelecekleri hakkında iyimser olanlar dahi şehrin yeniden inşasındaki gecikmenin kendileri için olumsuz bir durum yaratacağını dile getirmektedir.

Kuyumcuların büyük çoğunluğu, şehrin ticari geleceğinin yeniden inşaların hızına ve yeniden dönüş oranlara bağlı olacağını düşünmektedir. Şimdiye kadar yapılanların yeterli olmadığını düşünen kuyumcular, şehrin yakın zamanda toparlanmayacağını belirtmektedirler.

2.10. Elektronik ve Telekomünikasyon

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremlerden olumsuz etkilenen illerden biri olan Malatya’da depremin meslek gruplarına yönelik etkilerinin analiz edilmesi için yürütülen çalışma kapsamında; elektronik ve telekomünikasyon işletmeleriyle görüşülmüştür. Görüşmeler kapsamında meslek odası başkanı, oda başkan yardımcısı ve diğer belirlenen ilgili 10 işletme sahibine yarı yapılandırılmış görüşme soruları yöneltilmiş ve alınan cevaplar raporlanmıştır.

2.10.1. Mevcut Durum

Depremler sonrasında birçok işletmenin fiziki yapısı hasar almış (orta-ağır) veya yıkılarak kullanılamaz duruma gelmiştir. Deprem dolayısıyla hasar gören veya yıkılan birçok işletme hasar görmeyen veya az hasarlı diğer mağazaları veya şubeleri üzerinden faaliyetlerine devam etmiştir. İlk aylar yalnızca bir mağaza ile faaliyet gösteren işletmeler ilerleyen aylarda diğer mağazaların tadilat işlemlerinin ardından faaliyete geçebilmişlerdir. İşletmelerin hasar durumları nedeniyle eşyaların ve malzemelerin büyük bir kısmı zarar görmüştür. Depremde iş yerleri kullanılamaz hale gelen işletme sahipleri yakın yerlerde alternatif iş yerleri bularak veya oluşturarak faaliyetlerine devam etmeye çalışmışlardır. Deprem sonrasında altyapı hizmetlerinde yaşanan sorunlar nedeniyle işletmeler ciddi zorluklar yaşamıştır. Depremlerin ardından elektrik ve internet hizmetlerinde yaşanan sorunlar elektronik ve telekomünikasyon işletmelerinin faaliyetlerinin devamlılığını olumsuz etkilemiştir.

Perakende alışlar azalırken toplu satışların artması, eski ayların açıklarının kapanmasında etkili olmuştur. Mayıs ve haziran aylarından itibaren insanların yeni yerlere (konteyner, köy/bağ evi vb.) geçmesi yeni ihtiyaçların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Deprem sonrasında tedarikçi olunan kurum ve kuruluşların ihtiyaçlarının artması, ihale ve toplu alımların gerçekleşmesi sonucu iş hacminin korunmasında ve giderek artmasında etkili olmuştur. Deprem sonrasında ihtiyaçlar çerçevesinde şekillenen süreçte, termosifon (su ısıtmaya yönelik) gruplarında, kurutma cihazlarında ve beyaz eşya grubunda satışlar artmıştır. Televizyon ve ankastre ürün satışlarında ise önemli azalmalar görülmektedir.

Deprem sonrasında mağazaların camlarının patlaması veya duvarlarının yıkılması sonrası hırsızlık ve yağmacılık gibi önemli güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya kalınmıştır. Hırsızlık olaylarıyla birlikte depremde zarar gören eşyaların toplam zarar oranı %30 civarındadır. Elektronik ve telekomünikasyon hizmetlerindeki ürünlerin yükte hafif pahada ağır olması durumu, hırsızlık olaylarını kolaylaştırdığı gibi ürünlerin güvenliğinin sağlanmasını zorlaştırmıştır. Hırsızlık olaylarının önlenmesi için bireysel çabalarla mağazaların güvenliği sağlanmaya çalışılmıştır. Güvenlik konusunda yetersiz kalan mağazalar ise eşyalarını daha güvenli yerlere (bağ evi, depo vb.) veya diğer mağazalarına transfer ederek mağazayı boşaltmışlardır. Deprem sonrasında yaşanan su ve kanalizasyon hizmetlerinde yaşanan kesintiler ve aksaklıklara bağlı olarak mağazalarda su baskınlarının oluşması, iş yeri ve eşya güvenliği açısından olumsuz sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Depremi ilk haftalarında güvenlik güçleri açısından polis ve askerlerin varlığı güven verirken, sonraki süreçte güvenlik güçlerinin sahadaki eksikliği nedeniyle yoğun şekilde hırsızlık olayları yaşanmıştır. Bina güvenliği nedeniyle iş yerlerinden eşyaların çıkartılmasına izin verilmezken, işletme sahiplerinin giremediği iş yerlerinde gece hırsızlık olayları yaşanmıştır. Birçok işletme kendi güvenliğini kendisi sağlarken bazı işletmeler özel güvenlik görevlileri kiralarak işletmelerinin güvenliğini sağlamaya çalışmışlardır.

Depremlerin ardından işletmelerde çalışan personellerin yaşadıkları şehri terk etmeleri durumu, önemli oranda istihdam kayıpları (%30 düzeylerinde) oluşturmuştur. Personel sayısındaki azalma yoğun olarak nitelikli personel (e-ticaret yöneticisi, yazılımcı, depo sorumlusu vb.) kaybı üzerinden gerçekleşmiştir. Yaşanan depremlerin ardından personel sayısında (%80'e varan) düşüşler yaşanmış, il dışına çıkışlar gerçekleşmiş ve depremin etkilerinin azalması sonrası geri dönüşlerle birlikte bu oran azalmaya başlamıştır. Personel kaybı durumu, işletmelerin çalışabilme kapasitesini (satış, depolama, teslimat, kurulum vb.) sınırladığı için satışlar konusunda önemli güçlükler yaşanmıştır. Deprem sonrasında işletmenin kapalı kaldığı sürede personellerin ihtiyaçları gözetilerek yardımlar yapılmış ve ücret ödemeleri gerçekleştirilmiştir.

Kurumsal kimliğe/isim sahip olan işletmelerin deprem öncesi sürece göre iş hacimlerini ve kâr potansiyellerini korudukları görülmektedir. İşletmelerin deprem öncesi satışlara göre taksitli satışlar yerine nakit ödemeli satışlarının arttığı görülmektedir.

Deprem sonrasında insanların evlerinin yıkılması sonrası eşyalarını kaybetmesi, yeni eşya alım süreçlerini artırmış, düğünlerin ertelenmemesi de önemli bir etken olarak satışların artışına yol açmıştır. Deprem sonrası diğer işletmelerin hizmet veremez duruma gelmesi, insanların alternatifsiz kalmasına ve belli mağazalara yönelmesine yol açmıştır. Rakip firma mağazalarının deprem sonrası yıkılması, yoğunluğun birkaç işletmenin mağazasına yönlendirmiştir. Deprem sonrasında mobil hizmetlerin ve dijital ürünlerin öneminin artması ve bu ürünlere yönelik ihtiyaçların artması insanların elektronik ve telekomünikasyon hizmet ve ürünlerine ilgisini ve talebini artırmıştır.

2.10.2. Sorunlar

Süreç içerisinde yaşanan artçı depremler işletmelerin fiziki durumlarını hasar açısından ağırlaştırmıştır. Deprem dolayısıyla belgeleri enkazda kalan iş yerleri tüm belgeleri olmasına rağmen geçici ruhsat alamadıkları için faaliyet gösterememektedir. Prosedürler kolaylaştırılmak yerine zorlaştırılmaktadır. Depreme bağlı olarak diğer sektörlerde de yaşanan sorunlar nedeniyle ticari ilişkilerde ve bağlantılarda sıkıntılar yaşanmıştır.

Deprem sonrası süreçte devlet kurumları, işletmelerle iletişime geçme konusunda ciddi sorunlar yaşamıştır. İşletmelerin devlet kurumlarıyla iletişime geçme süreçleri ise devlet kurumlarının iletişim direnci nedeniyle gerçekleşmemiştir. Devlet kurumlarının işletmelerin ticari faaliyetlerine yönelik olumlu yönde katkıları olmamıştır. Zabıta ve emniyet birimleriyle iletişim sorunları yaşanmıştır.

Deprem sonrası süreçte yerel yönetimler işletmelerle iletişime geçmemiştir. İşletmelerin yerel yönetimlerle iletişime geçme isteğinin tek taraflı olması ve yerel yönetimlerin iletişim kurma isteksizliği sorunların çözüme kavuşmasını geciktirdiği gibi belirsizliklerin de artmasına neden olmuştur. Sivil toplum kuruluşlarının (MÜSİAD, TÜSİAD vb.) yerel yönetimlerden daha fazla işletmelerle iletişime geçtiği ve sorunlarıyla ilgili görüştüğü görülmektedir. Yerel yönetimlerin finansal açıdan işletmelere yönelik desteklerinin olmadığı görülmektedir. Belediyelere ait ödenen vergi kalemlerine ve harçlara ilişkin işletmeleri rahatlatacak düzenlemeler yapılmamıştır.

Deprem sonrasında işletmelerin faaliyetlerine devam edeceği yerlerin belirlenmesi ve taşınması süreçlerinde valilik talepleri konusunda istekleri dinlemiş olsa

da dikkate almamıştır. Konteyner alanlarının/çarşıların belirlenmesi ve işletmelerin bu alanlara yerleştirilmesi süreçlerinde zorluklar meydana gelmiştir. Devlet kurumlarıyla yerel yönetimler arasında yaşanan yer gösterme belirsizliği işletmelerin faaliyetlerini ve süreci olumsuz olarak etkilemiştir. Devletin yer gösterme süreci bürokrasinin engellerine takılmış ve alt yapı hizmetlerinin gecikmesine de yol açmıştır.

Deprem sonrasında sektördeki işletmelerin yaşadığı sorunların çözümü açısından ticaret odasının kayda değer katkıları olmamıştır. Depremde yıkılan mağazaların kaybolan evraklarının yeniden düzenlenmesi ve resmi olarak yeniden faaliyete geçebilmeleri sürecinde gerekli evraklar için ticaret odası destek sağlamak yerine harç ücretleri talep etmiştir. İşletmeler yaşadıkları sorunlara ilişkin konuları ticaret odasına iletmede ve ticaret odasının ise sorunların gerekli mercilere iletilmesi beklenmektedir. Ancak sorunların çözümüne ilişkin somut katkılarının olmadığı görülmektedir. Ticari faaliyetlere ilişkin bir katkısının olmadığı ve üyelerle ilişkilerinin ve iletişimlerinin zayıflığı dikkat çekmektedir. Tanış ve tanıdıklar aracılığıyla süreç yönetilmeye çalışılmıştır. Bu durum diğer üye ve esnafları mağdur ederken güvenlerini olumsuz yönde etkilemiştir. Ticaret odası yönetiminin yerel yöneticilerle olan sorunları, deprem sonrası sektörün yaşadığı sorunların ertelenmesine veya göz ardı edilmesine neden olmaktadır.

İşletmelere yer gösterilmesi açısından işletmelerin düşüncesinin dikkate alınmadan yerel yönetimlerin tek başına belirlediği yerlerde konteynerler kurulmuştur. Kurulan konteyner alanlarının işletmelerin faaliyetlerini yürütebileceği ve sürdürebileceği altyapı desteği (elektrik, internet, su, doğalgaz, lavabo, vs.) açısından yetersizliği dikkat çekmektedir.

Deprem öncesine göre deprem sonrasında işletmelerin iş hacminde önemli düşüşler yaşanmamıştır. Ancak deprem sonrası işyerlerinin fiziksel boyutunun da değişmesi kısmi olarak iş hacminde kısmi düşüşler yaşanmasına neden olmuştur. Deprem sonrasında yaşanan artçılara bağlı olarak şehrin terk edilmesiyle insan sayısının azalması aynı zamanda hacimsel küçülmelerin dönemsel olarak gerçekleşmesine neden olmuştur. Enflasyona bağlı olarak ciro bazında bir düşüş söz konusu değildir. Adet bazında %25 oranlarında bir düşüş vardır. Bu açıdan insanların evlerinin yıkılması sonrası bir arada yaşaması etkili olmuştur.

Malzeme temininde yaşanan en önemli sorun, kargo firmalarının yetersizliğinden ve var olanların yoğunluğuna bağlı olarak gecikmelerden kaynaklanmaktadır. Mağazaların bağlı bulunduğu illerinde depremden etkilenmiş olması lojistik süreçlerinde önemli güçlükler oluşturmuştur. Hedeflenen iş programından %25 oranında bir değişme meydana gelmiştir. Depremi ardından haziran ayından eylül ayına kadar aşırı talebe (yeni evlere geçilmesi, düğünlerin olması vb.) bağlı olarak malzeme temin sürecinde sıkıntılar yaşanmıştır.

Deprem sonrası faaliyetlerin yürütülmesi konusunda önemli bir aktör olan personel eksikliği süreci olumsuz etkilemiştir. Yıkılan çevreye bağlı olarak işletmelerin düşen satış oranları aynı zamanda personel ihtiyacını da azaltmıştır. Deprem sonrası personel kayıpları işletmelerin %50 oranında personel değişikliği yaşamasına neden olmuştur. Zor koşullarda personellerin çalışmak için getirilmesi, çalışmak için imkânların iyileştirilmesi personel maliyetlerini artırmıştır.

Satış faaliyetlerinin olmamasına bağlı olarak yeterli gelirin elde edilememesi, finansal süreçlerin öz kaynaklar üzerinden yürütülmesine neden olmuştur. Deprem sonrası ağır hasar alan veya yıkılan işletmelerin yeniden faaliyete geçme sürecindeki hazırlıkları yeni finansal yükler doğurmuştur. Banka (kredi ödemeleri vb.) ve kurum ödemelerinin (vergi, kefalet vb.) ertelenmesi finansal açıdan kısmi rahatlamalar oluştursa da işletmenin faaliyete geçememesi ilerleyen süreçte zorluklar meydana getirecektir. Finansal anlamda işletmelerin yaşadığı finansal zararların bilgisi alınmış ancak bu bilgilere göre uygulamalar gerçekleştirilmemiştir.

2.10.3. Sorunların Çözümü İçin Yapılanlar

Deprem sonrasında birçok mağaza fiziki açıdan ağır hasar almış ve süreç içerisinde kontrollü olarak yıkılmıştır. Ana fiziki yapısı iyi durumda olan ancak kısmi hasar almış bölümleri bulunan işletmeler, kendi imkânlarıyla fiziki yapılarını kendileri iyileştirmeye çalışmışlardır.

Faaliyete geçiş zamanını etkileyen en önemli hususlardan birini binaların hasar tespit durumları belirlemiştir. Hasar tespit çalışması hızlı yapılan ve karar verilen yerler hızla faaliyete geçmişlerdir. Deprem sonrasında fiziki yapı açısından zarar görmeyen işletmeler faaliyete hızlıca geçebilmek için toparlanma sürecinin ardından (3-4 ay)

mağazalarını açmaya başlamıştır. Mağazaları yıkılan işletmeler, konteyner temin süreçlerinde yaşanan gecikmelere bağlı olarak 3-4 ay sonra faaliyete geçebilmişlerdir. Faaliyete geçiş sürecini olumsuz etkileyen önemli sorunların başında binaların hasar tespit durumlarının gecikmesinin yanı sıra elektrik ve internet sorunları gelmektedir. Deprem sonrasında personel kaybına da bağlı olarak işletmeler birkaç birimini (e-ticaret vb.) kapatmak zorunda kalmıştır. Lojistik süreçlerinin çökmesi de faaliyete geçiş sürecini olumsuz yönde etkilemiştir. Deprem sonrası oluşan travma süreçleri ve psikolojik çöküntü durumları iş yerlerinin faaliyete geçiş zamanını ve çalışma koşullarını olumsuz etkilemiştir.

İşletmelerin merkez firmaların şubeleri (bayileri) olarak çalışması, malzeme temininde sorunların veya eksikliklerin yaşanmasını önlemiştir.

Kurumsal kimliğe sahip işletmelerin personeline ve müşterisine güven vermesi, deprem sonrası dönemde de faaliyetlerini sürdürebilmesinde etkili olmuştur. Personel açısından hizmet kalitesi aranmadan süreç yönetilmeye çalışılmıştır. Hizmet kalitesinin düşmesine rağmen faaliyetler gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Deprem sonrasında personel ücretlerinin karşılanması konusunda personellerin çalışmamasına rağmen destek olunması amacıyla cepten veya krediler aracılığıyla ödemeler gerçekleştirilmiştir. Kısa çalışma ödeneğinin verilmesi, işletmeler için finansal rahatlıklar oluşturmuştur. KOSGEB desteği (375 bin TL) işletmelerin yeniden faaliyete geçişlerinde başlangıç açısından önemli bir destek olmuştur. Finans konusunda işletmelerin bağlı bulundukları firmalar tarafından desteklenmesi (ödemelerin ertelenmesi gibi) önemli avantajlar sağlamıştır.

Deprem sonrası süreçte devlet finansal açıdan borç ertelemeleri (SGK, beyannameler, vergiler vb.) yapmıştır. Kısa çalışma ödeneğine ilişkin olarak yapılan yardımlar personel ücretlerinin ödenmesinde önemli desteklerden birisi olmuştur. Ancak bu ödemeler depremden 5-6 ay sonra yapılmaya başlamıştır. 375 bin TL'lik KOSGEB desteği sağlanmıştır. Elektrik ücretlerinin ödenmesi konusunda ücretlerin alınmaması veya bir kısmını devletin karşılaması önemli finansal desteklerden birini oluşturmuştur.

2.10.4. Öneri ve Beklentiler

Merkezi yönetim veya valiliğin sürece el koyarak işletmelerle doğrudan iletişime geçmesi ve istişareler yapılması beklenmektedir. Malatya merkezdeki yıkım çalışmalarının ve enkaz kaldırma süreçlerinin ivedilikle tamamlanıp inşaa ve imar çalışmalarının yapılması gerektiği düşünülmektedir. Deprem sonrası çarşının bir an önce düzenlenip işletmeler için yer temini yapılması ve sürecin hızlandırılması talep edilmektedir. Aksi halde sürecin konteynerlerle uzun vadeli yürütülemeyeceği belirtilmektedir.

Ev yapım çalışmaları kadar iş yerlerinin yapımına da hız verilmelidir. Aksi halde şehirden dışarıya yönelik göçler önlenemeyecektir. Yerel yönetimlerden ziyade merkezi yönetimin sürece el atması ve yönetmesi beklenmektedir. Deprem sonrası süreçte gıda, sağlık, giyim, kira vb. alanlarda yaşanan krizlerin fırsata çevrilmesi ve fahiş fiyat fırsatçılığının önlenmesi adına sert tedbirlerin ve yaptırımların olması gerektiği düşünülmektedir. Vergilerin ertelenmesi yerine silinerek işletmelerin finansal yükünün azaltılması ve işletmelerin yeniden ayağa kalkması için destek kalemlerinin oluşturulması beklenmektedir.

Deprem bölgesindeki illerde (özellikle Kahramanmaraş, Malatya, Adıyaman ve Hatay) ticari hayatın yeniden normale dönmesi için vergi indirimleri ve faizsiz krediler, finansal teşviklerin verilmesi ve kalkınmanın teşvik edilmesi beklenmektedir. Özellikle 4 ildeki bankaların işlemlerine yönelik özel düzenlemeler yapılmalı, işletmelere yönelik ayrıcalıklı kredi ve diğer finansal ayrıcalıklar tanınmalıdır. Düşük kredi oranları ve düşük vergi olanaklarının sağlanması yüksek kar marjları oluşturacak ve şehrin ticari açıdan kalkınmasına ve cazibe merkezi haline gelmesine katkı sunacaktır.

Yaşanan deprem dolayısıyla oluşan mücbir sebepler göz önüne alınmalı, olağanüstü hâl bölgesi durumu 6 ay daha uzatılmalı ve afet bölgesi önceliği dikkate alınmalıdır. Enkazın olabildiğince en kısa zamanda kaldırılması ve çarşı merkezin yeniden hayata geçirilmesi beklenmektedir. Deprem dolayısıyla ertelenen vergilerin tamamının taksitlere bölünerek alınması veya kısmi hibeler yapılması işletmeleri finansal anlamda rahatlatacaktır. Deprem sonrası enkaz altında kalan (satılamayan mallar) stokta görünmesi durumu vergi (KDV) yükümlülüğü oluşturmaktadır. Bu mallara ilişkin vergi

düzenlemelerinin yeniden yapılması beklenmektedir. Enflasyona bağlı olarak satışlardaki vergi oranlarının değişmesi olumsuz yansımaktadır. Enflasyon ekonomisine göre malların yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Girdi maliyetlerine ilişkin teşvikler deprem bölgesi illerine verilmelidir.

Depremden sonra yapılan çalışmalar açısından Malatya ticaret hayatının 10 yıl gerilediği düşünülmektedir. Ancak şehir ticari yaşamı için yeni fırsatlar ortaya çıkarken bunların iyi değerlendirilmesi gerekmektedir. Faizlerin artmasına bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik durgunluk sürecinin orta vadede işletmeleri olumsuz etkileyeceği düşünülmektedir. Malatya’da ticari hayatın normalleşmesi için en az 3-5 yıl gibi bir süreye ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Ticaret yoğun bir şehir olmak için önemli bir fırsat sunmaktadır. Ancak yapılan çalışmalar göz önüne alındığında ise bu sürenin giderek uzaması tehlikesi bulunmaktadır.

Yeni konutların yapılması sonrası 1 yıl içinde konutların teslim edilmesiyle birlikte ev eşyaları, elektronik ve telekomünikasyon sektöründe önemli ihtiyaçlar ortaya çıkaracaktır. Bununla birlikte ticari açıdan ciddi büyümeler beklenmektedir. Fahiş fiyatların ve zamların kontrol edilmesi ve farklı sektör kollarına destekler verilmesi gerekmektedir. Deprem sonrasında kurulacak yeni düzende şehir yaşamı ve alışveriş kültürü birlikteliği oluşturulmalıdır. İnsanın olduğu yerde ticaret ve ticaretin olduğu yerde hayat vardır. Deprem konutları (TOKİ) yapılırken ticari alanlar gözetilmelidir. Ticari yaşamın şehir merkezinde yoğunlaşması engellenerek etrafa yayılmalıdır.

Deprem bölgelerinin ticaret aksiyonlarında genel olarak yükselmeler beklenmektedir. Daha önce deprem yaşayan şehirlerde de bu süreçler böyle gelişmiştir. Malatya’nın ekonomik ve sosyal yapısı deprem sonrasında yeniden analiz edilmeli ve şehrin gerçek durumu Türkiye kamuoyuyla doğru bir şekilde paylaşılmalıdır.

3. Genel Değerlendirme ve Sonuç

Afetlerin maliyeti yüksek birer eğitim süreci olduğu unutulmamalıdır. Bu eğitim sürecinin bir tarafında afetleri tanımak diğer tarafında ise afet bilgisi, farkındalığı ve bilinci yüksek insan yetiştirmek durmaktadır. Afetlerin ortaya çıkış sebeplerine yönelik yapılan bilimsel araştırmalar ile afetlerin insan ve toplum hayatına etkisini belirlemeye yönelik çalışmalar afetlerin insanlar tarafından tanınmasına önemli katkılar sunmaktadır. Ancak afet bilgisi, farkındalığı ve bilinci yüksek insanlar yetiştirilemezse afetlerin bilimsel olarak tanınması veya tanıtılmasının çok bir anlamı olmaz. Afetlere karşı dirençli yapılar, caddeler ve şehirler inşa etmek için de afet sonrası yürütülecek faaliyetlerin başarılı bir şekilde yürütülmesi için de afet bilinci yüksek insana ihtiyaç vardır.

İnsanların ve toplumların afet bilincinin gelişiminde afeti yaşayanların bilgi, birikim ve tecrübelerinden yararlanılması gerekmektedir. 6 Şubat 2023 tarihli depremlerden etkilenen bölgede yaşayanların deprem sonrasında yaşadıklarının sistematik bir şekilde yazılı kayıt altına alınması deprem ve sonrasına dair önemli bilgilerin ortaya çıkmasına aracılık edecektir. Deprem sonrasında yaşananlar ve gözlemlerden elde edilen bilgi ve birikimi birincil kaynaklardan alarak aktarmayı amaçlayan raporlar toplumdaki deprem bilincinin gelişmesine önemli bir katkı sunacaktır.

Yaşanan depremlerde büyük bir yıkım yaşayan Malatya'nın yeniden inşasında ve normale dönüşünde sahada aktif bir şekilde rol alan aktörlerin talep, görüş ve önerilerinden azami düzeyde yararlanmak gerekmektedir. Özellikle ticari hayatı durma noktasına gelen bir şehirde ticaretin canlandırılması ve normale döndürülmesi sürecinde toplumsal katılımın sağlanması alınan kararlarda doğruya ulaşmayı kolaylaştıracağı gibi şehirlileşme düzeyinin yükselmesine de büyük bir katkı sunacaktır.

İnsan ve toplum hayatına dair hemen her alanı etkileyen depremlerin kapsamlı ve çok boyutlu bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Bu kapsamda depremin ticari hayata etkisini belirlemeyi amaçlayan bu rapor gibi depremin daha birçok alana olana etkisini ortaya çıkarmak için disiplinler arası çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Deprem ve Ticaret Raporunun diğer rapor çalışmalarının yapılmasına öncülük ve aracılık yapması durumunda rapor gerçek amacına ulaşmış olacaktır.

KAYNAKÇA

- ¹ Sağiroğlu, A. Z., Ünsal, R., Özenci, F. (2023). *Deprem Sonrası Göç ve İnsan Hareketlilikleri Durum Değerlendirme Raporu*. AYBÜ-GPM Rapor Serisi-15 (Güncellenmiş 2. Baskı: 15 Nisan 2023). Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Göç Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (AYBÜ-GPM)
- ² <https://www.tesk.org.tr/resimler/sicil/4.pdf> (31.12.2023)
- ³ İller Arası Rekabet Endeksi (2021 – 2022), İstanbul Üniversitesi Şehir Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Şehir Araştırma Notları – 6, 2023
- ⁴ <https://www.busabahmalatya.com/haber/14288746/depremden-sonra-ilce-nufusu-5-kat-artti>
- ⁵ <https://www.tesk.org.tr/resimler/sicil/4.pdf> (31.12.2023)
- ⁶ <https://www.busabahmalatya.com/haber/14608986/iste-malatyada-yikilan-ve-agir-hasar-alan-is-yeri-sayisi>
- ⁷ Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı verilerine göre ILO tarafından tahmin edilmiştir.
- ⁸ EPDK (<https://www.epdk.gov.tr/detay/icerik/3-0-167/resmi-istatistikler>)
- ⁹ Türkiye İhracatçılar Meclisi verileri 2023
- ¹⁰ Türkiye İhracatçılar Meclisi verileri 2023
- ¹¹ Malatya AFAD Müdürlüğü 2024 yılı verilerinden editörler tarafından derlenmiştir.
- ¹² Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu Başkanlığı'nın 2023 verilerinden editörler tarafından derlenmiştir.
- ¹³ Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu Başkanlığı'nın 2023 verilerinden editörler tarafından derlenmiştir.
- ¹⁴ Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu Başkanlığı'nın 2023 verilerinden editörler tarafından derlenmiştir.
- ¹⁵ Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu Başkanlığı'nın 2023 verilerinden editörler tarafından derlenmiştir.

Depremde yaşanan birçok sorunun çözülmesi ve hayatın normalleşmesi için öncelikle ticari ilişkilerin normalleşmesi gerekmektedir. Bu kapsamda depremin hemen sonrasında bir taraftan insanların yeme içme ile barınma ihtiyaçlarının karşılanması için yoğun bir çalışma yürütülürken diğer taraftan ticaret erbabı ile kamu kurumları ticaretin canlanması için elinden geleni yapmaya çalışmıştır. Ancak gerek yaşanan depremlerin yıkıcı etkisi ve gerekse deprem öncesi ve sonrasına dair yeterli düzeyde hazırlık yapılmamış olması ticari hayatı canlandırma sürecinde aksama ve gecikmelere neden olmuştur. Elinizdeki Deprem ve Ticaret Raporu şehrin ticari hayatında öne çıkan on farklı meslek grubunun deprem sonrası yürütülen faaliyetlere yönelik düşünceleri ile şehrin ticari geleceğine dair görüşlerini ortaya çıkartmaktayı amaçlamıştır.

İNÖNÜ
ÜNİVERSİTESİ